

**BALKANS
ACT
NOW!**

MONITORING I EVALUACIJA

**politika suprostavljanja fenomenu
trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini
(januar – decembar 2018.)**

MONITORING I EVALUACIJA politika suprostavljanja fenomenu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini (januar – decembar 2018.)

Izdavač:

Međunarodni forum solidarnosti –EMMAUS, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Autor:

prof. dr. Elmedin Muratbegović

Koautori/konsultanti :

Hajrija Hadžiomerović- Muftić, Amela Efendić, Mirsada Bajramović, Samir Rizvo, Saliha Đuderija, Eneid Hasanović, Aldijana Mešanović

Tehnička podrška:

MFS-EMMAUS

Dizajn:

GRAFIKA ŠARAN

Lektor:

Indira Osmić, profesor

Štampa:

Grafičko izdavačko preduzeće „Grafika Šaran“ d.o.o.

Tiraž:

Odricanje od odgovornosti: Ova publikacija je urađena uz podršku Evropske unije. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost autora i ni na koji način ne odražava stajališta Evropske unije

Sva prava zadržana. Sadržina ove publikacije se može slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge nekomercijalne svrhe, pod uvjetom da se u takvoj reprodukciji navede kao izvor Međunarodni forum solidarnosti - EMMAUS (MFS-EMMAUS).

Sadržaj

Predgovor	7
I Glosar / Lista skraćenica	8
II Uvod	9
III Izvori informacija	10
IV Metodologija	11
Slučajevi.....	11
Slučaj A:	11
Slučaj B:	15
USKLAĐENOST SA MEĐUNARODNIM STANDARDIMA I DOBROM PRAKSEM	20
A. ZAKON I PRAVNI OKVIR ZA KRIMINALIZACIJU TRGOVINE LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI	21
A.1 Opće informacije o zakonu i pravnim procedurama	21
A.2 Opći podaci o istrazi i krivičnom gonjenju.....	31
B. IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA	44
B.1 Pravni okvir i procedure za identifikaciju žrtava trgovine ljudima.....	44
C. ZAŠTITA ŽRTAVA	52
C.1 Zaštita svih žrtava	52
C.2 Posebne mjere zaštite za djecu	57
C.3 Zaštita žrtava koje nisu državljani države koja se prati (dozvole boravka i povratka žrtava), uključujući djecu	59
C.4 Zaštita državljana koji su eksploatisani u inostranstvu i koji su se vratili u svoju zemlju	60
C.5 Zaštita svih žrtava (uključujući one koje su eksploatisane u stranoj zemlji, a koje su se nakon toga vratile u zemlju koja se prati)	61
C.6 Period oporavka i refleksije	62
C.7 Zaštita institucija i pojedinaca koji pružaju podršku žrtvama.....	63
C.8 Zaštita žrtava trgovine ljudima koje su se vratile u zemlju porijekla	63
C.9 Zaštita djece žrtava	64
C.10 Zaštita žrtava koje su strani državljani.....	65

D. POMOĆ I PODRŠKA ŽRTVAMA	68
D.1. Općenito o pomoći	68
D.2 Pravni savjet i pravna pomoć	72
D.3 Pomoć svim žrtvama iz svih kategorija	74
D.4 Pomoć i podrška djeci žrtvama	78
D.5 Pomoć pružena žrtvama državljanima BiH identifikovanim u drugoj zemlji i koje su se nakon identifikacije vratile (ili bile vraćene) u zemlju porijekla, ili koje su se samoidentifikovale kod državnih organa nakon što su se bez pomoći vratile u zemlju porijekla.....	82
D.6. Pravna pomoć i podrška	84
E. KOMPENZACIJA I NAKNADA ŠTETE.....	86
E.1 Kompenzacija i naknada štete dostupna prema zakonu	86
E.2 Kompenzacija i naknada štete u praksi	89
F. INSTITUCIONALNI OKVIR, UKLJUČUJUĆI KAPACITETE, KOORDINACIJU I MEĐUNARODNU SARADNJU	97
F.1 Institucionalni okvir uspostavljen zakonom	97
F.2 Kapaciteti.....	99
F.3 Rod	102
F.4 Državna koordinacija i saradnja	103
G. RUKOVANJE I ZAŠTITA PODATAKA U PRAKSI.....	108
G.1 Zakoni i politike u vezi sa zaštitom podataka i zaštitom privatnog života.....	108
G.2 Kapaciteti.....	113
V ZAKLJUČAK SA PREPORUKAMA	117

MONITORING I EVALUACIJA
politika suprostavljanja fenomenu
trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini
(januar – decembar 2018.)

Sarajevo, februar/veljača 2020.

Predgovor

Trgovina ljudima predstavlja kriminalnu pojavu, koja često ima karakteristike organizovanog kriminaliteta, ali je ona ujedno i teško kršenje ljudskih prava zagarantovanih međunarodnim pravom i Ustavom Bosne i Hercegovine, kao i entitetskim ustavima i Statutom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Ukazivanje na neke od osnovnih karakteristika ovog fenomena pokazuje potrebu sveobuhvatnog i usklađenog odgovora svih struktura i nivoa vlasti te građanskog društva, kao i koordinaciju i saradnju svih aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima. Takav odgovor podrazumijeva principe kojima će ove aktivnosti biti vođene i koji će osigurati da djelovanje nadležnih vladinih institucija i građanskog društva bude usmjereno prema efikasnom suprotstavljanju trgovini ljudima.

Od samih početaka prepoznavanja problema trgovine ljudima, Bosna i Hercegovina poduzima planske, usklađene i dugoročne mjere kojima se ovaj problem nastoji staviti pod kontrolu. U proteklom periodu su kreirani, usvojeni i implementirani različiti političko-pravni dokumenti u formi strategija i akcionih planova koji su definisali osnovne politike i smjernice djelovanja u borbi protiv ove pojave. Može se objektivno procijeniti kako je za relativno kratko vrijeme i u izuzetno složenim okolnostima, Bosna i Hercegovina postigla značajne rezultate u borbi protiv trgovine ljudima na svojoj teritoriji. Tome svjedoče i brojni pokazatelji koji su saglasni u ocjeni kako je ovaj problem i dalje prisutan u Bosni i Hercegovini, ali u znatno manjem obimu nego ranijih godina. Na takvo stanje su prevashodno utjecale aktivnosti nadležnih institucija u sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima.

U ovom izvještaju pokušat ćemo aproksimirati stvarno stanje i prisustvo ove pojave u Bosni i Hercegovini u toku 2018. godine. Koristit ćemo princip samoevaluacije putem analize zvaničnih izvještaja bh. i međunarodnih institucija koji u svoj fokus stavljaju ovaj fenomen.

I Glosar / Lista skraćenica

BAN – Balkans Act Now

BDBiH – Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

BiH – Bosna i Hercegovina

CEST – Centar za edukaciju sudija i tužilaca

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

KM – Konvertibilna marka (zvanična valuta BiH / 1EUR = 1.95 KM)

KZ BDBiH - Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

KZ BiH – Krivični zakon Bosne i Hercegovine

KZ FBiH - Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

KZ RS - Krivični zakon Republike Srpske

MFS EMMAUS – Međunarodni forum solidarnosti EMMAUS

MLJPI BiH – Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

MS BiH – Ministarstvo sigurnosti BiH

NGO – Nevladine organizacije

NVO – Nevladine organizacije (sinonim za OCD)

OCD – Organizacije civilnog društva (sinonim za NVO)

RMT – Regionalni monitoring timovi (u vezi s problematikom trgovine ljudima)

RS –Republika Srpska

VSTV BiH – Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine

II Uvod

Prema Izvještaju o stanju trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, u toku 2018. godine u Bosni i Hercegovini bila je prisutna trgovina ljudima koja se najčešće odvijala unutar granica zemlje. Sporadično su bili zabilježeni i slučajevi prekogranične trgovine muškarcima, ženama i djecom radi seksualnog iskorištavanja i prisilnog rada. Punoljetne i maloljetne ženske osobe iz Bosne i Hercegovine se podvrgavaju trgovini ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja unutar zemlje u privatnim stanovima, smještajnim i ugostiteljskim objektima i drugim prikrivenim mjestima. Ekonomski marginalizovana romska djeca su podvrgnuta prisilnom prosjačenju, činjenju krivičnih djela i služenju u domaćinstvima protiv njihove volje u prisilno sklopljenim brakovima. Žrtve iz Bosne i Hercegovine su podvrgnute trgovini u svrhu seksualnog iskorištavanja i prisilnog rada u sektoru građevinarstva i drugim sektorima u ostalim evropskim zemljama.

Nevladina organizacija MFS Emmaus je 2015. godine pripremila Izvještaj pod nazivom **Monitoring i evaluacija politika za suzbijanje trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini 2014-2015. godine**, u kojem je dat okvirni pregled zvanične statistike u pogledu fenomena trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini. Izvještaj je obuhvatio kvantitativnu i kvalitativnu analizu: broja podnesenih službenih izvještaja o izvršenim krivičnim djelima trgovine ljudima, broja osoba protiv kojih su ti izvještaji podneseni, broju naredbi o pokrenutim istragama, broju optužnica i broju osoba protiv kojih su optužnice podignute i onih koje su pravosnažno potvrđene, broja pravosnažnih presuda, te broja osoba osuđenih za krivično djelo trgovina ljudima u periodu od 2004. do 2015. godine.

9

Također, u ovom izvještaju ocijenjen je nacionalni zakonodavni kao i sveobuhvatni okvir politike suprotstavljanja fenomenu trgovine ljudima u odnosu na međunarodne standarde i u skladu sa ranije objavljenim dijelom priručnika **Monitoring i evaluacija politika za suzbijanje trgovine ljudima: priručnik za zastupnike žrtava**.

Fokus ovog izvještaja je baziran na drugom dijelu spomenutog priručnika i na ocjeni rezultata bh. pozitivnogpravnog ali i institucionalnog okvira za suzbijanje trgovine ljudima u praksi.

U praktičnom smislu riječi, osnovu za pripremu ovog izvještaja će činiti okvirni i pojedinačni indikatori koji su razvijeni sa ciljem da se procijeni šta se dešava u stvarnosti i koliko različiti državni i drugi akteri ispunjavaju međunarodne obaveze u pogledu zaštite prava žrtava trgovine ljudima.

Novi Izvještaj je sastavljen od dva glavna dijela. U prvom dijelu Izvještaja će se sumirati i osvježiti nalazi iz prethodnog koji je MFS EMMAUS pripremio za period 2014-2015. godine, a koji se odnose na pravni i institucionalni okvir sistema za zaštitu žrtava trgovine ljudima. U drugom dijelu će se analizirati na koji način je sistem reagovao kada su u pitanju slučajevi trgovine ljudima koji su procesuirani u periodu koji ovaj izvještaj pokriva, a to je januar - decembar 2018. godine.

III Izvori informacija

Radi pripreme Izvještaja formirana je Radna grupa koju su činili predstavnici relevantnih institucija u Bosni i Hercegovini koje su uključene u borbu protiv trgovine ljudima, zajedno sa predstavnicima MFS EMMAUS. Radnu grupu su činili:

- Hajrija Hadžiomerović Muftić, koordinator Radne grupe;
- Elmedin Muratbegović, Univerzitet u Sarajevu – Katedra za kriminologiju, autor Izvještaja;
- Samir Rizvo, Ministarstvo sigurnosti BiH – Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima;
- Eneid Hasanović, Federalna uprava policije (Federacija BiH);
- Nina Hadžihajdarević, Tužilaštvo Federacije Bosne i Hercegovine;
- Samira Hunčec, Ministarstvo sigurnosti BiH;
- Aldijana Mešanović, NGO "Centar ženskih prava" Zenica;
- Mirsada Bajramović, NGO "Zemlja djece" Tuzla;
- Amela Efendić, NGO Emmaus;
- Jasmina Šonjić, NGO Emmaus;
- Zlatko Ikonić, NGO Emmaus;
- Mirna Hrapović, NGO Emmaus.

10

Članovi Radne grupe su za pripremu Izvještaja koristili sljedeće izvore:

- zvaničnu statistiku organa formalne socijalne kontrole, pravosudnih organa i drugih relevantnih institucija;
- informacije koje su članovi Radne grupe prikupili direktno na sastancima sa predstavnicima zvaničnih institucija;
- intervju sa predstavnicima civilnog društva koji su bili dio Radne grupe.

Radna grupa se u periodu pripreme Izvještaja sastala četiri puta.

IV Metodologija

Slučajevi

Kako je period izvještavanja januar - decembar 2018., za analizu su odabrani slučajevi koji su se u tom periodu nalazili u bilo kojoj fazi postupka pred pravosudnim organima u Bosni i Hercegovini. Radi lakšeg referiranja na spomenute slučajeve, označeni su velikim slovima A i B. U nastavku su ukratko opisani slučajevi koji čine *samo mali uzorak* ovog izvještaja, jer su odabrani po posebnom kriteriju kurioziteta u pogledu složenosti ili neke druge specifičnosti koja krasi dati slučaj.

Slučaj A:

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je dana 4. 9. 2017. godine podiglo optužnicu broj: T20 0 KT 0012936 16 kojom je optužilo A.K., A.A., i J.H. da su počinili, i to optuženi A.K. **krivično djelo međunarodno navođenje na prostituciju** iz člana 187. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH) i krivično djelo pranja novca iz člana 209. stav 2. u vezi sa stavom 1. KZ BiH, a sve u vezi sa članom 53. KZ BiH, a optuženi A.A. krivično djelo međunarodno navođenje na prostituciju iz člana 187. stav 1. KZ BiH u vezi sa čl. 29. (saučesnici) i 31. (pomaganje) KZ BiH i krivično djelo posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga iz člana 239. stav 3. KZ FBiH, te J.H. krivično djelo međunarodno navođenje na prostituciju iz člana 187. stav 1. KZ BiH u vezi sa članom 29. KZ BiH.

11

Sudija za prethodno saslušanje je potvrdio navedenu optužnicu dana 5. 9. 2017. godine.

Nakon izjašnjenja o krivici optuženih dana 13. 10. 2017. godine, spis predmeta pod brojem: S1 2 K 023299 17 K je upućen pretresnom vijeću radi zakazivanja glavnog pretresa. Tokom glavnog pretresa Sud je na ročištu dana 14. 11. 2017. godine donio rješenje u smislu čl. 236. i 235. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH), da se isključi javnost, za dio postupka u kojem će biti saslušane oštećene i upozoreni su svi prisutni da kao tajnu čuvaju sve što su na pretresu saznali, te da je odavanje ove tajne krivično djelo. Po navedenoj odluci javnost je bila isključena na svim sljedećim ročištima za nastavak glavnog pretresa (pet glavnih pretresa) za vrijeme uzimanja ličnih podataka svjedoka M.H. i ispitivanja razloga za opravdanost prijedloga Tužilaštva da se isključi javnost prilikom saslušanja svjedoka, te na ročištu za nastavak glavnog pretresa dana 20. 1. 2018. godine za vrijeme svjedočenja svjedoka.

Sud je odluku o isključenju javnosti donio cijeneći da je to u interesu zaštite ličnog i intimnog života svjedoka. Tokom glavnog pretresa, Sud je dana 23. 2. 2018. godine zaprimio sporazum o priznanju krivice dana 21. 2. 2018. godine između optuženog J.H. zastupanog po njegovom braniocu i Tužilaštva BiH.

U smislu člana 26. ZKP BiH Sud je donio rješenje o razdvajanju postupka u odnosu na J.H., te je postupak u odnosu na istog nastavljen pod brojem: S1 2 K 027991 18 K.

Optuženom J.H. je stavljeno na teret da je u periodu od januara 2017. godine do 9. 3. 2017. godine zajedno sa A.A. radi zarade navodio, podsticao i namamio državljanke BiH sa prebivalištem u Sarajevu, D.R. i A.C. (u optužnici i presudi navedena puna imena i prezimena žrtava) na pružanje seksualnih usluga u Saveznoj Republici Njemačkoj i Republici Austriji, na način da su koristili njihov težak socijalni položaj, te im obećavali dobru zaradu, finansiranje njihovog odlaska u strane zemlje, obezbjeđenje klijenata, da bi, nakon što su djevojke prihvatile ponudu, organizovali njihov odlazak, tako da ih je J.H. , iznajmljenim putničkim vozilom, dana 2. 2. 2017. godine, prevezao u R. Austriju, a zatim i u SR Njemačku, do hotela u kojima su sobe za djevojke prethodno rezervisane od strane A.A., nakon čega je J.H., po prethodnom dogovoru sa A.A. vršio prijevoz djevojaka u različite gradove i hotele, gdje su djevojke pružale seksualne usluge, dok je A.A. nakon što je izradio profile djevojaka sa fotografijama, oglašavao njihove usluge na njemačkoj internet stranici za oglašavanje seksualnih usluga www.kaufmich.com (kupi me), u ime djevojaka, na njemačkom jeziku, komunicirao sa potencijalnim korisnicima seksualnih usluga te dogovarao termin, vrstu i trajanje seksualnih usluga koje pojedina djevojka treba da pruži kao i cijenu usluge, te je tako D.R. zaradila iznos od najmanje 21.760 eura, a A.C. iznos od najmanje 9.520 eura, od tog iznosa su 30% odvajali za A.A., a novac za njega je preuzimao J.H., te na takav način A.A. ostvario zaradu u iznosu od najmanje 9.384. ili 18.353,51 KM, a J.H. ostvario zaradu u iznosu najmanje 3.622,80 KM.

Predmetnim sporazumom optuženi J.H. je priznao krivicu za krivično djelo Međunarodno navođenje na prostituciju iz člana 187. stav 1. u vezi sa članom 29 KZ BiH. Optuženi, branilac i tužilac su se sporazumom saglasili da Sud optuženom J.H. za počinjeno krivično djelo izrekne uslovnu osudu kojom će se J.H. utvrditi kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i istovremeno odrediti da se ova kazna neće izvršiti ako optuženi u roku dvije godine od dana pravosnažnosti ove presude ne počinu novo krivično djelo.

Sporazumom se optuženi J.H. saglasio da vrati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom i to iznos 3.622,80 KM, u skladu sa odredbama člana 60. KZ BiH.

Optuženi je također saglasan da nadoknadi troškove koje je Tužilaštvo imalo u toku istrage, i to iznos 266 KM, na ime vještačenja po vještaku finansijske struke, kao i da nadoknadi troškove koje Sud BiH odredi, u skladu sa odredbom člana 188. stav 1. ZKP BiH.

Pretnja za razmatranje sporazuma o priznanju krivice održan je 23. 3. 2018. godine. Razmotrivši sporazum o priznanju krivice, Sud je ocijenio da je optuženi J.H. razumio da se sporazumom odriče prava na suđenje i da ne može uložiti žalbu na krivičnopravnu sankciju, te nakon ocjene relevantnih dokaza Sud je izveo nesumnjiv zaključak da je optuženi J.H. u inkriminisano vrijeme navodio, podsticao i namamio djevojke na pružanje seksualnih usluga te organizovao pružanje tih usluga, u

državama u kojima one nemaju prebivalište ili čiji nisu državljani, čime je ostvario sva obilježja krivičnog djela Međunarodno navođenje na prostituciju iz člana 187. stav 1. u vezi sa članom 29. KZ BiH.

Na pretresu za izricanje krivičnopravne sankcije iznesene su činjenice koje su značajne za odluku Suda o prihvatljivosti krivičnopravnih sankcija dogovorenih predmetnim sporazumom o priznanju krivice, a stranke su se izjasnile da u cijelosti ostaju kod zaključenog sporazuma.

Sud BiH je donio presudu 23. 3. 2018. godine, kojom je J.H. proglasio krivim za djelo za koje je optužen, i izrekao krivičnopravnu sankciju dogovorenu sporazumom, tj. izrekao je uslovnu osudu kojom se optuženom utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i istovremeno određuje da se ova kazna neće izvršiti ako optuženi ne poćini novo krivićno djelo.

Također, Sud je na osnovu člana 60. KZ BiH, a u vezi sa članovima 110. i 111. KZ BiH, optuženog obavezao da vrati pribavljenu imovinsku korist u iznosu 3.622. 80 KM, koji je optuženi obavezan da plati na račun budžeta BiH u roku 6 (šest) mjeseci od dana pravosnažnoti presude, a ukoliko optuženi to ne učini, Sud će primjenom odredbi člana 63. stav 1. KZ BiH opozvati uslovnu osudu i izreći izvršenje izrećene kazne. U skladu sa odredbom člana 188. stavova 1. i 4. ZKP BiH, optuženi se obavezuje da plati troškove krivićnog postupka koji se odnose na troškove vještaćenja vještaka finansijske struke u iznosu 266,00 KM, te sudski paušal od 100 KM, dok se optuženi oslobađa obaveze da nadoknadi ostale troškove postupka.

13

U obrazloženju presude Sud navodi da je "odluku u pogledu krivićnopravnih sankcija donio cijeneći da su izrećene sankcije srazmjerne težini poćinjenog krivićnog djela i stepenu krivićne odgovornosti optuženog, te cijeneći da će se na taj naćin ostvariti svrha krivićnopravne sankcije, izraziti društvena osuda ućinjenog krivićnog djela, utjecati na ućinioca da ubuduće ne ćini krivićna djela, kao i svrha uslovne osude kao mjere upozorenja, prema ućiniocu kojem je izrećena ova krivićnopravna sankcija".

Analizom ove presude dolazi se do zakljućka da su prema navodima u ćinjenićnom opisu u konkrećnom slućaju ostvarena obilježja krivićnog djela mećunarodna trgovina ljudima koja podrazumijeva "vrbovanje, prijevoz, prebacivanje, osiguranje smještaja ili prijem osobe upotrebom sredstava prinude ili prevare u svrhu iskorićtavanja prostitucijom ili drugim oblikom iskorićtavanja, prisilnim radom ili uslugama, ropstvom ili njemu slićnim odnosom, služenjem ili odstranjanjem organa ili u svrhu bilo kakvog drugog iskorićtavanja u državi u kojoj ta osoba nema prebivališta ili ćiji nije državljani. Za ovo krivićno djelo propisana je kazna od najmanje 5 (pet) godina (ćlan 186. stav 1. KZ BiH) Nadalje, ako je ovo krivićno djelo poćinjeno protiv osobe mlaće od 18 godina, predvićдена je kazna od najmanje 10 (deset) godina zatvora (ćlan 186. stav 2. KZ BiH). U stavu 9. istog ćlana je propisano da "Na postojanje krivićnog djela mećunarodne trgovine ljudima bez utjecaja je okolnost da li je osoba koja je ųrtva mećunarodne trgovine pristala na iskorićtavanje." Iz ćinjenićnog opisa jasno se vidi da su optuženi koristili teųak socijalni poloųaj ųrtava, prevarom ili obmanom,

obećanjem dobrih zarada, finansiranjem njihovog odlaska u strane zemlje (sredstvo izvršenja) i nakon što su djevojke prihvatile ponudu, organizovali njihov prijevoz, na način da je J.H. iznajmljenim putničkim vozilom prevezao djevojke u R. Austriju, a potom u R. Njemačku, do hotela gdje ih je smjestio optuženi A. A., a potom u dogovoru sa optuženim J.H. optuženi A. A. izradio profile djevojaka sa fotografijama i oglašavao njihove usluge na njemačkoj internet stranici za oglašavanje seksualnih usluga, komunicirao sa potencijalnim korisnicima seksualnih usluga na njemačkom jeziku, te dogovarao temin, vrstu i trajanje seksualnih usluga, te je optuženi J.H. u dogovoru sa optuženim A.A. prevezao djevojke u razne gradove i hotele (sredstvo izvršenja) radi pružanja seksualnih usluga, a od novca koji su dobijale za pružene seksualne usluge djevojke su izdvajale procenat koji su za sebe uzimali optuženi (svrha izvršenja).

Definicija trgovine ljudima sadržana je u članu 4. Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima.

- 14
- a) **Trgovina ljudima** znači vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlaštenja ili stanja ranjivosti ili nudičenja ili primanja novca ili druge koristi radi dobijanja pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu iskorištavanja. Iskorištavanje, u najmanju ruku, podrazumijeva iskorištavanje prostitucijom drugih osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili pružanje usluga, ropstvo ili postupke slične ropstvu, služenje ili uzimanje ljudskih organa.
 - b) **Pristanak žrtve trgovine ljudima** na iskorištavanje, kao što je navedeno u alineji a) ovog člana nema značaja ni u jednom slučaju kada su upotrijebljena sredstva iz alineje a).
 - c) Vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje djece radi iskorištavanja smatraju se **trgovinom ljudima** čak ako ne uključuju sredstva prisile navedena u alineji a) ovog člana.
 - d) **Dijete** znači svaka osoba koja nije navršila 18 godina.
 - e) **Žrtva** znači svaka fizička osoba koja je primorana na trgovinu ljudima, kao što je navedeno u ovom članu.

Iz ovoga slijedi da je u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope propisano krivično djelo trgovine ljudima (KZ BiH, KZ FBiH, KZ RS i KZ BD) i očekivati je da se dosljednom primjenom nacionalnog zakonodavstva i međunarodnih standarda primjenjuje i u praksi.

Slučaj B:

Policija Brčko distrikta BiH je 22. 4. 2015. godine dostavila Tužilaštvu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine Izvještaj o poduzetim mjerama, a u vezi sa obavještenjem koje im je dostavila Državna agencija za istrage i zaštitu /SIPA/, 12. 5. 2015. godine, u kojem je navedeno da je u Tuzli sredinom 2014. godine mldb. T.M., rođenu 8. 7. 2002. godine u Tuzli (trenutno smještena u sigurnu kuću), njen otac T.S. po dogovoru predao A.N., a od njega za predaju mldb. kćerke primio iznos od 1500,00 KM, nakon čega je A.N. mldb. T.M. odveo u svoju kuću, u mjesto G. Rahić, Brčko, gdje je kod njega živio i Z. B (radi se o ličnosti koja intelektualno funkcioniše ispod prosjeka nivoa u odnosu na svoje godine - smatra se nemoćnom osobom zbog nemogućnosti intelektualnog shvatanja situacije u kojoj se našao i nalazi se u submisivnom položaju u odnosu na druge osobe - po nalazu vještaka psihologa). Mldb. T.M. je bila prinuđena od strane A.N. da prosi i isprošeni novac da daje A.N. te da skuplja staro željezo i radi u kući teške poslove. Također, A.N. ju je tjerao da ga služi i obavlja teške poslove u kući i da skuplja staro željezo, koje je A.N. prodavao i novac zadržavao za sebe.

(Iz dokumentacije u spisu se vidi da su iz NVO „Zemlja djece“ Tuzla u okviru svojih aktivnosti pronašli mldb. T. M. da prosi na ulici i o tome obavijestili policiju te da su, zajedno sa policijom i Tužilaštvom Brčko distrikta BiH, poduzeli mjere da se dijete T.M. skloni sa ulice i smjesti u sigurnu kuću). Policija Brčko distrikta BiH je, postupajući po naredbi Tužilaštva Brčko distrikta broj: T18 0 KTA 0009263 15 od 19. 3. 2015. godine, uzela izjavu od mldb. M.T. u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti djece i maloljetnika Brčko distrikta BiH. Naredbom je naloženo da se ispituju sve okolnosti koje proizlaze iz obavještenja, da se pribave podaci i saslušaju svi svjedoci na okolnosti boravka mldb. T.M. u kući A.N. u G. Rahiću, da se pribave podaci i saslušaju svi svjedoci koliko dugo Z.B. boravi u kući A.N., kao i druge mjere i radnje za kojim se ukaže potreba.

15

Tužilaštvo Brčko distrikta BiH je 9. 6. 2015. godine donijelo naredbu o provođenju istrage protiv četiri osumnjičene osobe, i to: A.N., I.S., T.S. i B.Z. A.N. je naprijed naveden kao glavni osumnjičeni, ali je istraga otvorena i na njegovu vanbračnu suprugu I.S. kao i na T.S., oca mldb. T.M., a i protiv Z.B. za kojeg će se u toku istrage utvrditi da je također bio žrtva trgovine ljudima, nad kojim je osumnjičeni A.N., iskoristivši njegovo socijalno stanje (roditelji ga istjerali iz kuće, osoba sa zaostalim psihičkim stanjem u odnosu na svoj uzrast) uspostavio potpunu kontrolu i protiv njegove volje oženio ga djetetom T.M., koju je A.N., kupio od njenog oca T.S., da bi ih potom oboje A.N. iskoristavo u svrhu prisilnog prosjačenja, skupljanja željeza, koje je A. N. prodavao i novac zadržavao za sebe, a oboje koristio i za obavljanje svih kućnih poslova za njega i njegovu porodicu.

Nakon provedenih radnji dokazivanja tužilac je odustao od daljnjeg krivičnog gonjenja I.S. (utvrđeno da je i nju A.N. sa kojim je živjela u vanbračnoj vezi isto tako prisiljavao na prosjačenje i obavljanje drugih teških poslova u kući, princip nekažnjavanja osoba koje su kao žrtve u toku njihovog trgovanja počinile krivično djelo).

Na osnovu svih provedenih mjera i radnji predmet je dostavljen Tužilaštvu Brčko distrikta BiH, koje je 28. 8. 2015. godine podiglo optužnicu protiv optuženih A.N. i S.T. , i to optuženog A.N. za dva krivična djela trgovine ljudima iz člana 207. st. 1. i 2. Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH, opisana u tač. 1. i 2. optužnice, a optuženog T.S. za krivično djelo opisano u tački 3. optužnice za krivično djelo zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika iz člana 216. stav 2. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH.

U činjeničnom opisu optužnice se navodi "da je optuženi A.N. od oktobra 2013. godine, pa sve do kraja juna 2014. godine, na području Brčko distrikta u mjestu Gornji Rahić, zloupotrebom položaja bespomoćnosti Z.Z. i njegove nemogućnosti shvatanja situacije u kojoj se našao, te koristeći njegovu nezrelost kao ličnosti koja intelektualno funkcionira ispod prosječnog nivoa u odnosu na svoj starosni uzrast, te koristeći situaciju kada je B.Z. zbog svađe sa roditeljima izbačen iz porodične kuće, pa je u svrhu iskorištavanja B.Z. istog pozvao, a zatim i primio u svoju kuću da živi i stanuje sa njegovom porodicom uspostavljajući tako kontrolu nad B.Z. , a zatim privolvši time B.Z. da, samo za hranu i stanovanje u njegovoj kući, svakodnevno radi za njega i to prosjači i sakuplja staro željezo obilazeći razne lokacije, da bi željezo potom dovezio do njegove kuće, a zatim su zajedno isto odvozili i predavali na otpadu. Nakon toga je optuženi A.N. sav tako zarađeni novac uzimao sebi, a nakon što je protiv volje B.Z. za istog ugovorio brak i oženio ga djetetom M.T., zadužio je B.Z. za iznos od 4000,00 KM na ime troškova organizovanja njegove svadbe.

16

U kvalifikaciji krivičnog djela se navodi "dakle, zloupotrebom položaja bespomoćnosti primio lice u svrhu iskorištavanja tog lica u vidu služenja, radnog ili kakvog drugog iskorištavanja". U tački 2. iste optužnice A.N. se stavlja na teret da je "u mjesecu maju 2014. godine, nakon što je na području Lukavca, u naselju Poljice-Svitavac, u svrhu iskorištavanja djeteta M.T. došao kući T.S. i isprosiio njegovu kćerku, djeteta M.T. za B.Z. nad kojim je imao kontrolu i koje je radno iskorištavao te ubijedivši T.S. i to navodeći da će M. kod njega sa Z. lijepo živjeti i da neće prositi. Tom prilikom je za M. isplatio i predao T.S. a T.S. primio iznos od 600,00 KM i putničko vozilo marke VW Golf, privolvši tako T.A. da mu preda svoju kćerku, djeteta T.M., koju je, nakon toga, zajedno sa svojom porodicom i Z.B. prevezao svojoj kući u G. Rahić, gdje je djeteta M.T., kao psihofizički nezrelu osobu, privolio da obavlja sve kućanske poslove i da služi cijelu njegovu porodicu, perući im odjeću, čisteći kuću i istovarajući staro željezo koje bi skupljali, kao i proseći zajedno sa njegovom suprugom S., koje su mu predavale zarađeni novac od prosjačenja. U kvalifikaciji se navodi "dakle, prevezao i primio lice koje nije navršilo 18 godina života u svrhu radnog iskorištavanja, služenja ili kakvog drugog iskorištavanja". Pod tačkom 3. iste optužnice T. S. (ocu djeteta T.M) se stavlja na teret što je „u dužem vremenskom periodu pa do maja mjeseca 2014. godine, zanemarivao roditeljsku dužnost zbrinjavanja i odgoja svoje kćerke T.M. rođene 8. 7. 2002. godine, tako što je nedovoljno brinuo o njenim potrebama, tjerao je na prosjačenje, kao i o njenom psihofizičkom razvoju zbog čega nije naučila čitati i pisati, te se uslijed toga njena ličnost nije mogla razvijati u adekvatnom obliku za svoj uzrast, pa je tako

i iz koristoljublja primivši od A.N. iznos od 600,00 KM i putničko vozilo marke VW Golf, ugovorio udaju svoje kćerke, djeteta T.M. za B.Z., a koja zbog svoje psihofizičke nezrelosti nije mogla shvatiti pravo značenje pojma takve zajednice, što je dodatno veoma štetno za njen daljnji psihofizički razvoj.“

U kvalifikaciji ovog krivičnog djela stoji: „dakle, kao roditelj grubo zanemarivao svoje dužnosti zbrinjavanja i odgoja svog djeteta i iz koristoljublja je naveo na prosjačenje koje je štetno za njen razvoj.“ Postupajući tužilac je 22. 7. 2016. godine dostavio Osnovnom sudu Brčko distrikta BiH izmjenu, odnosno preciziranje činjeničnog dijela optužnice, u odnosu na optuženog A.N. ali je ostao kod iste kvalifikacije krivičnog djela.

Dana 2. 8. 2016. godine Osnovni sud Brčko distrikta BiH donio je presudu broj: 96 0 K 09f1113 15 K od 2. 8. 2016. godine, kojom je A.N. **oslobođen optužbe za krivično djelo trgovine ljudima** iz člana 207. stav 1. i člana 207. stav 2. KZ Brčko distrikta BiH. U obrazlaganju razloga za donošenje ove presude iznosi pravnu ocjenu dokaza u odnosu na optuženog A.N. U prvom dijelu presude sud se osvrće na činjenice u vezi sa postojanjem položaja bespomoćnosti Z.B., i u odnosu na sredstvo počinjenja krivičnog djela putem zloupotrebe moći i ranjivosti žrtve, od strane optuženog, i navodi: „Da bi se razmatrao položaj bespomoćnosti u kontekstu odredbe člana 207. stav 1. KZ Brčko distrikta BiH, osoba koja se u takvoj situaciji nalazi je osoba koja nema drugu realnu ili prihvatljivu alternativu u vezi sa mjestom stanovanja, pribavljanjem sredstava za život u vidu osnovnih životnih potreba i slično, iz čega izvodi zaključak da je B.Z. imao druge mogućnosti da izabere šta će raditi i gdje će živjeti i stanovati. (To ukazuje da sud smatra da su se sve radnje koje se tiču njegovog položaja i zavisnosti od optuženog A.N. i kontrole koju je optuženi imao nad B.Z. ustvari dešavale sa pristankom B.Z, i da je B.Z. istjeran iz kuće od strane svojih roditelja, da nije imao od čega i gdje da živi, i da ga je zbog tog stanja bespomoćnosti optuženi doveo u svoju kuću, gdje je pristao da za smještaj i za oskudnu hranu za optuženog izvršava sve što je od njega zahtijevao – da prosi, skuplja staro željezo, radi kućne poslove, da A.N. za njega ugovori prisilni brak sa djetetom i plati za to njenom ocu T.S.) Pri tome sud zanemaruje i nalaz vještaka psihologa u odnosu na B.Z. “da se radi o ličnosti koja intelektualno funkcioniše ispod prosječnog nivoa u odnosu na starosni uzrast i to kao posljedica socijalne deprivacije i specifičnih uslova življenja kao i edukativne insuficijencije, te da se Z.B. u ovom kontekstu smatra „nemoćnom osobom zbog nemogućnosti intelektualnog shvatanja situacije u kojoj se našao, te da se kao takav nalazi u submisivnom položaju u odnosu na druga starija lica“ i druge svjedoke koji su saslušani na sudu, sud nije sa dovoljno pažnje cijenio kako u pogledu B.Z. tako i u odnosu na mlđb. dijete T.M. Posebno je neprihvatljivo to što sud navodi u odnosu na nesporne činjenice u vezi sa udajom mlđb. T.M. koju je otac T.S. u dogovoru sa optuženim A.N. njemu predao, da je od njega uzeo novac, da je optuženi A.N. odveo mlđb. u svoju kuću, da je tjerao da prosjači i radi sve kućne poslove, i da je na kraju, u dogovoru sa njenim ocem T.S. kome je dao novac i vozilo, udao je za B.Z., na što je otac mlđb. T.M. pristao. T.S. je uzeo novac i vozilo od optuženog A.N. i odveo mlđb. T.S. i prisilio je da se uda za Z.B., a koje je iskorištavao, i dalje oboje iskorištavao i tjerao da prose i skupljaju staro željezo, a novac od prodaje je uzimao optuženi A. N. Uz to

ih je oboje tjerao da rade sve kućne poslove za optuženog A.N. i njegovu porodicu (imao ženu - vanbračnu i sedmero djece). Čak je mldb. T.M. u svojoj izjavi navela da je optuženi A.N. seksualno iskorištavao, tjerao da sa njim ima seksualne odnose, i onda kad je u kući bila žena sa kojom je živio, ali se u tom dijelu nije prihvatila njena izjava kao istinita, a nije bilo drugih dokaza, pa nije ni obuhvaćeno optužnicom. U pogledu činjenice sklapanja prisilnog braka sud daje komentar: "Čak ni činjenice koje je iznijela mldb. T.M., a koje se odnose na tačku 1. optužnice se ne mogu podvesti pod radnju izvršenja (primanje lica) niti način izvršenja (zloupotreba položaja bespomoćnosti)." Dalje, sud navodi u presudi: "...i sam čin davanja novca od strane optuženog i pmv. marke Golf prilikom prosidbe mldb. T.M. i iskaza svjedoka T.S., radi se o običaju koji je zastupljen među romskom populacijom, tzv. 'kupovina mlade', da je tu isplatu izvršio optuženi kao osoba kod koje je B.Z. živio (to je optuženi A.N.), tako da nema mjesta utvrđivanju da se radi o isplati koja predstavlja radnju izvršenja krivičnog djela iz člana 207. stav 2. u vezi sa stavom 1. KZ BD BiH". Prema tome, sud u ovoj ocjeni dokaza i činjenica u vezi sa krivičnim djelom trgovine ljudima, propisanim u članu 207. stav 2. KZ BDBiH, zanemaruje činjenicu da je mldb. T.M. dijete, u vrijeme izvršenja krivičnog djela imala je samo 12 godina, i da se „udaja“ djeteta nikako ne može opravdati „običajem“, odnosno kako navodi sud: "...da se radi o običaju koji je zastupljen među romskom populacijom, tzv. 'kupovina mlade', te da se ne radi o isplati koja predstavlja izvršenje krivičnog djela iz člana 207. stav 2. u vezi sa stavom 1. KZ BiH."

18

U pogledu radne eksploatacije u tom dijelu presude sud navodi: „Slijedom navedenih činjenica da je mldb. T.M. dok je boravila u kući optuženog oko desetak dana išla jednom ili dva puta da prosi (i to prema njenim tvrdnjama na insistiranje supruge optuženog), sud ne može razmatrati kao radnu eksploataciju, odnosno iskorištavanje u smislu odredbe člana 207. stav 2. u vezi sa stavom 1. KZ BDBiH. Sud će se ovdje posebno osvrnuti na činjenicu dijela iskaza oštećene mldb. T.M. u kojem je navela da je dva puta prinuđena na seksualni odnos sa optuženim od strane kako njegove supruge, tako i optuženog. S obzirom na to da sudu nije dokazano da je optuženi izvršio krivično djelo koje mu se stavlja na teret sa aspekta načina izvršenja, radnje izvršenja, ni ovaj događaj (ne ulazeći u njegovu dokazanost) se ne može smatrati kao seksualno iskorištavanje mldb. T.M. kao jedan od oblika iskorištavanja propisanih Zakonom, već eventualno u kontekstu postojanja nekog drugog krivičnog djela, a koje nije moglo biti predmet razmatranja u kontekstu krivice optuženog u ovom postupku". Pri tome, sud potpuno zanemaruje da kada je krivično djelo trgovine ljudima počinjeno prema osobi do 18 godina života, nije potrebno dokazivati način/sredstvo izvršenja. Dovoljno je dokazati radnju i svrhu počinjenja prema djetetu, tj. osobi do 18 godina života, time se stiču obilježja krivičnog djela trgovine ljudima (član 207. stav 2. u vezi sa stavom 1 KZ BDBiH).

I na kraju da navedem da je protiv ove presude tužilac uložio žalbu, ukazujući na pogrešno utvrđeno činjenično stanje, pogrešnu primjenu zakona, bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, uz detaljno obrazložene razloge i prijedlogom da se prvostepena presuda ukine i vrati na ponovno suđenje. Međutim, Apelacioni sud Brčko distrikta BiH je donio presudu broj: 96 0 K 091113 17 od 5. 4. 2017. godine,

kojom „odbija kao neosnovanu žalbu Tužilaštva Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i potvrđuje presudu Osnovnog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj: 96 0 K 091113 15 K od 2. 8. 2016. godine“.

Uz to treba dodati da se u prvostepenoj presudi, u dijelu u kojem su navedene generalije optuženog A.N.: ime i prezime, godina rođenja te ostale generalije (nacionalnost, šta radi, mjesto i adresa gdje živi, imovno stanje) navode i podaci o njegovoj osuđivanosti (više puta osuđivan za krivična djela krađe i teške krađe), uz navođenje „da se protiv njega ne vodi postupak za drugo krivično djelo“, iako je protiv njega krivični postupak vodilo Kantonalno tužilaštvo Tuzla, za krivično djelo „navođenja na prostituciju“ iz člana 210. stav 1. KZ FBiH, što je sud trebao cijeniti u sklopu svih drugih činjenica i dokaza, posebno izjave mldb. T.M. i drugih dokaza koji potkrepljuju njenu izjavu.

**USKLAĐENOST SA MEĐUNARODNIM STANDARDIMA I
DOBROM PRAKSOM**

A. ZAKON I PRAVNI OKVIR ZA KRIMINALIZACIJU TRGOVINE LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

A.1 Opće informacije o zakonu i pravnim procedurama

A.a DOMAĆE ZAKONODAVSTVO PRUŽA SVEOBUHVAJNI OKVIR ZA BORBU PROTIV TRGOVINE LJUDIMA U SKLADU SA KONVENCIJOM VIJEĆA EVROPE O BORBI PROTIV TRGOVINE LJUDIMA ILI PALERMO PROTOKOLOM UN

Ocjena: Krivični zakoni BiH, FBiH, RS i BD pružaju sveobuhvatni okvir za borbu protiv trgovine ljudima u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima i Palermo protokolom UN. U Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, u Poglavlju XVII „Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“ propisana su sljedeća krivična djela: zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu (član 185.), trgovina ljudima (član 186.), međunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187.), organizovana međunarodna trgovina ljudima (član (186a.) i krijumčarenje migranata (član 189a.). U Krivičnom zakonu Republike Srpske, u Glavi XIX „Krivična djela protiv polnog integriteta“ su propisana krivična djela: navođenje na prostituciju (član 145.), trgovina ljudima (član 146.), trgovina maloljetnim licima, (član 147.), organizovanje grupe ili zločinačkog udruženja za izvršenje krivičnih djela trgovine ljudima i trgovine maloljetnim licima (član 169.) i navođenje djeteta na prostituciju član 180. U Krivičnom zakonu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, u Glavi XIX „Krivična djela protiv spolne slobode i morala“ su propisana krivična djela: navođenje na prostituciju (član 207.), trgovina ljudima (član 207a.) i organizovana trgovina ljudima (član 207b.). U Krivičnom zakonu Federacije BiH u članu 210a. propisano je krivično djelo trgovina ljudima, a član 210b. se odnosi na organizovanu trgovinu ljudima. U članu 210. ostalo je krivično djelo navođenje na prostituciju. Uvođenjem navedenih članova u Krivični zakon FBiH završen je proces izmjena i dopuna svih krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini, te je sada trgovina ljudima propisana i državnim i entitetskim zakonima kao i zakonom Brčko distrikta BiH.

Važno je napomenuti da su sada svi zakoni u Bosni i Hercegovini, koji tretiraju trgovinu ljudima, u potpunosti usaglašeni s međunarodnim preporukama i standardima.

A.1 Zakon predviđa efektivne i proporcionalne kazne za osobe za koje je dokazano da su počinile krivično djelo trgovine ljudima, a koje odvrćaju od vršenja ovog krivičnog djela

Ocjena: Krivični zakoni BiH, FBiH, RS i BD predviđaju efektivne i proporcionalne kazne za osobe za koje je dokazano da su počinile krivično djelo trgovine ljudima, a koje odvrćaju od vršenja ovog krivičnog djela (kaznom zatvora od najmanje pet godina za osnovni oblik i najmanje deset godina za kvalifikovane oblike u BiH, FBiH i BD, a ukoliko je učinjenjem krivičnog djela trgovine ljudima »prouzrokovano teže narušavanje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt osoba iz stavova (1) i (2) ovog člana, učinilac će biti kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.“ U KZ RS za osnovno krivično djelo trgovine ljudima iz člana 145. propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine, a za krivično djelo trgovina djecom u članu 146. stav 1. propisana je kazna najmanje pet godina. U entitetskim krivičnim zakonima i Krivičnom zakonu Brčko distrikta za učinjeno krivično djelo trgovine ljudima prema „licu koje nije navršilo 18 godina života“ propisana je kazna zatvora najmanje deset godina. Ista kazna je propisana i u Krivičnom zakonu BiH (međunarodna trgovina ljudima - član 186. stav 2.) kada su žrtve trgovine ljudima osobe koje nisu navršile 18 godina života, a iskorištavane su u državi u kojoj te osobe nemaju prebivalište ili čiji nisu državljani, propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina.

22

Iz ovog pregleda se vidi da su propisane kazne za krivično djelo trgovine ljudima neujednačene (za krivično djelo trgovine djecom u KZ RS je minimalna kazna pet godina, a u KZ BiH i entitetskim krivičnim zakonima, uključujući i Brčko distrikt, propisana je minimalna kazna zatvora od deset godina kada je žrtva trgovine ljudima osoba koja nije navršila 18 godina života). Neujednačene krivičnopravne sankcije za isto krivično djelo u krivičnim zakonima državnog nivoa i entitetskim krivičnim zakonima kao i zakonu Brčko distrikta, posebno kada su u pitanju djeca žrtve trgovine ljudima, i ranije je istican kao problem, jer time se onemogućava jednakopravni pristup pravdi svih građana Bosne i Hercegovine, čime se krše i osnovna načela krivičnog zakonodavstva, zakonitosti i jednakosti u postupanju i zaštiti žrtava trgovine ljudima, posebno djece.

A.2 Zakon prepoznaje sve načine izvršenja trgovine ljudima koji su pobrojani u članu 4. Konvencije VE o borbi protiv trgovine ljudima, tj. članu 3 Palermo protokola

Ocjena: Definicija trgovine ljudima prema članu 4. Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima i članu 3. Protokola UN-a o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno žena i djece, uz Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog

kriminala: „Trgovina ljudima“ znači vrbovanje, prijevoz, premještaj, skrivanje ili primanje osoba, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlaštenja ili položaja bespomoćnosti ili nuđenje ili primanje novca ili druge koristi radi dobijanja pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu iskorištavanja. Iskorištavanje, u najmanju ruku, podrazumijeva iskorištavanje prostitucijom drugih osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili pružanje usluga, ropstvo ili postupke slične ropstvu, služenje ili odstranjivanje ljudskih organa; Pristanak žrtve „trgovine ljudima“ na namjeravano iskorištavanje, kao što je navedeno u alineji (a) ovog člana, nema značaja ni u jednom slučaju kada su upotrijebljena sredstva iz alineje (a); Vrbovanje, prijevoz, premještaj, skrivanje ili primanje djece radi iskorištavanja smatraju se „trgovinom ljudima“ čak i ako ne uključuju sredstva prisile navedena u alineji (a) ovog člana; „Dijete“ znači svaka osoba koja nije navršila 18 godina; „Žrtva“ znači svaka fizička osoba koja je primorana na trgovinu ljudima, kao što je navedeno u ovom članu.

A.3 Zakon prepoznaje sva sredstva izvršenja trgovine ljudima koja su predviđena u članu 4. Konvencije VE o borbi protiv trgovine ljudima, tj. članu 3. Palermo protokola

Ocjena: Da, u sva četiri krivična zakona koja se primjenjuju u Bosni i Hercegovini u definiciji krivičnog djela trgovine ljudima jasno su navedena sredstva izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima, u skladu sa članom 4. Evropske konvencije o borbi protiv trgovine ljudima (prijetnja ili upotreba sile, prisila, otmica, prevara, obmana, zloupotreba moći ili stanja ranjivosti, davanje ili primanje novca ili druge koristi da bi se dobio pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom. U dopunama KZBiH, KZ FBiH i KZ Brčko distrikta prošireno je i na „zloupotrebu utjecaja“, a u dopuni KZ RS na „zloupotrebu odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog lica“).

23

A.4 Zakon prepoznaje, kao minimum, sve oblike eksploatacije predviđene u članu 4. Konvencije VE o borbi protiv trgovine ljudima, tj. članu 3. Palermo protokola

Ocjena: Da, Sud u Strasbourgu je pojasnio kada počinju pozitivne obaveze država prema žrtvama trgovine ljudima. U predmetu Rantsev Sud je utvrdio da „kada su državni organi bili svjesni, ili su trebali biti svjesni, okolnosti koje dovode do vjerodostojne sumnje da je identifikovana žrtva bila ili se nalazi u stvarnoj ili direktnoj opasnosti od trgovine ljudima ili iskorištavanja“, državni organi su bili obavezni poduzeti odgovarajuće mjere u okviru svojih nadležnosti kako bi osobu udaljili iz takve situacije ili opasnosti, dok u suprotnom dolazi do povrede člana 4. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Takve mjere obuhvataju upućivanje osobe na oporavak

i trenutno pružanje pomoći sve do završetka postupka identifikacije žrtve u skladu sa obavezama prema čl. 10. i 12. Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Kada je potencijalna žrtva strani državljanin, to podrazumijeva i obavezu države da potencijalnu žrtvu ne vraća u drugu državu sve do završetka postupka identifikacije žrtve.

A.5 Zakon definiše sljedeće komponente i u vezi s njima krivična djela (zakon predviđa i efektivne i proporcionalne kazne koje odvrćaju od izvršenja svakog od ovih djela: ropstvo, služenje i prakse slične ropstvu)

Ocjena: Da, definicija krivičnog djela trgovine ljudima u sva četiri krivična zakona sadrži „...i prisilni rad i usluge, ropstvo i prakse slične ropstvu...” kao i druge vidove eksploatacije (svrha izvršenja). Kao i za sve vidove eksploatacije sadržane u definiciji ovog krivičnog djela, propisana je kazna zatvora najmanje pet godina (KZBiH - međunarodna trgovina ljudima - član 186. stav 1.; KZ FBiH - trgovina ljudima - član 210a. stav 1.; KZ Brčko distrikta član 207a. stav 1.) i za sva tri krivična djela u navedenim krivičnim zakonima kada su u pitanju žrtve osobe do 18 godina života, propisana je kazna zatvora najmanje 10 (deset) godina. Za kvalifikovane oblike ovog krivičnog djela propisane su strožije kazne. U KZ RS razlika je u tome što je za osnovno krivično djelo trgovine ljudima u članu 145. stav 1. propisana kazna zatvora najmanje tri godine, a za krivično djelo trgovina djecom propisana je minimalna kazna zatvora od pet godina. U Krivičnom zakonu BiH propisano je i posebno krivično djelo „zasnivanje ropuskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu” (član 185. KZBiH). Krivično djelo iz stava 1. ovog člana čini onaj „ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugog u ropki ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, proda, kupi, preda drugoj osobi ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji takve osobe ili podstrekava drugog da proda svoju slobodu ili slobodu osobe koju izdržava ili se o njoj stara”.

Pri razgraničenju ova dva krivična djela, potrebno je imati u vidu da, za razliku od krivičnog djela - međunarodna trgovina ljudima, prvi dio zakonske dispozicije iz člana 185. stav 1. KZ BiH odnosi se na samo stavljanje ili držanje drugog u ropskom ili njemu sličnom odnosu. Dakle, ne radi se o radnjama koje su poduzete u cilju iskorištavanja drugog u vidu ropstva ili njemu sličnog odnosa, nego o samom zasnivanju ropuskog odnosa. Za postojanje djela ne traži se ni da se radnje zasnivanja ili držanja drugog u ropskom odnosu vrše uz primjenu sredstava koja su navedena u članu 186. stav 1. KZ BiH.

Drugi dio dispozicije odnosi se na trgovinu osobama u ropskom odnosu i za postojanje krivičnog djela. U tom slučaju ne traži se da se ona vrši u svrhu njihovog iskorištavanja niti uz primjenu sredstava kojima se utječe

na volju trgovane osobe. Taj oblik krivičnog djela i z stava 1. člana 185. se iscrpljuje u samoj radnji vrbovanja, odnosno podstrekavanja i za postojanje krivičnog djela ne traži se ni poseban način ili sredstvo učinjenja ni postojanje u cilju iskorištavanja te osobe. Složena zakonska konstrukcija krivičnog djela trgovine ljudima i sličnost njegovog zakonskog opisa sa zakonskim opisom nekih drugih povezanih krivičnih djela su razlozi koji otežavaju pravilno razumijevanje zakonskog bića krivičnog djela trgovine ljudima i njegovu distinkciju od nekih krivičnih djela. Te poteškoće se reflektuju i na samo istraživanje i procesuiranje krivičnih djela trgovine ljudima jer otežavaju određivanje i ograničavanje skupa odlučnih činjenica koje je potrebno dokazati i utvrditi.

A.6 Prinudni rad ili pružanje usluga, uključujući i prinudu na prosjačenje, kada se isprošen novac daje trećem licu koje nije roditelj ili zakonski staratelj

Ocjena: Prinudni rad ili usluge ili prakse slične ropstvu propisane su u sva četiri krivična zakona, a prinudno prosjačenje je definisano u KZ FBiH - trgovina ljudima, član 210a. stav 1. (krivično djelo počinjeno prema punoljetnoj osobi) i stav 2. prema osobi do 18 godina života (djeca). U Zakonu o javnom redu i miru prosjačenje je kažnjivo kao prekršaj.

A.7 Seksualna eksploatacija, uključujući i eksploataciju prostitucije drugih lica (npr. posredovanje u prostituciji ili navođenje na prostituciju)

25

Ocjena: Da, kriminalizirana u sva četiri krivična zakona (KZ BiH, KZ FBiH, KZ RS, KZ BDBiH). Pored toga, pružanje seksualnih usluga kažnjivo je po Zakonu o javnom redu i miru, kao prekršaj.

A.8 Komercijalna seksualna eksploatacija djece

Ocjena: Da, u KZ BiH - Međunarodna trgovina ljudima - član 186. stav 2. i međunarodno navođenje na prostituciju - član 186a.; KZ FBiH - trgovina ljudima - član 210a. stav 2.; KZ BDBiH - trgovina ljudima - član 207. stav 2.; KZ RS - trgovina djecom član 146. (zasebno krivično djelo).

A.9 Prinudni brak

Ocjena: Samo u KZ RS - u sklopu svih navedenih načina iskorištavanja opisanih u odredbi člana 145. stav 1. i trgovina djecom - član 146. st. 1. KZ RS izričito se navodi i „prisilni brak“. Međutim, treba napomenuti da definicija krivičnog djela trgovine ljudima sadrži i pojam „drugi vidovi eksoloatacije“, tako da u nedostatku izričitog pojma „prisilni brak“ kao vida iskorištavanja, na entitetskom nivou i nivou Brčko distrikta, procesuiraju se i slučajevi prisilnih brakova kao krivično djelo trgovina ljudima. Posebno je to zapaženo u slučajevima krivičnog djela trgovine ljudima koje je počinjeno prema osobama do 18 godina života. Uglavnom su to djeca iz romske populacije.

A.10 Uzimanje ljudskih organa uz komercijalnu zaradu

Ocjena: Da, u sva četiri krivična zakona u definiciji osnovnog krivičnog djela trgovine ljudima navodi se kao element ovog krivičnog djela i „... odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ...“ kako je to navedeno u stavu 2. člana 186. KZ BiH, isto i u članu 210a. stav 2. KZ FBiH i članu 207a. stav 1. KZ BDBiH, a u KZ RS krivično djelo trgovina ljudima u članu 145. stav 1. i krivičnog djela trgovina djecom u članu 146., definiciji krivičnog djela se navodi i „... prisilne sterilizacije, radi oduzimanja organa ili drugih dijelova tijela“.

A.11 Zakon predviđa makar jedno krivično djelo koje omogućava krivično gonjenje osoba odgovornih za tešku ekonomsku eksploataciju odraslih, koja ne podrazumijeva ropstvo (tj. vlasništvo nad drugim ljudskim bićem), ali podrazumijeva visok nivo kontrole u kontekstu služenja ili prinudnog rada.

Ocjena: Da, definicija djela trgovine ljudima u sva četiri krivična zakona sadrži iskorištavanje „prisilnim radom ili uslugama, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem ili kakvim drugim iskorištavanjem“. Prisilni rad, prakse slične ropstvu ili služenje sadržane su u definiciji krivičnog djela trgovine ljudima (svrha izvršenja). U Krivičnom zakonu BiH propisano je krivično djelo „zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu“ (član 185.).

26

A.12 Zakon predviđa makar jedno krivično djelo koje omogućava krivično gonjenje osoba odgovornih za tešku ekonomsku eksploataciju djece (mlađih od 18 godina) koja ne podrazumijeva ropstvo, već oblik služenja ili prinudnog dječijeg rada, npr. slično prodaji djece kod jedne od praksi sličnih ropstvu.

Ocjena: Da, u sva četiri krivična zakona u definiciji krivičnog djela trgovine ljudima propisano je iskorištavanje „prisilnim radom ili uslugama, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem... ili kakvim drugim iskorištavanjem“ (u svrhu radne eksploatacije). U odredbi člana 146. stav 1. KZRS - trgovina djecom, ovaj pojam je preciznije definisan: „Ko vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakriva, drži ili prihvati lice mlađe od 18 godina radi iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnih djela“.

A.13 Zakonodavstvo o suzbijanju trgovine ljudima ne miješa trgovinu ljudima i srodna krivična djela protiv osoba sa krivičnim djelima protiv sigurnosti države, prije svega sa krijumčarenjem ljudi ili migranata.

Ocjena: Zakonodavstvo o suzbijanju trgovine ljudima ne miješa trgovinu ljudima i srodna krivična djela protiv osoba sa krivičnim djelima protiv sigurnosti, odnosno krijumčarenjem ljudi ili migranata. Krivično djelo krijumčarenja ljudi je u isključivoj nadležnosti Tužilaštva BiH i Suda BiH. Prema odredbi člana 189. stav 1. KZ BiH, krivično djelo krijumčarenja ljudi čini onaj „ko u namjeri pribavljanja za sebe ili drugog neke koristi nedozvoljeno preveđe ili omogućí prevođenje jednog ili više migranata ili drugih osoba preko državne granice ili ko u tu svrhu sačini, nabavi ili posjeduje lažne putne isprave“. Iz samog zakonskog opisa vidljiva je osnovna razlika između ovog i krivičnog djela međunarodna trgovina ljudima iz člana 186 stav. 1 KZ BiH. Radnje učinjenja ovog krivičnog djela ne poduzimaju se u cilju daljnjeg iskorištavanja migranata ili drugih osoba, što je konstitutivno obilježje krivičnog djela trgovine ljudima. S druge strane, konstitutivni element krivičnog djela krijumčarenja ljudi iz člana 189. stav 1. KZ BiH je namjera pribavljanja sebi ili drugima neke koristi samim poduzimanjem radnje učinjenja, što nije zakonski element krivičnog djela iz člana 186. stav 1. KZBiH. Osim toga, zakonski opis ovog krivičnog djela ne sadrži nijedno od sredstava ili načina učinjenja navedenih u članu 186. stav 1. KZ BiH, i krijumčarene osobe su saglasne s tim da budu krijumčarene. Nadalje, krivično djelo iz člana 189. stav 1. KZBiH postoji ukoliko se radi o „nedozvoljenom prelasku“ preko državne granice, dok krivično djelo iz člana 186. stav 1. KZ BiH, kada se sastoji, na primjer, u prijevozu neke osobe preko državne granice, može postojati i kada je samo prevođenje žrtve preko državne granice bilo formalno u saglasnosti sa propisima o prelasku državne granice.

27

U članu 189. stav 1. KZBiH - krijumčarenje ljudi - kao krivično djelo propisano je vrbovanje, prijevoz, sakrivanje, pružanje zaštite ili na drugi način omogućavanje boravka krijumčarenih osoba u BiH. Iako su neke od ovih radnji istovjetne onima iz člana 186. stav 1. KZ BiH, one se razlikuju od radnji učinjenja ovog krivičnog djela po njihovoj svrsi i odsustvu posebnih načina ili sredstava učinjenja koja su navedena u članu 186. stav 1. KZBiH. Međutim, postoje poteškoće u razlikovanju ovih krivičnih djela krijumčarenja ljudi iz člana 189. st. 1. i 2. KZBiH u svrhu iskorištavanja krijumčarenih osoba, što je kvalifikatorna okolnost za postojanje krivičnog djela iz člana 189. stav 3. KZ BiH, u kojem slučaju samo je od ograničene koristi isticanje da krivično djelo trgovine ljudima iz člana 186. stav 1. KZBiH postoji ako su radnje učinjenja poduzete uz primjenu načina ili sredstava navedenih u toj zakonskoj odredbi, jer član 189. stav 3. BiH propisuje kvalifikovani oblik krivičnih djela iz st. 1. i 2. tog člana ukoliko je prema

krijumčarenim osobama postupljeno na nečovječan ili ponižavajući način, što je, po svojoj suštini, primjena pojedinih načina ili sredstava učinjenja iz člana 186. stav 1. KZBiH.

A.14 Zakon o krivičnim djelima protiv seksualnih sloboda, uključujući i eksploataciju prostitucije drugih osoba, jasan je i ne klasificira neko krivično djelo kao trgovinu ljudima ukoliko vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba ne uključuje upotrebu nasilnih sredstava (predviđenih u članu 4(a) Konvencije VE o borbi protiv trgovine ljudima i članu 3 Palermo protokola).

Ocjena: Da, kada su djeca žrtve trgovine ljudima (osobe do 18 godina starosti) nije potrebno dokazivati upotrebu nasilnih sredstava kao element koji čini biće krivičnog djela trgovine ljudima/trgovine djecom. Ovdje bi se moglo svrstati i krivično djelo navođenje na prostituciju koje je propisano u posebnom članu u entitetskim krivičnim zakonima i zakonu Brčko distrikta te u KZBiH i odnosi se na međunarodno navođenje na prostituciju.

A.15 Zakon predviđa da pristanak punoljetne žrtve trgovine ljudima na namjeravanu eksploataciju nije od značaja kada je protiv trafikovane osobe upotrijebljeno bilo koje sredstvo predviđeno u članu 4. Konvencije VE o borbi protiv trgovine ljudima i članu 3. Palermo protokola

28 **Ocjena:** Da. U sva četiri krivična zakona u definiciji krivičnog djela trgovine ljudima propisano je u posebnom stavu da pristanak žrtve na bilo koji oblik iskorištavanja iz stava 1. navedenog člana ne utječe na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima (krivično djelo međunarodna trgovina u KZBiH - član 186. stav 9; KZ FBiH - trgovina ljudima član 210a. stav 9. i organizovana trgovina ljudima - član 210b.; Brčko distrikta - trgovina ljudima - član 207. stav 8; KZ RS - trgovina ljudima član 145. stav 7. i trgovina maloljetnim licima član 146.) .

A.16 Zakon predviđa da krivično djelo trgovine ljudima počinjeno prema djetetu postoji čak i ako nisu upotrijebljena nasilna sredstva predviđena u članu 4. Konvencije VE o borbi protiv trgovine ljudima ili članu 3. Palermo protokola.

Ocjena: Da. U sva četiri zakona za krivično djelo trgovine ljudima prema osobi do 18 godina je počinjeno i kad nisu upotrijebljena nasilna sredstva navedena u članu 186. stav 1. i članu 186a. stav 1. KZBiH; članu 210a. stav 2. KZ FBiH; članu 207a. stav 2. KZ BDBiH i članu 146. KZ RS.

A.17 Zakon predviđa kao krivično djelo korištenje usluga nastalih eksploatacijom kada osoba koja te usluge koristi zna da se radi o žrtvi trgovine ljudima

Ocjena: Da, KZ BiH - član 186. stav 5., „Ko koristi usluge žrtve međunarodne trgovine ljudima, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.“ Isto je propisano i u KZ FBiH (član 210a. stav 6.), KZ BDBiH (član 207a. stav 5.) i KZ RS „Ko koristi ili omogućiti drugom korištenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kaznit će se zatvorom od šest mjeseci do pet godina“ (član 145. stav 4.).

A.18 Zakon predviđa kao krivično djelo pokušaj ili pomaganje i podsticanje na vršenje krivičnog djela trgovine ljudima.

Ocjena: Krivično zakonodavstvo BiH sadrži posebne odredbe koje se odnose na pokušaj, poticanje, pomaganje i saizvršilaštvo u izvršenju krivičnog djela, koje se dovode u vezu sa izvršenjem krivičnog djela trgovine ljudima i drugim krivičnim djelima propisanim u krivičnim zakonima BiH, FBiH, RS i Brčko distrikta BiH.

A.19 Nacionalni pravni okvir omogućava pronalaženje, oduzimanje i konfiskaciju imovine stečene vršenjem krivičnog djela trgovine ljudima

Ocjena: Da, sva četiri procesna krivična zakona propisuju postupak za primjenu mjera sigurnosti, za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i za opozivanje uslovne osude. U FBiH, RS i BDBiH primjenjuje se i poseban zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom.

A.20 Nacionalni pravni okvir uspostavlja nadležnost nad krivičnim gonjenjem za djelo trgovine ljudima i srodna djela kada je djelo počinjeno:

a. na teritoriji države, ili

b. na brodu koji plovi pod zastavom države, ili

c. u vazduhoplovu koji je registrovan po njenom pravu, ili

d. od strane njenog državljanina u stranoj državi, ili

e. nad njenim državljaninom u stranoj državi, ili

f. od strane osobe koja ima prebivalište na teritoriji države koja se prati.

Ocjena: Nadležnost za krivično djelo određuje se prema mjestu izvršenja, kako je to navedeno u sva četiri krivična zakona, i glasi: „Krivično djelo je počinjeno kako u mjestu gdje je počinilac radio ili je bio dužan raditi, tako i u mjestu gdje je posljedica njegovog činjenja ili nečinjenja potpuno ili djelomično nastupila. To se isto odnosi i na pokušaj počinjenja krivičnog djela. U Krivičnom zakonu BiH u članu 186. st. 1. i 2. - međunarodna trgovina ljudima, i članu 187. - međunarodno navođenje na prostituciju se navodi: „u svrhu iskorištavanja tog lica u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin“.

Napominjemo da krivično zakonodavstvo propisuje i posebnu nadležnost „ako je krivično djelo učinjeno na domaćem brodu ili domaćem vazduhoplovu dok se nalazi u domaćem pristaništu, nadležan je sud na čijem se području nalazi to pristanište. U ostalim slučajevima kad je krivično djelo učinjeno na domaćem brodu ili domaćem vazduhoplovu, nadležan je sud na čijem se području nalazi matična luka broda, odnosno vazduhoplova ili domaće pristanište u kome se brod, odnosno vazduhoplov prvi put zaustavi“.

A.21 **Trgovina ljudima i srodna djela se tretiraju kao djela kod kojih je moguća ekstradicija u skladu sa relevantnim sporazumima i domaćim zakonima.**

Ocjena: Da, u potpunosti.

A.22 **Nacionalni pravni okvir predviđa da žrtve trgovine ljudima ne mogu biti kažnjene (ili čak ni krivično gonjene) za protivpravna djela koja su počinile, a koja su direktna posljedica činjenice da su žrtve trgovine ljudima ili gdje su bile primorane da izvrše takva protivpravna djela.**

Ocjena: Da, nekažnjavanje žrtve trgovine ljudima za krivična djela koja su počinile kao direktnu posledicu činjenice da su žrtve trgovine ljudima ili gdje su primorane da izvrše takva krivična djela propisano je u posebnom stavu krivičnog djela trgovine ljudima (u sva četiri krivična zakona).

A.23 **Nacionalni pravni okvir predviđa da potencijalna ili moguća žrtva trgovine ljudima koja se našla u pritvoru (bilo da nije identifikovana kao žrtva ili čak i kad je postojala sumnja da se možda radi o žrtvi) treba da bude puštena iz pritvora.**

Ocjena: Nespecifično, ali se mogu primijeniti opći instituti - mjere za osiguranje prisustva osumnjičenog, odnosno optuženog i uspješno vođenje krivičnog postupka.

A.2 Opći podaci o istrazi i krivičnom gonjenju

A.b **SLUČAJEVI TRGOVINE LJUDIMA SU BILI KRIVIČNO GONJENI I PRESUĐENI NA PRAVIČAN NAČIN I U SKLADU SA MEĐUNARODNIM STANDARDIMA KRIVIČNOG PRAVA**

A.24 **Suđenje osumnjičenim trgovcima je bilo u skladu sa priznatim standardima pravičnog suđenja**

Izvor: DA. Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima (Godišnji izvještaj)

A.25 **Postoje ubjedljivi razlozi za sumnju da je jedan ili više javnih funkcionera bilo umiješano u trgovinu ljudima ili je na bilo koji način pomagalo trgovcima.**

Izvor: Ne raspoložemo tim podacima. Mogla bi se dovesti u vezu presuda Općinskog suda u Gradačcu, broj: 28 0 K 054266 15 K od 15. 3. 2018. godine.

Napomena: Dana 15. 3. 2018. godine, Općinski sud u Gračanici donio je presudu kojom je oglosio krivim S.M za krivično djelo -primanje dara i drugih koristi- iz člana 380, stav 2. u vezi sa članom 55. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (KZFBiH). Optužnicu broj: T03 0 KTPO 30400 13 od 18. 9. 2015. godine je podiglo Kantonalno tužilaštvo Tuzla, protiv V.S. za krivična djela - navođenje na prostituciju iz člana 210. stav 1. KZ FBiH u vezi sa članom 55. KZ FBiH, i dr. i protiv S.M. za krivično djelo - primanje dara i drugih koristi iz člana 380, stav 2. u vezi sa članom 55. KZ FBiH.

Nakon potvrđivanja optužnice optuženi su se izjasnili da nisu krivi za krivična djela za koja su optuženi. Dana 11.12.2017. godine sudu je dostavljen od strane Kantonalnog tužilaštva Tuzla sporazum o priznanju krivice koji je zaključio optuženi S.M. i njegov branilac i postupajući kantonalni tužilac. Na glavnom pretresu prije razmatranja sporazuma o priznanju krivice, sud je razdvojio krivični postupak protiv V.S. i pravnog lica Hipodrum Vuković d.o.o. Gradačac od krivičnog postupka protiv S.M. Dana 14. 3. 2017. godine sud je održao ročište o razmatranju sporazuma o priznanju krivice od strane optuženog S.M. Razmatrajući sporazum o priznanju krivice optuženog, sud je, cijeneći priznanje optuženog, kao i sve izvedene dokaze, na koje nije bilo primjedbi od strane stranaka i branilaca, prihvatio sporazum o priznanju krivice zaključen 8. 12. 2017. godine i našao da je optuženi svojim radnjama opisanim u dispozitivu optužnice ostvario bitna obilježja krivičnog djela koje mu se stavlja na teret.

Presudom broj: 28 0 K 054266 15 K od 15. 3. 2018. godine Općinski sud u Gradačcu oglosio je krivim optuženog S.M. za krivično djelo - primanje dara i drugih oblika koristi iz člana 380, stav 2. u vezi sa članom 55. KZ FBiH, za koje mu je izrekao uslovnu osudu, kojom se utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 6 (šest) mjeseci, a koja se neće izvršiti ako optuženi u roku 3 (tri) godine ne poćini novo krivićno djelo.

Na osnovu ćlana 63. KZ FBiH u vezi sa ćlanom 380. stav 4. KZ FBiH određuje se optuženom ispunjavanje obaveze vraćanja imovinske koristi pribavljene krivićnim djelom od 5.000,00 KM, uplatom na jedinstveni raćun Trezora Federacije BiH, broj:.....otvoren kod banke

Ukoliko optuženi S.M. u trajanju od 5 (pet) mjeseci od pravosnažnosti presude ne ispuni obavezu uplate novćanog iznosa od 5000.00 KM, na Jedinstveni raćun Trezora Federacije, izvršit će se utvrđena kazna zatvora S.M. u trajanju od 6 (šest) mjeseci. Analiza dokaza u obrazloženju ove presude, posebno izjava svjedoka, djevojaka H.B., S.Z., E.M., B.D., Ć.A., D.J. i dr. dokaza, vidi se da je optuženi V.S. u svojstvu vlasnika Hipodruma u Gradaćcu organizovao druženje za poslovne partnere, na koje je pozivao djevojke da njegovim poslovnim partnerima pružaju seksualne usluge, i to djevojke lošeg imovnog stanja. Na tim druženjima konzumirala se i droga, iz ćega se vidi da je V.S. koji je kupovao i omogućavao djevojkama da ućivaju drogu koristio njihovo stanje ovisnosti o narkoticima, da bi dobio njihov pristanak da pružaju seksualne usluge njegovim prijateljima i poslovnim partnerima, meću kojima je bilo i stranaca, meću njima je bio i optuženi S.M. koji je obavljao funkciju savjetnika u Federalnom ministarstvu okoliša i turizma, i ćlan Povjereništva za izbor korisnika sredstava za razvoj „Akcionog plana Strategije razvoja turizma u Federaciji BiH“, koji je dolazio kod optuženog V.S. i koristio seksualne usluge djevojaka koje je optuženi V.S. pozivao i obezbjeđivao i plaćao sobe u hotelu, gdje su djevojke dolazile i imale seksualni odnos sa S.M. Za obje usluge koje mu je obezbijedio optuženi V.A. optuženi S.M. je „u proljeće 2012. godne koristio seksualne usluge H.B., a najmanje dva puta i usluge djevojke S.M., a nakon toga, u dva navrata, dana 12. 1. 2013. godine i dana 9. 2. 2013. godine, i seksualne usluge djevojke O.E., da bi potom, kao protivuslugu, u postupku rangiranja projekata i izbora korisnika bespovratnih sredstava za razvoj turizma za 2012. godinu glasao za projekt „Hipodrum“ Vuković, pod nazivom „Izgradnja ugostiteljsko-smještajnih kapaciteta i sportskih terena u okviru kompleksa Hipodrum Vuković“, dodijelivši mu glasanjem u Povjereništvu maksimalan broj bodova, pa nakon što su Hipodrumu Vuković isplaćena bespovratna sredstva od 90.000,00 KM, početkom 2013. godine primio poklon od V.S. u vidu putnićkog vozila Mercedes E klase 270 CDI, vlasništvo

„HIP Market“ d.o.o. Tuzla u vrijednosti 15.000,00 KM, na način da je vozilo preuzeo u posjed, pri čemu je V.S. vlasniku isplatio dio kupoprodajne cijene od 5.000,00 KM, a optuženi S.M. je sam platio ostatak kupoprodajne cijene, i primio je od V.S. obećanje dara za isplatu novčanog isnosa u visini ostatka kupoprodajne cijene od 10.000,00 KM. U ovom slučaju je trebalo da postupa Tužilaštvo BiH u čijoj je isključivoj nadležnosti bilo krivično djelo trgovine ljudima. Oba navedena optužena su trebala biti optužena za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 186. stav 1. KZBiH, jer je pored punoljetnih djevojaka bilo i maloljetih (učenice II razreda srednje škole), za koje je V.S. znao da su maloljetne, a S.M. koji je isto to znao, koristio je seksualne usluge tih djevojaka, a za protivuslugu V. S. je preko S.M. uspio dobiti bespovratna sredstva za izgradnju turističko-rekreacionog centra, koji, prema nalazu vještaka, nikada nije izgradio, niti je odobrena sredstva za poticaj razvoja ugostiteljsko-turističnih sadržaja na lokalitetu na kojem je predviđen, utrošio u namjenu za koji je dobio bespovratna sredstva u iznosu od 90.000,00 KM

I da dodamo da postupak protiv V.S. za krivično djelo navođenja na prostituciju i druga krivična djela za koja je optužen još nije okončan, iako je od izvršenja krivičnog djela 2012. godine proteklo osam godina.

A.26 Na suđenju osumnjičenim trgovcima poštovana su prava žrtava i svjedoka

33

Izvor: Djelomično.

Napomena: Iako postoji zakonodavni okvir koji garantuje poštovanje prava žrtava i svjedoka u skladu sa međunarodnim standardima, u praksi nisu dosljedno poštovana njihova zagarantovana ljudska prava.

A.2.a FAZA ISTRAGE

A.27 Policija nije učestvovala u općim racijama na seks radnice/ke i takve operacije opravdala kao način borbe protiv trgovine ljudima.

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Nije bilo takvih operacija

A.28 Policijski službenici koji su vršili istrage u slučajevima trgovine ljudima vodili su i zakonitu i nadziranu finansijsku istragu i provodili naloge za konfiskaciju imovine gdje je tome bilo mjesta.

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Zakonom o krivičnom postupku (BiH, FBiH, RS i BDBiH) propisano je da tužilac naređuje provođenje istrage ako postoje osnovi sumnje da je

izvršeno krivično djelo. To se isto odnosi i na finansijsku istragu i naloge za konfiskaciju imovine u slučajevima gdje je tome bilo mjesto.

Predmet „Kurtović Samir i dr.“

A.29 Kvalitet razgovora koje specijalni istražitelji za trgovinu ljudima (ne opća policija na terenu) vode sa mogućim žrtvama je u skladu sa međunarodnim standardima “dobre prakse”

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Ima slučajeva u kojim sa mogućim žrtvama trgovine ljudima nije vođen kvalitetan razgovor u skladu sa međunarodnim standardima i pravilima propisanim nacionalnim zakonima i podzakonskim aktima (Pravilnik o zaštiti stranih državljana žrtava trgovine ljudima, Pravila o zaštiti domaćih državljana žrtava trgovine ljudima, posebno djece).

A.30 Broj slučajeva novoidentifikovanih žrtava tokom perioda na koji se izvještaj odnosi, a gdje nije bilo istrage ili je istraga prekinuta zato što žrtva nije htjela da sarađuje kao ključni svjedok

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Nije bilo slučajeva u kojima je istraga prekinuta zato što žrtva nije htjela da sarađuje kao ključni svjedok. Tužilac donosi naredbu o neprovođenju istrage, ukoliko nema dokaza za osnove sumnje da je počinjeno krivično djelo koje se osumnjičenom stavlja na teret, ili naredbu o obustavi istrage ukoliko iz prikupljenih dokaza ocijeni da nema dokaza da je osumnjičeni počinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret.

A.31 % istraga u kojima su novoidentifikovane žrtve-svjedoci sarađivali sa krivičnopravnim sistemom (policijom i tužilaštvom) tokom krivične istrage.

Izvor: Slučajevi iz prakse

Napomena: Žrtve trgovine ljudima/oštećene su uglavnom izrazile spremnost da daju svoje izjave u svojstvu svjedoka u sudskim postupcima. Stoga, možemo konstatovati da su sve novoidentifikovane žrtve trgovine ljudima i svjedoci sarađivali sa krivičnopravnim sistemom (policijom i tužilaštvom) tokom krivične istrage.

A.2.b FAZA KRIVIČNOG GONJENJA

A.32 Tužioci su žrtvama obezbijedili odgovarajuću podršku prije suđenja

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Kada su djeca žrtve trgovine ljudima, u većim tužilaštvima i sudovima (npr. Sarajevo, Tuzla, Zenica, Bihać, Banja Luka, Brčko) postoje odjeli za podršku oštećenim/svjedocima u kojima su zaposleni stručni savjetnici/psiholozi koji pružaju odgovarajuću podršku u skladu sa Zakonom o postupanju i zaštiti djece i maloljetnih osoba u krivičnom postupku, II dio „krivična djela počinjena na štetu djece“.

Praksa je da se odgovarajuća podrška prije suđenja osim djeci i maloljetnim osobama pruža i punoljetnim žrtvama/oštećenim, posebno se to odnosi na trgovinu ljudima i srodna krivična djela, seksualne delikte i krivična djela protiv braka i porodice.

A.33 Žrtve trgovine ljudima su bile informisane o svojim pravima i upravnim i sudskim procedurama koje se primjenjuju.

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Da - ali praćenjem suđenja i informacija prikupljenih uvidom u sudske presude može se konstatovati da se u praksi dosljedno ne primjenjuje. Uglavnom se oštećeni/svjedoci upoznaju sa pravima koja su propisana u krivičnim zakonima, dok se rijetko upoznaju sa pravom na naknadu štete/ kompenzaciju. U skladu sa međunarodnim standardima i nacionalnim zakonodavstvom žrtve trgovine ljudima imaju pravo da im se daju informacije o pravima koja im pripadaju u sudskim postupcima.

35

A.34 Žrtve trgovine ljudima su redovno bile obaviještene o relevantnim sudskim postupcima i upravnim postupcima.

Izvor: Sudska praksa

Napomena: Žrtve trgovine ljudima se rijetko obavještavaju o relevantnim sudskim i upravnim postupcima. Uglavnom žrtve trgovine ljudima kojima su pružale pravnu pomoć Vaša prava, Centar ženskih prava i druge organizacije civilnog društva redovno su bile obavještavane o relevantnim sudskim i upravnim postupcima i pravima koja im u vezi s tim pripadaju.

A.35 Žrtve trgovine ljudima su odmah bile obaviještene o ishodu suđenja u kojima su se pojavljivale kao oštećeni ili svjedoci, bilo da je presuda osuđujuća ili oslobađajuća.

Izvor: Sudska praksa

Napomena: Po pravilu žrtve trgovine ljudima nisu uvijek bile obavještavane o ishodu suđenja u kojima se pojavljuju kao oštećeni ili svjedoci, bilo da je presuda osuđujuća ili oslobađajuća. Izuzeci su u slučajevima u kojima je žrtva imala pravnu pomoć od Vaših prava i OCD.

A.36 Broj slučajeva gdje nije bilo optužnice ili je krivično gonjenje prekinuto zbog toga što žrtva kao ključni svjedok nije bila voljna da sarađuje

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Nisu poznati takvi slučajevi.

A.37 U makar jednom predmetu je utvrđena odgovornost, na način predviđen zakonom, pravnog lica za direktno učešće u izvršenju ili pokušaju da se izvrši krivično djelo trgovine ljudima.

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Tačno je da je krivičnim zakonima propisana odgovornost pravnog lica za direktno učešće u izvršenju ili pokušaju izvršenja krivičnog djela, ali nije poznato da je pravno lice odgovaralo za direktno učešće u izvršenju ili pokušaju izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima.

A.2.c *SUĐENJE I OSUĐUJUĆE PRESUDE*

A.38 Sudovi su izricali efektivne i proporcionalne kazne koje odvraćaju od činjenja ovog djela

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Praćenjem suđenja i uvidom u presude može se konstatovati da krivičnopravne sankcije/kazne izrečene osuđenim osobama za krivično djelo trgovine ljudima nisu adekvatne vrsti i težini krivičnog djela i posljedicama izvršenog krivičnog djela.

A.39 Sudovi su poštovali princip nediskriminacije.

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Da, to je jedno od osnovnih prava zagarantovano međunarodnim standardima i Ustavom i nacionalnim zakonodavstvom.

A.c **TUŽIOCI I SUDIJE SU RAZUMJELI I, GDJE JE POTREBNO, PRIMJENJIVALI ODREDBE ZA ZAŠTITU OSJETLJIVIH ŽRTAVA I SVJEDOKA PRIJE, TOKOM I POSLIJE SUĐENJA, NA NAČIN PREDVIĐEN NACIONALNIM ZAKONODAVSTVOM I OBAVEZAMA KOJE PROIZLAZE IZ RATIFIKOVANIH SPORAZUMA I PRIHVAĆENE MEĐUNARODNE SUDIJSKE I TUŽILAČKE DOBRE PRAKSE.**

A.40 **Broj slučajeva u kojima su primjenjivane mjere zaštite u sudnici**

Izvor: To se može vidjeti samo praćenjem suđenja i uvidom u optužnice i pravosnažne sudske presude, jer ne postoji jedinstvena baza podataka za žrtve/oštećene krivičnim djelom.

Napomena: Zaštita osjetljivih žrtava i svjedoka prije, tokom i poslije suđenja propisana je u zakonima o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka (na državnom, entitetskom nivou i nivou Brčko distrikta BiH), na državnom nivou ima i Zakon o programu zaštite svjedoka. Ovdje treba dodati i Zakon o strancima koji propisuje proceduru odobrenja privremenog/humanitarnog boravka za strane državljane žrtve trgovine ljudima i Pravilnik o zaštiti žrtava trgovine stranih državljana i Pravila o zaštiti žrtava trgovine domaćih državljana, posebno djece.

A.41 **Broj žrtava kažnjenih za učešće u protivzakonitim aktivnostima koje su bile primorane da izvrše dok su bile pod kontrolom trgovaca ili eksploatatora**

37

Izvor: Sudske presude i praćenje suđenja.

Napomena: Nije bilo slučajeva da je žrtva kažnjena za učešće u protivzakonitim aktivnostima koje su bile primorane da izvrše krivično djelo dok su bile pod kontrolom trgovaca ljudima ili eksploatatora.

Desio se ipak jedan slučaj u kojem je djevojčica od 14 godina bila iskorištavana od strane organizovane grupe (prijavljeni za trgovinu ljudima sedam osoba) a istovremeno je protiv djevojčice koja je bila primorana da krađe i bila pod njihovom kontrolom pokrenuto više pripremnih postupaka za izvršenje krivičnih djela krađe i teške krađe, ali je na vrijeme reagovao tužilac iz sastava Udarne grupe u borbi protiv trgovine ljudima i organizovane ilegalne imigracije) i svi ti postupci su obustavljeni, a djevojčica je smještena u sigurnu kuću (MFS EMMAUS je pružio potrebnu pravnu pomoć, smještaj i potpunu zaštitu).

A.42 **Državni službenici i političari u vladi nisu davali javne izjave (ili takve izjave nisu zabilježene) u kojima miješaju trgovinu ljudima i krijumčarenje ljudi.**

Izvor: Nije poznato da li je bilo takvih slučajeva, jer o tome nema nikakve evidencije.

A.43 % trgovaca osuđenih u prethodne dvije godine (godina na koju se izvještaj odnosi i prethodna godina) gdje izrečena kazna nije u potpunosti izvršena do kraja druge kalendarske godine

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima i Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

Napomena: U Izvještaju o stanju trgovine ljudima u BiH za 2018. godinu je konstatovano da su sudovi u toku 2018. godine izrekli 48 osuđujućih presuda protiv 48 osoba. Kada je u pitanju vrsta kazni koje su izrekli sudovi, izrečene su: 24 zatvorske kazne protiv 24 osobe i 1 uslovna kazna protiv 1 osobe i 2 novčane kazne protiv 2 osobe. Također su u izvještajnom periodu izrečene i 2 oslobađajuće presude protiv 2 osobe.

U izvještajnom periodu Sud BiH za krivična djela iz člana 187. KZ BiH (međunarodno navođenje na prostituciju) izrekao je dvije osuđujuće presude protiv 2 osobe (kazne zatvora).

U FBiH za krivična djela iz gore navedenih članova KZ FBiH sudovi su izrekli 25 osuđujućih presuda protiv 25 osoba.

U Republici Srpskoj za krivično djelo iz člana 199. KZRS - iskorištavanje djece i maloljetnih osoba za pornografiju tužilaštva su naredila 1 istragu protiv 1 osobe. Za navedeno krivično djelo donesena je 1 naredba o obustavi istrage, te podignuta 1 optužnica protiv 1 osobe.

U Republici Srpskoj u izvještajnom periodu sudovi su izrekli 2 osuđujuće presude protiv 2 osobe.

U Brčko distriktu BiH za krivična djela trgovine ljudima iz člana 207a. - zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika te iz člana 207. - navođenje na prostituciju podignute su 2 optužnice protiv 3 osobe.

Sud Brčko distrikta BiH je za krivična djela iz gore navedenih članova izrekao 2 osuđujuće presude protiv 2 osobe.

Kalkulacija: Da li su izrečene kazne počinocima krivičnog djela trgovine ljudima i povezanih krivičnih djela, nije nam poznato, jer o tome nemamo podataka.

A.3.a FAZA ISTRAGE

A.44 Broj krivičnih prijava (policijskih) da je moguće djelo trgovine ljudima izvršeno

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: U FBiH su za krivično djelo - navođenje na prostituciju iz člana 210. KZ FBiH tužilaštva donijela naredbu o obustavi 3 istrage protiv 4 osobe. Naređeno je 6 istraga protiv 12 osoba te su podignute 3 optužnice

protiv 6 osoba. Za krivično djelo - iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije iz člana 211. KZ FBiH tužilaštva su donijela naredbu o provođenju 8 istraga protiv 8 osoba. Donesena je naredba o obustavi istrage protiv 1 osobe. Ukupno je podignuto 7 optužnica protiv 7 osoba.

U Republici Srpskoj za krivično djelo iz člana 198. KZ RS -navođenje na prostituciju tužilaštva su naredila 1 istragu protiv 1 osobe. Iz člana 200. KZ RS za krivično djelo - proizvodnja, posjedovanje i prikazivanje dječije pornografije tužilaštva su naredila 1 istragu protiv 1 osobe. Za krivično djelo iz člana 199. KZRS - iskorištavanje djece i maloljetnih osoba za pornografiju tužilaštva su naredila 1 istragu protiv 1 osobe.

U Brčko distriktu BiH za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 207a. - zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika, te iz člana 207. - navođenje na prostituciju donesene su 2 naredbe o provođenju istrage protiv 3 osobe. Za krivično djelo iz člana 208. KZ BD - iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije tužilaštvo je naredilo 1 istragu protiv jedne osobe.

A.2.b OPTUŽNICA I POSTUPAK

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: U FBiH su za krivično djelo - navođenje na prostituciju iz člana 210. KZ FBiH tužilaštva donijela naredbu o obustavi 3 istrage protiv 4 osobe. Naređeno je 6 istraga protiv 12 osoba te su podignute 3 optužnice protiv 6 osoba. Za krivično djelo - iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije iz člana 211. KZ FBiH tužilaštva su donijela naredbu o provođenju 8 istraga protiv 8 osoba. Donesena je naredba o obustavi istrage protiv 1 osobe. Ukupno je podignuto 7 optužnica protiv 7 osoba.

U Republici Srpskoj za krivično djelo iz člana 198. KZRS - navođenje na prostituciju tužilaštva naredila 1 istragu protiv 1 osobe. Donesena je 1 naredba o obustavi 1 istrage protiv 1 osobe. Za krivično djelo iz člana 200. KZRS - proizvodnja, posjedovanje i prikazivanje dječije pornografije tužilaštva su naredila 1 istragu protiv 1 osobe. Za isto krivično djelo donesena je 1 naredba o obustavi istrage protiv 1 osobe. Podignuta je 1 optužnica protiv 1 osobe. Za krivično djelo iz člana 199. KZRS - iskorištavanje djece i maloljetnih osoba za pornografiju tužilaštva su naredila 1 istragu protiv 1 osobe. Za navedeno krivično djelo donesena je 1 naredba o obustavi istrage, te podignuta 1 optužnica protiv 1 osobe.

U Brčko distriktu BiH za krivično djelo trgovina ljudima iz člana 207a. - zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika te iz člana 207.

-navođenje na prostituciju donesene su 2 naredbe o provođenju istrage protiv 3 osobe. Za krivično djelo iz člana 208. KZ BD -iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije tužilaštvo je naredilo 1 istragu protiv 1 osobe. Za krivično djelo iz člana 209. KZBD - upoznavanje djeteta sa pornografijom tužilaštvo je donijelo 1 naredbu o obustavi istrage protiv 1 osobe.

A.45 Broj osumnjičenih koji su optuženi za trgovinu ljudima

Izvor: Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine / Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima / Uvid u presude

Napomena: 26 optužnica za 37 osoba

A.46 Broj postupaka koji se vode za trgovinu ljudima i srodna djela počinjena na teritoriji države, brodu koji plovi pod njenom zastavom ili vazduhoplovu registrovanom na njenoj teritoriji

Izvor: Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine/Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Tužilaštva u BiH su u toku 2018. godine donijela 41 naredbu o provođenju istaga protiv 79 osoba.

40

A.47 Odnos krivičnih postupaka za trgovinu ljudima u cilju seksualne eksploatacije u odnosu na radnu eksploataciju

Izvor: Slučajevi iz prakse/optužnice i presude/Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine/Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima.

Napomena: Prema podacima kojim raspolažemo, u 2018. godini je za trgovinu ljudima u vidu radne eksploatacije donesena jedna presuda za krivično djelo trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije (poznat slučaj kao „Serbaz“ ili „Azerbejdžan“).

Presuda Suda Bosne i Hercegovine, broj: S1 2 K 028061 18 K od 28. 3. 2018. godine, kojom su optuženi Č.N. i K.S. (ukupno bilo optuženo 15 osoba) za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 186. stav 1. KZ BiH, na osnovu sporazuma o priznanju krivice koje je sklopilo Tužilaštvo BiH sa optuženim Č.N. i K.S., na osnovu priznanja optuženih i provedenih dokaza, sud prihvatio sporazum o priznanju krivice i izrekao im kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, istovremeno, a na osnovu člana 43. Krivičnog zakona BiH, „navedena kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, izrečena ovom presudom, zamjenjuje se radom za opće dobro na slobodi i to u trajanju od 90 (devedeset) dana. Optuženi će rad za opće dobro na slobodi izvršiti najkasnije u roku 6 (šest)

mjeseci od pravosnažnosti ove odluke. Ukoliko se rad za opće dobro ne izvrši potpuno ili djelomično, izvršit će se kazna zatvora, u trajanju srazmjernom neizvršenom radu za opće dobro.“

U odnosu na ostalih 13 optuženih za isto krivično djelo izdvojen je krivični postupak i nakon višegodišnjeg suđenja donesena oslobađajuća presuda početkom ove godine (nije pravosnažna).

A.48 % krivičnih postupaka za vjerovatnu trgovinu ljudima gdje je došlo do prekvalifikacije u neko drugo djelo koje predviđa nižu kaznu

Izvor: Slučajevi iz prakse/optužnice i presude/Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine/Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima.

Napomena: Bilo je krivičnih postupaka u kojima je optužnica podignuta za trgovinu ljudima a sud je prekvalifikovao za drugo krivično djelo, npr. iznudu. Presuda Osnovnog suda Brčko distrikta broj: 96 0 K 072686 14 K od 15. 7. 2016. godine.

A.49 % suđenja za trgovinu ljudima gdje je svjedočila žrtva/svjedok, a gdje su pozivani vještaci da vještače psihološko stanje žrtve

Izvor: Slučajevi iz prakse/optužnice i presude/Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine/Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima.

41

Napomena: Da, u slučajevima trgovine ljudima po pravilu se pozivaju vještaci da vještače o psihološkom stanju žrtve.

A.50 Vještaci koji su svjedočili na suđenjima za trgovinu ljudima su pokazali odgovarajuću ekspertizu i kad se radi o psihološkom stanju žrtve i kad se radi o drugim pitanjima koja se tiču žrtva.

Izvor: Slučajevi iz prakse/optužnice i presude/Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine/Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima.

Napomena: Da, u dva velika i veoma složena slučaja pod nazivima: „ĆUPINA“ i „RODIĆI“

A.3.c PRESUDA

A.51 Broj osuđujućih presuda za trgovinu ljudima počinjenu na teritoriji države, brodu koji plovi pod njenom zastavom ili vazduhoplovu registrovanom na njenoj teritoriji

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Sudovi su u toku 2018. godine izrekli 48 osuđujućih presuda protiv 48 osoba. Kada je u pitanju vrsta kazni koje su izrekli sudovi, izrečene su: 24 zatvorske kazne protiv 24 osobe, 1 uslovna kazna protiv 1 osobe i 2 novčane kazne protiv 2 osobe. Također su u izvještajnom periodu izrečene i 2 oslobađajuće presude protiv 2 osobe.

A.3.d **OPĆI PODACI**

A.52 **Prosječno trajanje krivičnog postupka za trgovinu ljudima, a za slučajeve koji su dobili sudski epilog u periodu na koji se izvještaj odnosi**

Izvor: Slučajevi iz prakse/optužnice i presude/Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine/Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima.

Napomena: Uvidom u sudske presude može se zaključiti da sudski postupci za krivična djela trgovine ljudima dugo traju, u prosjeku oko 3-5 godina. Zato se s pravom može konstatovati da to nije razumno kada je u pitanju krivično djelo trgovine ljudima, kako zbog društvene opasnosti krivičnog djela, tako i posljedica kroz koje prolaze žrtve trgovine ljudima (sekundarna viktimizacija) i izostanka njihove djelotvorne zaštite, a to utječe i na izrečene krivičnopravne sankcije, koje zbog proteka vremena više nisu ni adekvatne vrsti i težini krivičnog djela i ne postižu svrhu kažnjavanja

Negativan primjer slučaj „Azerbejdžan“

A.53 **Broj mogućih žrtava koje su zvanično prepoznate u prethodnoj kalendarskoj godini protiv čijeg osumnjičenog trgovca, iako se navodno nalazi na teritoriji države, nije podignuta optužnica ili mu se nije sudilo do kraja tekuće godine**

A.54 **Najmanje jedan postupak i osuđujuća presuda za trgovinu ljudima ili srodno djelo u kojoj se kao otežavajuća okolnost pojavljuje umiješanost jednog ili više javnih funkcionera tokom obavljanja njihove funkcije**

A.3.e **PARNICA**

A.55 **% mogućih žrtava trgovine ljudima koje su učestvovalе u sudskom postupku, a koje su pokrenule parnični postupak**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima.

Napomena: Da, ima jedan slučaj u kojem je žrtva pokrenula parnični postupak za naknadu štete pred Općinskim sudom u Doboju, u kojem je prvostepeni sud odbio prijedlog za naknadu štete žrtvi trgovine ljudima, ali je po žalbi oštećene/žrtve Okružni sud u Doboju ukinuo prvostepenu

presudu i vratio predmet na ponovno suđenje, a nakon toga Općinski sud u Doboju dosudio žrtvi trgovine ljudima naknadu štete. Pravnu pomoć u ovom slučaju žrtvi trgovine su pružila Vaša prava.

Vidi u dijelu G „Kompenzacija i naknada štete“, opširno opisan slučaj.

A.56 % slučajeva gdje je u parničnom postupku došlo do bilo kakvog finansijskog poravnjenja

Izvor: Nije poznato da je u parničnom postupku došlo do bilo kakvog finansijskog poravnjenja po tužbi oštećene za naknadu štete.

A.57 % slučajeva gdje je u parničnom postupku došlo do bilo kakvog finansijskog poravnjenja gdje su žrtve dobile pun dosuđeni iznos

Izvor: To smo već naprijed naveli da nije bilo slučajeva da je u parničnom postupku došlo do bilo kakvog finansijskog poravnjenja gdje su žrtve dobile puni dosuđeni iznos na ime naknade štete.

Napomena: Može se vidjeti u matrici „Kompenzacija i naknada štete“ dva slučaja, jedan u krivičnom postupku u kojem je žrtvi dosuđen puni iznos naknade štete, ali presuda nije pravosnažna, pa time nije ni izvršna. Pravnu pomoć u ovom slučaju žrtvi pruža NGO „Centar ženskih prava“ Zenica. Drugi slučaj je u parničnom postupku, ali također dosuđeni iznos tuženi nije isplatio žrtvi trgovine ljudima. Pravnu pomoć žrtvi pružaju „Vaša prava“ Tuzla.

B. IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

B.1 Pravni okvir i procedure za identifikaciju žrtava trgovine ljudima

B.a POSTOJI ODGOVARAJUĆI PRAVNI OKVIR KOJI OMOGUĆAVA BRZU I TAČNU IDENTIFIKACIJU ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA B.1.

Pravni okvir jasno predviđa koji organ ili organi imaju pravo da izvrše formalnu identifikaciju neke osobe na svojoj teritoriji (ili osobe koja se u nju vraća)

Ocjena: Da, predviđa putem sljedećeg zakonodavnog okvira:

- Zakon o strancima Bosne i Hercegovine
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Bosne i Hercegovine
- Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu
- Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima
- Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH
- Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Federacije Bosne i Hercegovine
- Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku Republike Srpske
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
- Porodični zakon
- Zakon o zaštiti maloljetnika u krivičnom postupku
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u Krivičnom postupku
- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći BiH

B.2

Postoje pisane procedure i smjernice o identifikaciji žrtava, koje su razvijene i za koje se očekuje da su poznate i da ih primjenjuju svi oni koji učestvuju u otkrivanju, pritvaranju, prihvatu i procesuiranju iregularnih migranata, kao i svi oni koji učestvuju u identifikaciji mogućih žrtava trgovine ljudima ili u pružanju podrške žrtvama.

Ocjena:

Da, postoje:

- Smjernice o postupanju sa žrtvama trgovine ljudima
- Smjernice o postupanju regionalnih monitoring timova za borbu protiv trgovine ljudima u BiH
- Deklaracije o osnovnim principima pravičnosti za žrtve zločina i zloupotrebe moći, Priručnik o zaštiti žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini
- Smjernice o postupanju centara za socijalni rad sa žrtvama trgovine ljudima
- Procedure povratka žrtava trgovine ljudima
- Vodič za multidisciplinarnu saradnju u procesu rehabilitacije, resocijalizacije, reintegracije i repatrijacije žrtava trgovine ljudima u BiH

45

B.3

Kao minimalni odgovor, procedura za identifikaciju se sastoji od kumulativne procjene dva različita izvora informacija: rezultata dobijenih kroz primjenu indikatora za identifikovanje žrtve trgovine ljudima prije razgovora, i odgovora koje osoba za koju se sumnja da je žrtva daje tokom strukturiranog intervjua.

Ocjena:

DA

B.4

Zakon ili neki drugi dokument jasno predviđa da su nadležni organi dužni da uzmu u obzir konkretne indikatore u vezi sa različitim oblicima prinude i eksploatacije koju su doživjele žrtve trgovine ljudima.

Ocjena:

DA

B.5 Javno dostupni indikatori su bazirani na međunarodnoj dobroj praksi

Ocjena: DA

Svi indikatori analizirani su navedenim smjernicama i priručnicima te u skladu sa Pravilima o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH, član 22., način koordinacije, te u skladu sa navedenim nadležni organi su dužni da uzmu u obzir konkretne indikatore u vezi sa različitim oblicima prinude i eksploatacije koju su doživjele žrtve trgovine ljudima.

B.6 Pravni okvir predviđa jasne i dostupne procedure za svakoga ko smatra da ima pravo da bude prepoznat kao žrtva trgovine ljudima, a ko nije prepoznat, da uloži žalbu i traži izmjenu upravne ili sudske odluke u vezi sa njihovim statusom žrtve trgovine ljudima.

Ocjena: DA

Sve navedene procedure i smjernice o identifikaciji žrtava nastale su u saradnji nadležnih institucija i ovlaštenih organizacija čiji su predstavnici učestvovali u njihovom nastanku. Također, one su poznate i primjenjuju ih svi oni koji učestvuju u identifikaciji potencijalnih žrtava trgovine ljudima ili u pružanju podrške žrtvama.

B.7 Policija i ostali uključeni akteri poštuju procedure za identifikaciju žrtava trgovine ljudima

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima.

Napomena: U izvještajnom periodu zvanični status žrtve se dobivao pravosnažnom sudskom presudom. Dosadašnji sistem formalne identifikacije žrtava bazirao se više na krivičnom gonjenju. Naime, postoji lista indikatora za rano prepoznavanje žrtava trgovine ljudima.

Kalkulacija: Nakon preliminarne identifikacije, osoba za koju se sumnja da je oštećena izvršenjem krivičnog djela trgovine ljudima dobivala je status „potencijalna žrtva“ i imala je mogućnost da bude smještena u sigurnu kuću i da ima pristup svim raspoloživim oblicima podrške i pomoći kao žrtva trgovine ljudima, bez obzira na to da li je podnesen izvještaj o počinjenom krivičnom djelu ili je podignuta optužnica za ovo djelo. Statistički, kao žrtve trgovine ljudima prikazivane su samo osobe iz krivičnog djela trgovine ljudima za koje je izrečena pravosnažna osuđujuća presuda.

B.8 Specijalizirane antitrafiking OCD - NVO su učestvovala u identifikaciji žrtava

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima.

Kalkulacija: OCD koje rade sa osobama koje se nalaze u zoni rizika, najčešće se radi o mladb. osobama koje prvenstveno rade na ulici, „prose“, a kojima se kroz dnevne centre pruža adekvatna stručna pomoć te ukoliko se kroz rad sa njima dođe do informacija da se radi o potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, o tome se obavještavaju nadležni organi.

B.9 Ukupan broj osoba koje su državni organi identifikovali kao moguće ili potencijalne žrtve razvrstan prema broju punoljetnih i maloljetnih osoba muškog i ženskog spola, kao i prema državi porijekla

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Ukupno 36 žrtava

(Punoljetnih 12 / 9 žena (1 strana državljanka i 8 bh. državljanke) i 3 muškarca (1 stranac i 2 bh. državljana))

(Maloljetnih 24 / 12 žena (1 strana državljanka i 11 bh. državljanke) i 12 muškarca (5 stranaca i 7 bh. državljana))

Kalkulacija: Prema prikupljenim podacima od tužilaštava, službi za provođenje zakona, centara za socijalni rad te nevladinih organizacija, za period januar - decembar 2018. godine identifikovano je ukupno 36 potencijalnih žrtava trgovine ljudima/radne eksploatacije/navođenja na prostituciju i/ili seksualno iskorištavanje/trgovine ljudima u svrhu prosjačenja/„prodaja tj. u svrhu sklapanja braka“/bludne radnje i drugo. —47

B.10 Ukupan broj osoba koje su državni organi identifikovali kao zvanično prepoznate žrtve trgovine ljudima

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Kalkulacija: Ukupno 36 potencijalnih žrtava trgovine ljudima

B.11 Broj stranih državljana (i njihov udio u ukupnom broju) koje su državni organi identifikovali kao moguće ili potencijalne žrtve trgovine ljudima prema broju punoljetnih i maloljetnih, prema spolu i prema državi porijekla

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 8 stranih državljana - 3 žrtve su državljani Crne Gore (2 maloljetne/ muškog spola, 1 maloljetna/ ženskog spola), 2 žrtve su državljani Afganistana (2 maloljetne/muškog spola), 2 žrtve su državljani Šri

Lanke (1 punoljetna/ženskog spola, 1 maloljetna/muškog spola) i 1 žrtva je državljanin Makedonije (punoljetna/muškog spola).

B.12 Ukupan broj stranih državljana koje su državni organi identifikovali kao zvanično prepoznate žrtve

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 8 stranih državljana

B.13 Broj identifikovanih mogućih žrtava koje su navodno bile (ili su trebale biti) izložene seksualnoj eksploataciji (i njihov udio u ukupnom broju žrtava) u odnosu na broj i udio žrtava navodno izloženih radnoj eksploataciji (tj. nekom neseksualnom obliku eksploatacije)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 9 seksualno iskorištavanih/1 spolni odnos sa djetetom/1 bludna radnja/6 prodaja radi prisilnog sklapanja braka (kombinovano sa seksualnim iskorištavanjem ili prosjačenjem)/1 radna eksploatacija/12 prosjačenja/6 ostala krivična djela

B.14 Broj zvanično identifikovanih žrtava koje su navodno bile (ili su trebale biti) izložene seksualnoj eksploataciji u odnosu na broj i udio žrtava izloženih radnoj ili nekoj drugoj eksploataciji

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 11 žrtava izloženih seksualnoj eksploataciji/13 radnih eksploatacija/6 kombinovano radna i seksualna eksploatacija

B.15 Broj muškaraca koji su identifikovani kao žrtve trgovine ljudima (podaci o punoljetnim osobama)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Kalkulacija: 15 žrtava je muškog spola

B.16 Broj dječaka i djevojčica mlađih od 18 godina koji su identifikovani kao moguće žrtve, kao i identifikovanih žrtava koje izjavljuju da su bile trafikovane prije nego što su napunile 18 godina

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Kalkulacija: 24 žrtve maloljetne (12 su ženskog, a 12 muškog spola)

B.17 Broj identifikovanih (mogućih) žrtava koje su same prijavile djelo državnim organima (tj. nije ih identifikovala policija ili neki drugi organ tokom tranzita, eksploatacije ili oporavka)

B.18 Službe nadležne za detektovanje nedozvoljenih eksploativnih oblika rada (npr. specijalizirana policijska služba ili inspekcija rada) je provela istragu u najmanje jednom slučaju u nezaštićenom sektoru, uključujući i sektore u zemlji gdje se navodi da rade migrantkinje.

B.19 Služba nadležna za detektovanje nedozvoljenih eksploativnih oblika rada (npr. specijalizirana policijska služba ili inspekcija rada) je provela istragu u najmanje jednom slučaju u nezaštićenom sektoru, uključujući sektore u zemlji gdje se navodi da rade migranti muškarci.

B.20 Služba nadležna za zaštitu djece ili za detektovanje nedozvoljenih eksploativnih oblika rada je provela istragu u najmanje jednom slučaju u kojem djeca rade u nezaštićenim sektorima.

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Mobilni tim za prevenciju prosječenja, JU Kantonalni centar za socijalni rad, registrovao je pet slučajeva kod kojih je postojala sumnja na trgovinu ljudima. Svi slučajevi su prijavljeni relevantnim institucijama, odnosno Tužilaštvu Kantona Sarajevo i Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo

B.21 Pripadnici manjina nisu iskusili dodatne poteškoće kod identifikacije ili pristupa pomoći (u poređenju sa drugim osobama koje su identifikovane, a koje ne pripadaju manjinama)

49

B.22 OCD koje pružaju podršku žrtvama ne znaju za slučaj da su one smatrale da je neka osoba žrtva trgovine ljudima, a da je nadležne službe nisu identifikovale kao žrtvu.

Izvor: NGO MFS EMMAUS

Kalkulacija: Da, obučene su.

B.3 Osporena identifikacija i osobe koje su nekorektno kategorizirane kao da nisu žrtve

B.23 Pravni savjetnici koji pružaju podršku mogućim žrtvama trgovine ljudima, iregularnim migrantima, seks radnicima ili djeci bez pratnje nisu znali za slučaj da su oni smatrali da je neka osoba žrtva trgovine ljudima, ali da su nadležne službe odbile da je identifikuju.

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Kalkulacija: Tokom 2018. godine, u skladu sa potpisanim Protokolom o pružanju besplatne pravne pomoći stranim žrtvama trgovine ljudima sa Ministarstvom sigurnosti BiH, pravnici Udruženja „Vaša prava BiH“ nastavili su sa dosadašnjim pravnim aktivnostima. Direktna pravna

pomoć koja je pružena ovoj korisničkoj kategoriji sastojala se osim posjeta sigurnim kućama i u pravnom savjetovanju, sačinjavanju pismenih podnesaka i asistiranju pri podnošenju zahtjeva za odobrenje privremenog boravka iz humanitarnih razloga, a sve s ciljem zaštite prava i interesa ove ranjive kategorije korisnika. Posjete sigurnim kućama su obavljene u slučaju prihvata novih potencijalnih žrtava trgovine ljudima, odmah po saznanju, odnosno zaprimljenoj obavijesti, poduzimane su aktivnosti shodno Smjernicama o postupanju regionalnih monitoring timova za borbu protiv trgovine ljudima.

B.24 **Nema dokaza da se u krivičnim ili prekršajnim postupcima protiv seks radnica za odavanje prostituciji radilo o žrtvama trgovine ljudima ili da nadležni organi te osobe nisu identifikovani kao žrtve trgovine ljudima.**

B.25 **OCD uključene u dječiju zaštitu ili podršku djeci žrtvama trgovine ljudima nisu znale za slučaj bilo koje vrste eksploatacije kao oblika trgovine ljudima koji su državni organi ignorisali.**

Izvor: NGO „Zemlja djece“ Tuzla

Kalkulacija: Da, desio se jedan slučaj.

B.26 **Broj mogućih žrtava gdje je osporeno označavanje žrtve kao odrasle osobe od strane žrtve ili njenog pravnog savjetnika ili OCD koja pruža podršku.**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Kalkulacija: Vrlo učestalo među maloljetnicima i djecom bez pratnje unutar migrantskih tokova kroz BiH. Naime, djeca na taj način izbjegavaju postavljanje staratelja, kako bi se lakše kretala kroz BiH.

B.27 **Slučajevi pogrešne identifikacije su brzo priznati i korigovani**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Kalkulacija: Da, u 78 slučajeva.

B.28 **Službenici za iregularne migrante (uključujući i one koji rade na zaštiti izbjeglica ili koji razmatraju zahtjeve za azil) su prošli najmanje jedan trening o trgovini ljudima.**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Kalkulacija: Da, prošli su trening o fenomenu „Djece bez pratnje“ u migracijskim tokovima i sistemu indikatora za rano prepoznavanje trgovine ljudima unutar migrantskih tokova.

- B.29** Dio ili cjelokupnog konzularno osoblje je prošlo trening na temu trgovine ljudima i/ili poznaje procedure za identifikaciju i upućivanje i u državi u kojoj su postavljeni i u svojoj državi.
- B.30** Odgovarajuće mjere su poduzete za identifikaciju žrtava trgovine ljudima tokom ispitivanja zahtjeva za azil i prije povratka osoba čiji zahtjev za azil nije odobren.
- Izvor:** Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima
- Kalkulacija:** Održavaju se obuke sa ljudima koji rade u Sektoru za azil Ministarstva sigurnosti BiH, a koji vrši upravne i druge stručne poslove koji se odnose na izvršenje i provođenje politike i postupka azila u Bosni i Hercegovini.

C. ZAŠTITA ŽRTAVA

C.1 Zaštita svih žrtava

C.a. PRAVNI OKVIR OMOGUĆAVA ZAŠTITU I PODRŠKU ZA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA, T.J. ŽRTVE TRANSNACIONALNOG KRIMINALA, ŽRTVE EKSPLOATISANE U ZEMLJI I ŽRTVE KOJE SE VRAĆAJU U ZEMLJU PORIJEKLA, UKLJUČUJUĆI I PRISTUP PRAVNIM LIJEKOVIMA

C.1 Pravni okvir daje jasnu definiciju „žrtve trgovine ljudima“.

Ocjena: U Bosni i Hercegovini trenutno postoje četiri pravna sistema: jedan na državnom nivou; dva na entitetskom nivou; jedan na nivou Brčko distrikta BiH. Dva entiteta su Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS). Svaki od četiri pravna sistema ima svoje krivično zakonodavstvo i institucije nadležne za njegovo provođenje. Može se reći da je trgovina ljudima direktno i/ili indirektno inkorporirana kao krivično djelo u sva četiri pravna sistema. Krivičnim zakonom BiH su krivičnopravnim odredbama tri člana zabranjena krivična djela koja se direktno ili indirektno mogu dovesti u vezu sa trgovinom ljudima i zapriječena je kazna zatvora od najmanje jedne godine ili kazna dugotrajnog zatvora. Krivičnim zakonom RS-a su krivičnopravnim odredbama četiri člana zabranjena djela koja se direktno ili indirektno mogu dovesti u vezu sa trgovinom ljudima, uz zapriječenu kaznu zatvora od šest mjeseci do 15 godina. Krivičnim zakonom FBiH je krivičnopravnim odredbama u članu 210. st. a. i b. jasno određena definicija trgovine ljudima. KZ BD u tri člana zabranjuje krivična djela koja se direktno ili indirektno mogu dovesti u vezu sa trgovinom ljudima i propisuje kaznu zatvora od najmanje šest mjeseci ili dugotrajnu kaznu zatvora.

C.2 Zakon daje jasnu definiciju „moguće“ ili „potencijalne“ žrtve trgovine ljudima, ili zakon ili neki drugi *policy* dokument daje jasne kriterije na osnovu kojih relevantni državni organi treba da vrše procjenu da li postoji razuman osnov za uvjerenje da je neka osoba žrtva trgovine ljudima.

Ocjena: U krivičnom zakonodavstvu BiH ne postoji jasna definicija pojma „žrtva“, „pretpostavljena žrtva“, „potencijalna žrtva“ ili „osoba za koju se sumnja da je žrtva trgovine ljudima“. Pojam „žrtva trgovine ljudima“ je definisan u podzakonskom aktu Pravilniku o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima kao i u Pravilima o zaštiti žrtava trgovine ljudima i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH. Definicija „potencijalne žrtve“ postoji u Smjernicama za postupanje regionalnih monitoring timova

za borbu protiv trgovine ljudima, Priručniku za direktnu asistenciju žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Smjernicama o postupanju centara za socijalni rad sa žrtvama trgovine ljudima, Smjernicama za odredbe postupanja centara za mentalno zdravlje sa žrtvama trgovine ljudima i Priručniku o zaštiti žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, kao i Identifikatorima za identifikaciju potencijalnih žrtava i žrtava trgovine ljudima.

C.3 Pravni okvir osigurava zaštitu identiteta žrtava.

Ocjena:

Zakonski okvir osigurava zaštitu identiteta žrtava od objavljivanja u javnost Zakonom o zaštiti ličnih podataka Bosne i Hercegovine na državnom nivou i nižim nivoima (entiteti i Brčko distrikt). Zakoni o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka detaljno objašnjavaju postupak zaštite svjedoka u toku krivičnog postupka, a maloljetne žrtve automatski dobijaju status ugroženog svjedoka. Na državnom nivou u primjeni je i Zakon o programu zaštite svjedoka. Pravilima o domaćim žrtvama regulisano je pitanje povjerljivosti u članu 3. st. 2. i 5. (Osnovni operativni principi). Odredbe o zaštiti ličnih podataka stranih žrtava se nalaze u Pravilniku o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima. Članom 3. o zaštiti privatnosti i identiteta žrtava trgovine ljudima regulisana je zaštita privatnog života i ličnih podataka.

C.4 Pravni okvir omogućava žrtvama trgovine ljudima pravo na pristup pravnim lijekovima za štetu koja im je pričinjena, uključujući restituciju i kompenzaciju.

53

Ocjena:

Žrtvemu istaknuti imovinsko-pravni zahtjev u toku krivičnog postupka ili pokrenuti građansku parnicu radi ostvarenja imovinsko-pravnog zahtjeva, ali ti postupci ne daju dovoljno garancija da će žrtva biti u mogućnosti ostvariti svoje pravo na nadoknadu štete, imajući na umu činjenicu da prema odredbama Zakona o krivičnom postupku, zaštita žrtve zavisi od postupajućeg tužioca, a u građanskoj parnici ostvarenje prava zavisi od toga da li će žrtva angažirati pravnog zastupnika koji će zastupati njen (ili njegov) tužbeni zahtjev pred nadležnim sudom pred kojim se vodi građanska parnica, zatim od finansijskih mogućnosti pravovremenog pokrivanja troškova neophodnih za dokazivanje tužbenog zahtjeva u meritumu i traženog iznosa nematerijalne štete. Pravila građanskog postupka su rigidna i žrtvama bilo kojeg krivičnog djela ne omogućavaju lakši pristup postupcima obeštećenja. Iz istog proizlazi da žrtve mogu ostvariti prava na naknadu štete, ali se u praksi ove odredbe ne primjenjuju dosljedno.

C.5 Pravni okvir predviđa period oporavka i refleksije od najmanje 30 dana mogućim žrtvama trgovine ljudima (bilo da se radi o državljanima ili nedržavljanima).

Ocjena: Ako se za neku osobu pretpostavlja da je žrtva trgovine ljudima, njen smještaj u sklonište koje ima odobrenje za rad daje joj status zaštićene osobe u toku perioda oporavka i refleksije u trajanju od 30 dana od dana prijema u sklonište. Tokom tog perioda, ona treba odlučiti da li će sarađivati sa nadležnim organima, izvan utjecaja počinioca i na osnovu tačnih informacija. Period oporavka i refleksije je propisan u članu 60. st. 2. Zakona o strancima te u Pravilniku o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, što podrazumijeva da ovaj period nije posebno propisan i za domaće žrtve. Međutim, ne primjenjuje se dosljedno!

C.6 Pravni okvir eksplicitno daje mogućim žrtvama trgovine ljudima pravo na mjere pomoći i podrške tokom perioda oporavka i refleksije.

Ocjena: Relevantne institucije, kao što su Ministarstvo sigurnosti BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, tužilaštva, policija, centri za socijalni rad, koji vrše identifikaciju žrtava, odlučuju o upućivanju žrtve u sklonište. U toku perioda refleksije, u skloništu ili nekoj drugoj vrsti smještaja, žrtve imaju pristup socijalnoj, psihološkoj i medicinskoj pomoći, što je propisano i Pravilnikom o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima u BiH. Ovdje smo rekli da Pravila nisu podzakonski akt!

C.b PRAVNI OKVIR OBEZBJEĐUJE ŽRTVAMA (I MOGUĆIM I ONIMA KOJE SU ZVANIČNO PRIZNATE) ODGOVARAJUĆU SPECIFIČNU ZAŠTITU OD MOGUĆE ODMAZDE I ZASTRAŠIVANJA TOKOM ISTRAGE I KRIVIČNOG GONJENJA POČINILACA

Ocjena: Zakonski okvir propisuje odgovarajuću zaštitu od potencijalne odmazde i zastrašivanja u toku i nakon istrage i krivičnog gonjenja počinilaca, posebno za žrtve. Međutim, raspoložive mjere bi se trebale koristiti češće i pravni postupci bi trebali biti dodatno usklađeni sa relevantnim međunarodnim propisima u cilju veće zaštite sigurnosti žrtava. BiH je donijela zakone kojima se propisuje pravni okvir u vezi sa zaštitom svjedoka u krivičnim postupcima koji se vode na nivou države BiH, a to su: Krivični zakon BiH, Zakon o krivičnom postupku BiH, Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH. ZKP BiH jasno definiše načine saslušanja i ispitivanja zaštićenog svjedoka tokom sudskog postupka, kao i obaveze svih učesnika u postupku, kako bi se osigurala zaštita njegovog identiteta i sigurnosti. Odredbama Krivičnog zakona propisana je kažnjivost odavanja identiteta zaštićenih svjedoka, kako od strane učesnika u postupku, tako i trećih osoba. Problem predstavlja

neadekvatna materijalna i tehnička opremljenost za kvalitetno provođenje poslova i zadataka u vezi sa zaštitom svjedoka, posebno u predmetima koji se procesuiraju na lokalnom nivou, gdje sudovi nemaju potrebnu tehničku opremljenost za organizovanje svjedočenja uz mjere zaštite. Također, jedan od nedostataka je nedovoljna pravna regulativa u zakonskim i naročito podzakonskim aktima, koja treba jasno definisati nadležnosti i postupanja svih subjekata i institucija koje učestvuju u implementiranju odredbi iz pozitivnih zakonski propisa BiH.

C.7 Pravni okvir predviđa pravo žrtava trgovine ljudima na pristup generalnom programu zaštite svjedoka.

Ocjena: Zaštita svjedoka i žrtava u Bosni i Hercegovini regulisana je Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Pravilima o zaštiti žrtava trgovine ljudima i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine, te Pravilnikom o zaštiti stranih žrtava trgovine ljudima. Prema Zakonu o programu zaštite svjedoka Bosne i Hercegovine, tačnije članom 10. ovog zakona u st. 1. propisane su mjere kojima se osigurava zaštita svjedoka, odnosno bliske osobe su: a) mjera fizičke i tehničke zaštite osoba i imovine; b) mjera premještanja; c) mjera prikriivanja identiteta i podataka o vlasništvu; d) mjera promjene identiteta.

55

C.8 Pravni okvir predviđa mogućnost promjene identiteta za žrtve trgovine ljudima.

Ocjena: Prema Zakonu o programu zaštite svjedoka Bosne i Hercegovine, tačnije članom 11. st. 4. propisana je mjera promjene identiteta koja se sastoji u izmjeni dijela ili svih ličnih podataka svjedoka, odnosno njemu bliske osobe, s tim što ova mjera može podrazumijevati i određenu promjenu njegovih fizičkih karakteristika (Vidjeti C7 – generalne mjere zaštite). Na nivou BiH, RS, BD primjenjuje se Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, ali ne i na nivou Federacije. Zakon o programu zaštite svjedoka BiH primjenjuje se na državnom nivou (SIPA provodi program za potrebe Tužilaštva i Suda BiH). Upotreba programa nije prilagođena entitetski i za upotrebu na nivou BD.

C.9 Pravni okvir predviđa mogućnost da žrtve trgovine ljudima dobiju fizičku zaštitu.

Ocjena: Prema Zakonu o programu zaštite svjedoka Bosne i Hercegovine tačnije članom 11. st. 1. propisana je mjera fizičke i tehničke zaštite osoba i imovine koja se sastoji u sprečavanju ugrožavanja života, zdravlja, fizičkog integriteta, slobode ili imovine svjedoka, odnosno njemu bliske osobe, upotrebom fizičko-tehničkih mjera. U skladu sa članom 10. istoimenog zakona u st. 1. propisane su mjere kojima se osigurava zaštita svjedoka, odnosno bliske osobe: a) mjera fizičke i tehničke zaštite osobe i imovine; b) mjera premještanja; c) mjera prikrivanja identiteta i podataka o vlasništvu; d) mjera promjene identiteta.

C.10 Pravni okvir predviđa mogućnost da žrtve trgovine ljudima dobiju mjeru izmještanja iz mjesta boravka.

Ocjena: Prema Zakonu o programu zaštite svjedoka Bosne i Hercegovine, tačnije članom 11. st. 2. propisana je mjera premještanja svjedoka, odnosno njemu bliske osobe, koja se sastoji u privremenom ili trajnom preseljenju iz mjesta njegovog prebivališta ili boravišta u drugo mjesto u Bosni i Hercegovini ili inostranstvu. U skladu sa članom 10. istoimenog zakona u st. 1. propisane su mjere kojima se osigurava zaštita svjedoka, odnosno bliske osobe: a) mjera fizičke i tehničke zaštite osoba i imovine; b) mjera premještanja; c) mjera prikrivanja identiteta i podataka o vlasništvu; d) mjera promjene identiteta.

C.11 Pravni okvir predviđa da je moguće od žrtve trgovine ljudima uzeti iskaz prije suđenja i da se takav iskaz prepoznaje kao validan dokaz na suđenju (u okolnostima koje štite osnovno pravo optuženog na pravično suđenje).

Ocjena: U skladu sa Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, tačnije članom 11. propisani su izuzeci od direktnog izvođenja dokaza: pri odlučivanju da li se zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu, sud će također uzeti u obzir potrebu da se osigura zaštita svjedoka pod prijetnjom koji bi se mogao izložiti, ili njegova porodica, velikoj ličnoj opasnosti, odnosno zaštita ugroženog svjedoka koji bi se mogao izložiti značajnoj duševnoj boli ako bi se pojavio na glavnom pretresu.

U skladu sa Zakonom o krivičnom postupku, tačnije članom 90. - snimanje saslušanja svjedoka audio ili audio-vizuelnim sredstvima: Saslušanje svjedoka se može snimati audio ili audio-vizuelnim sredstvima u svim fazama postupka. Saslušanje se mora snimiti u slučajevima kada se radi o maloljetnim osobama koje nisu navršile

šesnaest godina života i koje su oštećene krivičnim djelom, kao i ako postoje osnove za bojazan da se svjedok neće moći saslušati na glavnom pretresu. Od strane NVO-a može se pružiti informativno ohrabrenje, tj. može se uzeti informativna izjava, ali se kao takva ne može upotrijebiti pred sudom.

C.12 Pravni okvir predviđa odgovarajuću zaštitu od moguće odmazde i zastrašivanja tokom i nakon istrage i krivičnog gonjenja učinilaca za druge osobe (fizičke ili pravne) koje su uključene u pružanje podrške žrtvama i svjedocima, kao i za srodnike žrtava.

Ocjena: Da, u skladu sa Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka na nivou BiH.

C.2 Posebne mjere zaštite za djecu

C.c. DJECA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA MORAJU BITI IDENTIFIKOVANA, ZAŠTIĆENA I PRIMATI PODRŠKU U SKLADU SA PRINCIPOM NAJBOLJEG INTERESA DJETETA

Ocjena: Da.

C.13 Pravni okvir predviđa mjere posebne zaštite za djecu žrtve mlađe od 18 godina.

57

Ocjena: Da, u skladu sa Zakonom o strancima, Pravilnikom o zaštiti žrtava stranaca u BiH, Zakonom o krivičnom postupku, porodičnim zakonima, zakonom o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima (koji nije primjenjiv na državnom nivou). U Republici Srpskoj i Brčko distriktu se primjenjuju zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku od 2011. odnosno 2012. godine, posebno kada se radi o djeci i maloljetnicima koji su žrtve ili žrtve-svjedoci teških krivičnih djela.

C.14 Princip da se u svim radnjama (i odlukama) koje imaju utjecaja na dijete polazi od najboljeg interesa djeteta je prepoznat u nacionalnom pravu i formalno integrisan u procedure i smjernice za zaštitu i pomoć djeci žrtvama trgovine ljudima.

Ocjena: Prema definiciji iz materijalnog krivičnog zakona FBiH (član 2. st. 9. i 10. KZ FBiH), dijete je definisano kao osoba koja nije navršila 14 godina života, a maloljetnik je osoba koja nije navršila 18 godina života. Međutim, u FBiH je u januaru 2014. godine donesen novi Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, koji je stupio na snagu u februaru 2015. godine, godinu dana nakon što je donesen, i u njemu je dijete definisano (u skladu sa međunarodnim standardima) kao osoba koja nije navršila 18 godina života. U Republici

Srpskoj i Brčko distriktu se primjenjuju zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku od 2011. odnosno 2012. godine, posebno kada se radi o djeci i maloljetnicima koji su žrtve ili žrtve-svjedoci teških krivičnih djela.

Princip da je „najbolji interes djeteta“ od primarne važnosti u svim radnjama (i odlukama) koje se odnose na djecu je prihvaćen u domaćim zakonima i zvanično integriran u državne procedure i smjernice za zaštitu i pružanje pomoći djeci žrtvama trgovine ljudima (Smjernice za utvrđivanje najboljeg interesa djeteta) (vidjeti: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2019020112314016eng.pdf)

C.15 Pravni okvir predviđa da svako dijete bez pratnje koje je moguća žrtva predstavlja zakonski staratelj, organizacija ili institucija.

Ocjena: Da, u skladu sa Zakonom o strancima, porodičnim zakonima, pravilnikom o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima u BiH.

C.16 Pravni okvir predviđa da svako dijete koje je moguća žrtva trgovine ljudima ima besplatnu pomoć advokata ili pravnog savjetnika.

Ocjena: Da, u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći BiH, Zakonom o strancima BiH, Pravilnikom o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima u BiH.

58

C.17 Pravni okvir jasno predviđa da ako ima osnova da se posumnja da neko dijete može biti žrtva trgovine ljudima, to dijete će se smatrati žrtvom trgovine ljudima do konačne potvrde i imat će sva prava i zaštitu koja pripada djetetu žrtvi.

Ocjena: Da.

C.18 Pravni okvir jasno predviđa da ako ima osnova da se posumnja da je žrtva ili moguća žrtva mlađa od 18 godina, toj osobi pripadaju posebne mjere zaštite na koje imaju pravo djeca dok se ne potvrdi da su stariji od 18 godina.

Ocjena: DA

C.3 Zaštita žrtava koje nisu državljani države koja se prati (dozvole boravka i povratka žrtava), uključujući djecu

C.19 Nedržavljeni (kao i državljani) koji su moguće žrtve trgovine ljudima imaju pravo na period oporavka i refleksije od najmanje 30 dana.

Ocjena: Da, u skladu sa Zakonom o boravku i kretanju stranaca u BiH, tačnije članom 60. st. 2. spomenutog zakona, kao i u skladu sa Pravilnikom o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima.

C.20 Zakon predviđa da strani državljani koji su moguće žrtve imaju pravo da ostanu u zemlji (čak i kad nisu imali regulisan boravišni status ranije) ili zabranjuje njihovo udaljenje iz zemlje tokom perioda refleksije.

Ocjena: U skladu sa Zakonom o strancima BiH, sve žrtve imaju pravo na humanitarni boravak pod posebnim uslovima, koji se odlukom nadležnih organa u postupku produžava zavisno od potrebe. Potvrdu o humanitarnom boravku izdaje Služba za poslove sa strancima po Zahtjevu nadležnog organa u krivičnom postupku. Potvrda se može izdati na period od 6 mjeseci te produžavati, zavisno od potrebe za svjedočenjem u KP-u. Žrtve je zabranjeno udaljavati iz zemlje tokom perioda refleksije, što je propisano Zakonom o strancima BiH.

59

C.21 Pravni okvir daje mogućnost izdavanja obnovljive dozvole boravka za moguće žrtve (van okvira perioda boravka).

Ocjena: Da, u skladu sa članom 58. st. 2, 7. i 8. te u skladu sa članom 59. Zakona o strancima BiH

C.22 Pravni okvir garantuje poštovanje non-refoulement principa (tj. repatrijacije izbjeglice ili osobe koja je u riziku od torture u zemlji u koju se vraća, uključujući i rizik od mučenja od strane kriminalaca).

Ocjena: Da, u skladu sa članom 109. st 1. Zakona o strancima BiH. Također je isto propisano članom 6. Zakona o azilu BiH.

C.23 Pravni okvir predviđa uspostavljanje formalnih programa asistiranog povratka (repatrijacije), u koje su uključene relevantne institucije i nevladine organizacije, a koji zahtijeva od državnih organa da provedu procjenu rizika prije nego što se moguća ili zvanično prepoznata žrtva trgovine ljudima vrati ili premjesti u drugu zemlju.

Ocjena: Da, u slučajevima žrtava iz BiH koje su identifikovane u inostranstvu, "Pravila za zaštitu domaćih žrtava" predviđaju da će diplomatsko ili konzularno predstavništvo Bosne i Hercegovine pružiti podršku

povratku žrtve, u saradnji sa NVO u zemlji iskorištavanja, i hitno će izdati dokumente potrebne za repatrijaciju djece-žrtava. Procjenu rizika uvijek vrše nadležne institucije prilikom odlučivanja o povratku žrtve trgovanja ljudima, u saradnji s vlastima države prihvata. Sve žrtve trgovanja ljudima koje bi bile vraćene u BiH kao državu porijekla upućuju se na službe za socijalnu zaštitu koje će im pružiti pomoć u reintegriranju u društvo. U skladu sa izvještajem o procjeni državnog mehanizma upućivanja, procjena rizika odnosi se na rizik od procesuiranja, mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. Međutim, čini se da ostali faktori rizika, kao što je rizik od osвете trgovaca ljudima, procesuiranje od strane organa vlasti, raspoloživost i dostupnost socijalne pomoći ili zdravstvenih službi za žrtve trgovanja, nisu ocijenjeni.

C.24 Pravni okvir predviđa da će se najbolji interes djeteta razmatrati u procesu povratka na osnovu procjene rizika i bezbjednosti.

Ocjena: Da (Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima u BiH, Smjernice za postupanje regionalnih monitoring timova za borbu protiv trgovine ljudima u BiH, Smjernice o postupanju centara za socijalni rad sa žrtvama trgovine ljudima, Priručnik o direktnoj asistenciji žrtvama – gdje je opisano da se mora izvršiti procjena rizika i bezbjednosti povratka).

60

C.4 Zaštita državljana koji su eksploatisani u inostranstvu i koji su se vratili u svoju zemlju

C.25 Žrtve trgovine ljudima koje su identifikovane u drugoj zemlji i koje su se vratile u svoju zemlju (uz pomoć ili bez pomoći) imaju ista prava na zaštitu i pomoć kao i žrtve identifikovane u zemlji.

Ocjena: Da.

C.26 Pisane procedure i smjernice o identifikaciji žrtava odnose se i na žrtve koje se vraćaju u zemlju i na one identifikovane u zemlji.

Ocjena: Da.

C.27 Postoji mehanizam koji osigurava da žrtve trgovine ljudima zadrže svoje zdravstvene kartone i nalaze kada su repatrirane iz zemlje, odnosno u zemlju.

Ocjena: Da, Zakon o zaštiti ličnih podataka, Zakon o zaštiti pacijenata na nivou FBiH i RS, Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenta FBiH, Pravilnik o obliku i sadržaju osnovne medicinske dokumentacije na nivou FBiH, Zakon o evidencijama RS, Zakon o zdravstvenoj zaštiti RS.

C.5 Zaštita svih žrtava (uključujući one koje su eksploatisane u stranoj zemlji, a koje su se nakon toga vratile u zemlju koja se prati)

C.d **ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA (MOGUĆE ILI ZVANIČNO PREPOZNATE) SU PRIMILE ODGOVARAJUĆU POMOĆ I ZAŠTITU TOKOM PERIODA KOJI SE PRATI**

C.28 **Najmanje jedan slučaj gdje je žrtvi trgovine ljudima ponuđena specijalna mjera zaštite u fazi istrage mogućeg slučaja trgovine ljudima, kao što je smještaj u skloništu koje ima oružanu stražu ili promjena identiteta**

C.29 **Najmanje jedan slučaj gdje su policija ili neki drugi organ bili uključeni u neku radnju zaštite žrtve nakon kraja suđenja (radnja koja se ne kosi, tj. koja je bazirana na poštovanju ljudskih prava žrtava)**

C.30 **Broj žrtava koje su dobile bilo koju drugu „posebnu mrežu zaštite“**

C.31 **Makar jedna žrtva je dobila neki oblik zaštite iako je odbila da sarađuje sa policijom ili drugim organima za provođenje zakona (tj. odbila je da da informacije ili dokaze za tužilaštvo), zbog čega zaštita nije povučena.**

61

Izvor: NGO MFS EMMAUS

Kalkulacija: Nakon odbijanja saradnje sa Tužilaštvom BiH

C.32 **% žrtava u kontaktu sa konkretnom organizacijom koja im pruža usluge (kao što je pomoć), a koje su izjavile da se ne osjećaju sigurno šest mjeseci nakon što su kontaktirale tu organizaciju**

Izvor: Iz prakse NVO-a

Kalkulacija: 80% žrtava je izjavilo da se ne osjeća sigurno

C.33 **% žrtava u kontaktu sa konkretnom organizacijom koja im pruža usluge (kao što je pomoć), koje su sarađivale s policijom ili pravosuđem (obezbijedile dokaze), a koje su izjavile da se ne osjećaju sigurno 12 mjeseci nakon što su prvi put kontaktirale tu organizaciju.**

Izvor: Iz prakse NVO-a

Napomena: DIJETE NIJE ŽELJELO DA SE RAZDVOJI OD BRAĆE I SESTARA

Kalkulacija: Maloljetna žrtva trgovine ljudima, smještena u dom za djecu bez roditeljskog staranja po prijavljenom mjestu prebivališta koje se

razlikovalo od prijavljenog mjesta prebivališta ostalih članova porodice (u ovom slučaju još troje iskorištavanih maloljetnih članova porodice/ braće i sestara od strane oca). Uzimajući u obzir da je dijete razdvojeno od porodice/braće i sestara, pored toga je dodatno pretrpjelo razne oblike nasilja u ustanovi u kojoj je smješteno (vršnjačko nasilje, dijete je bilo povređivano na razne načine), što je u konačnici rezultiralo bijegom djeteta iz ustanove te je samo lutalo po BiH, kada biva prepoznato sasvim slučajno od strane predstavnika NVO-a u jednom od gradova BiH, koji su ranije pružali pomoć maloljetnim članovima porodice.

C.34 % žrtava kojima je formalno obezbijeđena mjera zaštite tokom krivičnog postupka

Kalkulacija: Svim žrtvama se pruža formalna mjera zaštite kroz krivični postupak u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku te Zakonom o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima.

C.35 % žrtava koje dobijaju zaštitu kao što je fizička zaštita, promjena mjesta boravka ili promjena identiteta

Kalkulacija: Podaci se mogu potražiti iz Državnog programa zaštite.

C.36 % sudskih postupaka tokom kojih su žrtve izložene zastrašivanju ili im se škodi na drugi način

C.6 Period oporavka i refleksije

C.37 % slučajeva gdje su moguće žrtve uživale period oporavka i refleksije u trajanju od najmanje 30 dana

Izvor: NGO MFS – EMMAUS

Kalkulacija: 7 žrtava je UŽIVALO PERIOD REFLEKSIJE

C.38 % mogućih žrtava koje su dobile pomoć i podršku u fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku tokom perioda oporavka i refleksije koji im je dodijeljen

Izvor: NGO MFS – EMMAUS

Kalkulacija: 7 žrtava je dobilo navedenu pomoć

C.7 Zaštita institucija i pojedinaca koji pružaju podršku žrtvama

- C.39** Broj slučajeva gdje su pripadnici OCD bili izloženi zastrašivanju i/ili odmazdi tokom ili nakon istrage i sudskog postupka
- C.40** Broj slučajeva gdje su pripadnici OCD prijavili zastrašivanje ili odmazdu u bilo kom trenutku, bez obzira da li je to bilo u vezi sa nekom konkretnom istragom ili sudskim postupkom
- C.41** % slučajeva gdje je policija na odgovarajući način reagovala nakon što su članovi OCD prijavili da su bili izloženi zastrašivanju i/ili prijetnjama tokom ili nakon istrage ili sudskog postupka i to prijavili policiji, što je dovelo do prestanka prijetnji ili kažnjavanja počinitelja

C.8 Zaštita žrtava trgovine ljudima koje su se vratile u zemlju porijekla

- C.e** **ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA KOJE SE VRAĆAJU IZ INOSTRANSTVA, NA ČIJI SLUČAJ JE DRŽAVNIM OPRGANIMA SKRENUTA PAŽNJA I KOJE SU DOBILE ADEKVATNU POMOĆ I PODRŠKU TOKOM PERIODA PRAĆENJA.**
- C.42** Broj ili procjena zasnovana na informacijama o broju žrtava koje su se vratile u zemlju u konkretnom periodu, bilo da se radi o asistiranom povratku ili su se same vratile bez pomoći.
- C.43** Procedure koje primjenjuje konzularno osoblje (ili drugi akteri koji učestvuju u povratku) podrazumijevaju i procjenu rizika.

Izvor: Zakon o strancima BiH / Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima u BiH

Napomena: INFORMACIJE SE MOGU DOBITI OD IOM-a BiH, TE DIPLOMATSKO-KONZULARNOG PREDSTAVNIŠVA U BiH, SLUŽBE ZA POSLOVE SA STRANCIMA I CSR KADA SU U PITANJU MALOLJETNI DRŽAVLJANI

- C.44** Procedure koje primjenjuje konzularno osoblje (ili drugi akteri koji učestvuju u povrtaku) podrazumijevaju i raspitivanje o porodici ako je bilo predviđeno spajanje porodice za dijete koje je identifikovano u inostranstvu.

Napomena: DA, Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima u BiH, Zakon o strancima BiH.

C.45 % žrtava domaćih državljana čiji je povratak u zemlju koja se prati bio odgođen zbog radnji ili propuštanja da se poduzmu radnje državnih organa u njihovoj zemlji (tj. zemlji koja se prati)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena INFORMACIJE SE MOGU DOBITI OD IOM-a BiH, TE DIPLOMATSKO-KONZULARNOG PREDSTAVNIŠTVA U BiH, SLUŽBE ZA POSLOVE SA STRANCIMA I CSR KADA SU U PITANJU MALOLJETNI DRŽAVLJANI, kao i MVP BiH.

Kalkulacija: DA, 1 slučaj iz prakse NVO-a, maloljetna djevojčica bh. državljanica.

C.46 % prinudne repatrijacije (državljanica identifikovanih kao žrtve trgovine ljudima) u zemlju koja se prati iz neke druge države

C.47 % žrtava koje su se vratile, a koje izjavljuju da je bilo koja vrsta mjera zaštite primijenjena radi njihove zaštite od maltretiranja (ili drugog zla) od trgovaca i njihovih pomoćnika nakon povratka u zemlju (a ta mjera je bila u skladu sa poštivanjem ljudskih prava žrtve)

C.48 % žrtava koje su se vratile, a koje su naknadno učestvovala u formalnom programu povratka u svojoj zemlji porijekla (tj. zemlji koja se prati)

C.9 Zaštita djece žrtava

C.f DJECI ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA (I MOGUĆIM I ZVANIČNO PRIZNATIM) JE PRUŽENA ADEKVATNA ZAŠTITA I POMOĆ TOKOM POSMATRANOG PERIODA

C.49 % djece bez pratnje (i državljanica i stranaca) koja su identifikovana kao žrtve trgovine ljudima i kojima je formalno postavljen staratelj ili pravni zastupnik (tj. ne samo pravni savjetnik) u periodu od mjesec dana nakon što su identifikovani kao moguće žrtve (ili u nekom drugom periodu ako je tako predviđeno zakonom)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Kalkulacija: U proteklom periodu identifikovana je jedna (1) maloljetna žrtva trgovine ljudima, kojoj je odmah po identifikaciji postavljen staratelj za poseban slučaj.

C.53 % djece žrtava-svjedoka koja su mogla da pruže dokaze za sudski postupak, a koja nisu morala biti prisutna u sudnici ili se susresti sa osumnjičenim trgovcem

Izvor: PRAKSA NVO-A

Kalkulacija: Tri (3) maloljetne potencijalne žrtve trgovine ljudima su dale izjave prethodno krivičnim postupcima na osnovu kojih je odlučeno da nije potrebno pojavljivanje pred sudom u svojstvu svjedoka, čime se izbjegao direktan kontakt sa trgovcima.

C.54 **% djece žrtava – mogućih ili zvanično poznatih, koja su dobila neki oblik zaštite koji nije dostupan odraslim žrtvama**

Izvor: Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u KP, ZKP BiH, FBiH, RS, BD

Kalkulacija: 100% (Zakoni o maloljetnicima se rigorozno primjenjuju)

C.10 Zaštita žrtava koje su strani državljani

C.g **IDENTIFIKOVANE STRANE ŽRTVE (BEZ OBZIRA NA DRŽAVLJANSTVO) SU U PRINCIPU DOBIJALE OBNOVLJIVE DOZVOLE BORAVKA I IMALE SU NAJMANJE ISTI NIVO ZAŠTITE KAO ŽRTVE KOJE SU DRŽAVLJANI.**

C.55 **Čak iako nije bilo stranih državljana među žrtvama koje su državni organi identifikovali kao moguće žrtve, OCD su znale za slučajeve.**

Izvor: Praksa NVO-a

Napomena: Intenzivirani migracioni tokovi u BiH

65

Kalkulacija: NEKOLIKO STOTINA MALOLJETNIKA BEZ PRATNJE U BiH stvara sumnju da postoji većina njih kojima nije određen staratelj za poseban slučaj maloljetnog djeteta.

C.56 **% žrtava koje nisu dobile obnovljive dozvole boravka uprkos mišljenju da je njihov boravak neophodan zbog njihove lične situacije**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima

C.57 **% žrtava koje nisu dobile obnovljivu dozvolu boravka uprkos zahtjevu nadležnog organa da je njihov boravak neophodan radi istrage i krivičnog postupka**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima

C.58 **% slučajeva odraslih stranih žrtava gdje dozvola boravka nije izdata ili obnovljena i gdje je to osporeno**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima

C.59 % slučajeva djece žrtava gdje dozvola boravka nije izdata ili obnovljena i gdje je to osporeno

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima i centri za socijalni rad u BiH

C.60 % slučajeva gdje neobnavljanje ili ukidanje dozvole boravka nije bilo u skladu s nacionalnim zakonima i propisima

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima

C.61 Broj zahtjeva za azil koje su podnijeli strani državljani - moguće žrtve (ako ih je bilo)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima

C.62 % uspješnih zahtjeva za azil koje su podnijele moguće žrtve - strani državljani (ako ih je bilo)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima

C.h IDENTIFIKOVANE ŽRTVE (BEZ OBZIRA NA DRŽAVLJANSTVO) KOJE SU NAPUSTILE ZEMLJU IMALE SU POMOĆ I ZAŠTITU U PROCESU POVRATKA.

66 **C.63 Broj povrataka stranih žrtava identifikovanih u zemlji koja se prati u datom periodu (razloženo prema spolu i godinama – odrasli, djeca)**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima

C.64 Broj povrataka (i % svih povrataka) za koje se navodi da im je prethodila procjena rizika (ili je, u slučaju djeteta, razmatran najbolji interes djeteta koji uključuje procjenu rizika)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima, IOM, centri za socijalni rad u BiH

C.65 Broj povratnika (i % ukupnog broja povrataka i za djecu i za odrasle) za koje se navodi da su se desili iako je procjena rizika pokazala da postoji rizik pri povratku (ili je u slučaju djeteta, utvrđivanjem najboljeg interesa djeteta, utvrđeno da dijete ne treba da se vrati u zemlju porijekla)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima, IOM, centri za socijalni rad u BiH

C.66 **Broj povrataka (i % ukupnog broja povrataka) stranih žrtava – i djece i odraslih – koje su deportovane ili vraćene iz države koja se prati u njihovu zemlju porijekla (ili neku drugu zemlju) za koje se navodi da nisu dobrovoljni ili su prisilni**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima, IOM, centri za socijalni rad u BiH

C.67 % stranih žrtava čiji je povratak u zemlju porijekla bio odgođen zbog radnji tj. propuštanja da se poduzmu radnje u njihovoj matičnoj državi

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima, IOM, Ministarstvo vanjskih poslova BiH

C.68 **% prisilnih repatrijacija koje su provedene bez komunikacije sa državnim organima u zemlji porijekla ili stalnog boravka**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH– Služba za poslove sa strancima, IOM, Ministarstvo vanjskih poslova BiH

C.69 **% stranih žrtava koje su vraćene u zemlju porijekla ili neku drugu zemlju, a za koje se navodi da su nakon povratka učestvovalе u formalnom programu povratka u zemlju u koju su se vratile**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima, IOM, Ministarstvo vanjskih poslova BiH

C.70 **% slučajeva u kojima je povratak stranih žrtava (i djece i odraslih) osporen kao nesiguran**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima, IOM, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, centri za socijalni rad u BiH

C.71 **% slučajeva u kojima je povratak djece-žrtava osporen jer nije u njihovom najboljem interesu**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima, IOM, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, centri za socijalni rad u BiH

D. POMOĆ I PODRŠKA ŽRTVAMA

D.1. Općenito o pomoći

D.a **PRAVNI OKVIR PRUŽA SVEOBUHVAJNI OKVIR ZA POMOĆ ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA KOJI ODGOVARA NJIHOVIM SPECIFIČNIM POTREBAMA (NPR. UZIMA U OBZIR ROD, JEZIK, STAROST I ETNIČKU PRIPADNOST).**

D.1 **Pravni okvir ne uslovljava prvobitnu pomoć i podršku mogućim žrtvama trgovine ljudima njihovom spremnošću da optuže ili svjedoče protiv bilo kojeg učinioca ili osumnjičenog kriminalca.**

Ocjena: U skladu sa domaćim pravnim okvirom, potencijalne i žrtve trgovine ljudima u BiH imaju pravo na pomoć i podršku bez obzira na to da li žele da učestvuju u krivičnom postupku ili ne. Ovo se posebno odnosi na period refleksije.

D.2 **Državni budžet ili ministarstvo ili organ nadležan za finansije osigurava novac bilo državnim službama bilo OCD (ili i jednim i drugima) za pokrivanje troškova pomoći žrtvama bez obzira na to da li se radi o namjenskim ili nekim drugim sredstvima.**

Ocjena: Ministarstvo sigurnosti BiH i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH su institucije koje su odgovorne za osiguranje pomoći žrtvama trgovine ljudima.

U budžetu Ministarstva sigurnosti BiH redovno se, u okviru posebne budžetske stavke – tekući grantovi neprofitnim organizacijama - Smještaj i pravna pomoć za strance žrtve trgovine ljudima, osiguravaju sredstva u ukupnom iznosu 90.000 KM. Pored toga, za obilježavanje 18. oktobra, Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima, iz budžeta ovog ministarstva, svake godine izdvajaju se sredstva u ukupnom iznosu od 10.000,00 KM. Sredstva po oba granta dodjeljuju se NVO-ima, putem javnog poziva.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u svom budžetu svake godine izdvaja grant sredstva za podršku žrtvama trgovine ljudima u ukupnom iznosu od 60.000 KM, koja se po javnom pozivu dodjeljuju nevladinim organizacijama koje pružaju direktnu asistenciju žrtvama trgovine ljudima državljanima BiH. Sa NVO-ima se zaključuje Sporazum o saradnji po osnovu kojeg imaju obavezu da prihvate i zbrinu svaku žrtvu kojoj je potrebno zaštitno zbrinjavanje i stanovanje, i to u svim slučajevima kada takav zahtjev uslijedi od nadležnog tužilaštva i/ili policije ili druge institucije, uz konsultacije sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice ili u slučajevima samoidentifikacije neke osobe kao žrtve, s tim da boravak žrtve ne može biti duži od šest mjeseci.

D.3

Pravni okvir predviđa da moguće ili zvanično prepoznate žrtve moraju biti brzo, nakon prve provizorne identifikacije, informisane prije svega u vezi sa njihovim pravima i o relevantnim sudskim i upravnim postupcima, uključujući i postupke u oblasti kompenzacije ili nadoknade štete, kao i o uslugama koje im stoje na raspolaganju, na jeziku koji razumiju.

Ocjena:

Zakon o strancima BiH garantuje strancima žrtvama trgovine ljudima pravo na pravnu pomoć u postupku ostvarivanja statusnih pitanja. Istovjetnu odredbu sadrži i Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima koji u članu 9. propisuje: "Inspektor za strance organizacione jedinice Službe u mjestu gdje je zatečen stranac za kojeg postoje osnovi sumnje da je žrtva trgovine obavlja intervju uz prethodno upoznavanje stranca s pravima i obavezama utvrđenim Zakonom o strancima, kao i o mogućnosti korištenja nezavisne pravne pomoći u svim fazama postupka, te o pravu da tok postupka prati na jeziku koji razumije, što se konstatuje zapisnikom." Prema istom Pravilniku, u skloništu žrtva trgovine ljudima ima pravo na informisanje i pravno savjetovanje o svojim pravima i obavezama, na jeziku koji razumije, a koje se osigurava putem službi ili organizacija za besplatnu pravnu pomoć sa kojima Ministarstvo sigurnosti BiH ima potpisan protokol o pružanju besplatne pravne pomoći.

69

Obaveza informisanja i obavještenja žrtve trgovine ljudima državljana BiH, o relevantnim sudskim i upravnim postupcima s ciljem obezbjeđenja pravne pomoći koja će omogućiti da njihova stajališta i interesi budu izneseni i razmotreni u odgovarajućim fazama postupka protiv počinilaca krivičnog djela definisana je članom 11. Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine. Pravna pomoć u ovom kontekstu „uključuje i pružanje stručne pomoći koja se odnosi na ostvarivanja socijalne zaštite, obeštećenja i drugih prava.“

U domaćem pravnom okviru nedostaje izričita odredba u zakonima o krivičnom postupku koja obavezuje organe krivičnog postupka da žrtvama krivičnog djela trgovine ljudima pruže osnovne informacije o njihovim pravima i uopće o njihovoj ulozi u krivičnom postupku, pa se ova obaveza izvodi iz načelne odredbe krivičnog zakona o pouci o pravima.

D.4

Pravni okvir predviđa da moguće ili zvanično prepoznate žrtve imaju pravo na savjetovanje na jeziku koji razumiju.

Ocjena:

U skladu sa krivičnim procesnim zakonodavstvom u BiH, žrtva (oštećeni), odnosno svjedok žrtva trgovine ljudima ima pravo služiti se maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju u svim fazama postupka.

Ukoliko žrtva/svjedok žrtva ne razumije jedan od službenih jezika BiH osigurat će se usmeno prevođenje onoga što drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. O tim pravima žrtva će se poučiti prije prvog ispitivanja, a data pouka će se konstatovati u zapisniku. Navedeno se odnosi na upravni, parnični i vanparnični postupak.

D.5 Pravni okvir daje žrtvama koje su identifikovane u zemlji ili u inostranstvu pravo na besplatan (tj. plaćen od strane države) bezbjedan smještaj i izdržavanje u trajanju od najmanje 30 dana.

Ocjena: Shodno Zakonu o strancima BiH i Pravilniku o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, stranac za kojeg postoje osnovi sumnje da je žrtva trgovine ljudima ima pravo na adekvatan i siguran smještaj (sklonište). Stranac žrtva trgovine ljudima može biti smješten u skloništa kojima rukovode NVO koje imaju potpisan protokol s Ministarstvom sigurnosti BiH. Žrtva trgovine ljudima ostaje u skloništu i nastavlja uživati stečena prava do repatrijacije ili isteka prava na privremeni boravak iz humanitarnih razloga, a ukoliko je podnijela zahtjev za međunarodnu zaštitu u BiH, dok se ne donese pravosnažna odluka o podnesenom zahtjevu za međunarodnu zaštitu ili konačna odluka. Maloljetna strana žrtva trgovine ljudima ostaje u skloništu sve dok se ne završi postupak provjere podataka i uspostavljanja kontakta s nadležnim organom države porijekla, odnosno roditeljem ili ovlaštenim starateljem, te dok se u skladu sa zakonom i ovim pravilnikom ne obezbijedi siguran povratak djeteta.

Državljaninu BiH žrtvi i svjedoku trgovine ljudima, u skladu sa Pravilima o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH, osigurava se zaštitno zbrinjavanje i stanovanje, koje se može ostvariti u okviru: skloništa, odnosno u objektu koji se koristi za smještaj žrtava trgovine i nasilja (sigurna kuća), druge porodice ili hraniteljske porodice i ustanove socijalne i dječije zaštite. Žrtve imaju besplatan i siguran smještaj dok god stručni tim procjenjuje da mu je potrebno ili dok samovoljno ne napusti sklonište ukoliko je žrtva punoljetna.

D.6 Pravni okvir daje žrtvama, koje su identifikovane u zemlji ili u inostranstvu, pravo na besplatnu hitnu medicinsku pomoć, uključujući i medicinsku pomoć u oblasti mentalnog zdravlja, u periodu od najmanje 30 dana.

Ocjena: Strancima žrtvama trgovine ljudima koji su zbrinuti u skloništu zdravstvenu zaštitu i psihološku pomoć pruža osoblje zaposleno u skloništima nevladinih organizacija. Prema potrebi, zdravstvena zaštita se žrtvama može pružiti u zdravstvenim ustanovama, a troškove za pružene medicinske usluge izvan skloništa nevladinoj

organizaciji refundira Ministarstvo. Žrtva koja boravi izvan skloništa, prema članu 15. stav (6) Pravilnika o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, zdravstvenu zaštitu može ostvariti u skloništu NVO-a sa kojim Ministarstvo ima potpisan Protokol o saradnji.

Domaćim žrtvama trgovine ljudima zdravstvena zaštita se osigurava kao i ostalim bh. državljanima. Hitna medicinska pomoć je besplatna i dostupna je svima, uključujući i žrtvama trgovine ljudima. Problem nastaje prilikom produžene njege, ili bilo kakvog drugog dodatnog liječenja. Ukoliko žrtva trgovine nema status osiguranog lica po nekom dugom osnovu, besplatnu zdravstvenu zaštitu ne može ostvariti samo na osnovu statusa žrtve trgovine ljudima. Troškovi zdravstvene zaštite dodatnog liječenja u tom slučaju pokrivaju se obično putem skloništa i NVO koji njima upravljaju, a finansiraju se putem grantova ili kao dio većih projekata.

D.7 Pravni okvir daje žrtvama pravo na usluge prevodioca.

Ocjena: Odredbama zakona o krivičnom postupku osigurano je pravo oštećenom (žrtvi) da se služi maternjim jezikom ili jezikom koji razumije. Ako žrtva ne razumije jedan od službenih jezika BiH, osigurat će se usmeno prevođenje onoga što on, odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. O tim pravima žrtva se mora poučiti prije prvog ispitivanja. Prevođenje obavlja sudski tumač. Navedeno se odnosi na upravni, parnični i vanparnični postupak.

71

D.8 Domaći pravni ili *policy* okvir daje žrtvama koje imaju zakoniti boravak pravo na pristup tržištu rada (i na rad).

Ocjena: Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima utvrđuje pravo žrtava trgovine ljudima na pristup tržištu rada, koje se ostvaruje pod uslovima koji se primjenjuju prema strancima.

D.9 Domaći pravni ili *policy* okvir daje žrtvama koje imaju zakoniti boravak pravo na pristup stručnom obrazovanju.

Ocjena: Žrtvama trgovine ljudima koje imaju zakonit boravak osigurano je pravo na profesionalnu obuku i edukaciju. Prema odredbama važećih zakona o obrazovanju odraslih, troškovi formalnog obrazovanja i stručnog osposobljavanja žrtava trgovine ljudima, starijih od 15 godina starosti, padaju na teret samog polaznika.

Dijete (koje ima odobren privremeni boravak), kao žrtva trgovine ljudima, ima pristup formalnom obrazovanju, na teret budžeta nadležnih obrazovnih institucija.

D.2 Pravni savjet i pravna pomoć

D.b **PRAVNI OKVIR PREDVIĐA PRAVO NA PRAVNU PODRŠKU ZA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA (I MOGUĆE I ZVANIČNO PREPOZNATE) U SVIM RELEVANTNIM POSTUPCIMA.**

D.10 **Pravni okvir daje žrtvama pravo na besplatnu, nezavisnu i kompetentnu pravnu pomoć i podršku tokom krivičnog postupka.**

Ocjena: Shodno okvirnom zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći, strane žrtve trgovine ljudima imaju status privilegovanih korisnika besplatne pravne pomoći i njima se ova zaštita pruža bez prethodne procjene imovnog stanja, što nije slučaj kod žrtava trgovine ljudima državljana BiH. Sistem besplatne pravne pomoći zasniva se između ostalog na: jednakoj dostupnosti prava na besplatnu pravnu pomoć svim osobama u skladu s ovim zakonom i zakonom o zabrani diskriminacije, bez obzira na lično svojstvo pružaoca i korisnika usluga; profesionalnom postupanju pružaoca i poštivanju dostojanstva korisnika; usmjerenosti ka potrebama korisnika usluga besplatne pravne pomoći i organizovanju sistema besplatne pravne pomoći u skladu s utvrđenim prioriternim potrebama; kontroli i unapređivanju kvaliteta usluga besplatne pravne pomoći. Besplatna pravna pomoć se korisnicima pruža u upravnom postupku, upravnom sporu, parničnom postupku, izvršnom postupku i krivičnom postupku. Pravo zastupanja u krivičnim postupcima pred Sudom BiH imaju advokati, članovi Advokatske komore, koji su na listi pružalaca besplatne pravne pomoći. Državni službenici Ureda Ministarstva pravde, te NVO koje su registrovane za pružanje besplatne pravne pomoći imaju pravo zastupati u krivičnom postupku osobe oštećene krivičnim djelom, isključivo s ciljem ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva.

Domaći zakoni o krivičnim postupcima ne sadrže izričitu odredbu o pravu žrtve ili oštećenog da u krivičnom postupku angažuje punomoćnika. Da oštećeni ima to pravo zaključuje se posredno. Stoga bi organi krivičnog postupka, kako bi spriječili da žrtva (oštećeni) uslijed neznanja propusti korištenje ovog prava, bili dužni da žrtvu, u skladu sa spomenutom načelnom odredbom o pouci o pravima, pouče i o tom pravu.

D.11 **Pravni okvir daje žrtvama pravo na pravni savjet i podršku tokom parničnog postupka.**

Ocjena: Zakon o parničnom postupku obavezuje sud da pouči stranku u parničnom postupku na pravo na punomoćnika, ako se nije u stanju jasno i određeno izjasniti o predmetu raspravljanja. Punomoćnik može biti zaposlenik službe za besplatnu pravnu pomoć.

Shodno okvirnom zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći, strane žrtve trgovine ljudima imaju status privilegovanih korisnika besplatne pravne pomoći i njima se ova zaštita pruža bez prethodne procjene imovnog stanja, što nije slučaj kod žrtava trgovine ljudima državljana BiH. Kao pružaoci pravne pomoći u parničnom postupku, ovim zakonom određeni su državni službenici zavoda za pružanje besplatne pravne pomoći i ovlašteni zastupnici NVO.

D.12 Pravni okvir daje žrtvama pravo na pravni savjet i podršku tokom upravnog postupka.

Ocjena: U skladu sa Zakonom o upravnom postupku, stranka, odnosno njen zakonski zastupnik može odrediti punomoćnika koji će je zastupati u postupku, osim u radnjama u kojima je potrebno da sama stranka daje izjave.

D.13 Pravni okvir predviđa pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve trgovine ljudima u krivičnom postupku.

Ocjena: Vidjeti D. 10.

D.14 Pravni okvir predviđa pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve trgovine ljudima u parničnom postupku.

Ocjena: Zakon o parničnom postupku obavezuje sud da pouči stranku u 73 parničnom postupku na pravo na punomoćnika, ako se nije u stanju jasno i određeno izjasniti o predmetu raspravljanja. Punomoćnik može biti zaposlenik službe za besplatnu pravnu pomoć. Pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve trgovine ljudima u parničnom postupku utvrđeno je i odredbama Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći. Kao pružaoci pravne pomoći u parničnom postupku određeni su državni službenici zavoda za pružanje besplatne pravne pomoći i ovlašteni zastupnici NVO.

D.15 Pravni okvir predviđa pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve trgovine ljudima u upravnom postupku.

Ocjena: U skladu sa Zakonom o upravnom postupku, stranka, odnosno njen zakonski zastupnik može odrediti punomoćnika koji će je zastupati u postupku, osim u radnjama u kojima je potrebno da sama stranka daje izjave. Okvirni Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći utvrđuje pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve trgovine ljudima u upravnom postupku. Državni službenici zavoda za pružanje besplatne pravne pomoći i ovlašteni zastupnici NVO, prema odredbama ovog zakona, određeni su kao pružaoci pravne pomoći u upravnom postupku.

D.16 Pravni okvir daje mogućnost nevladinim organizacijama, organizacijama civilnog društva i drugim fondacijama, grupama ili udruženjima da pružaju pomoć i podršku žrtvama tokom krivičnog ili parničnog postupka, uz njihovu saglasnost.

Ocjena: Okvirni zakon o pružanju besplatne pravne pomoći daje ovlasti ovlaštenim zaposlenicima u udruženjima i fondacijama za pružanje besplatne pravne pomoći da pružaju pomoć i podršku žrtvama trgovine ljudima tokom parničnog i krivičnog postupka. Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima predviđa da žrtve smještene u skloništa imaju pravo na pravnu pomoć samo u pitanjima koja se odnose na njihov status, koju mogu osigurati NVO, potpisnice protokola o saradnji sa Ministarstvom sigurnosti BiH. Na osnovu potpisanog Protokola o pružanju besplatne pravne pomoći strancima žrtvama trgovine ljudima, NVO „Vaša prava“ pruža besplatnu pravnu pomoć tražiocima azila, žrtvama trgovine i ostalim osobama pod međunarodnom zaštitom u Bosni i Hercegovini. Pod pružanjem pravne pomoći podrazumijeva se, između ostalog: davanje informacija u vezi sa pravima i obavezama korisnika usluga, davanje pravnih savjeta, sastavljanje raznih podnesaka i dokumenata (zahtjeva, molbi, žalbi, predstavlja, tužbi itd.); pravno zastupanje korisnika usluga u svim upravnim, sudskim postupcima pred nadležnim upravnim organima i sudovima, kao i pružanje drugih oblika pravne pomoći korisnicima usluga u cilju zaštite njihovih prava i interesa, koji proizlaze iz Zakona o strancima i Pravilnika o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima.

U okviru određenih projektnih/programskih aktivnosti, pravnu pomoć i podršku žrtvama trgovine ljudima tokom krivičnog ili parničnog postupka pružaju i druge NVO.

D.3 Pomoć svim žrtvama iz svih kategorija

D.c SVAKOJ OSOBI KOJA JE IDENTIFIKOVANA KAO MOGUĆA ILI ZVANIČNO PRIZNATA ŽRTVA TRGOVINE LJUDIMA PONUĐENA JE NEPOSREDNA POMOĆ I PODRŠKA, UKLJUČUJUĆI SKLONIŠTE ZA URGENTNO ZBRINJAVANJE, MEDICINSKU POMOĆ, INFORMACIJE I PRAVNI SAVJET, U SKLADU SA NJIHOVIM SPECIFIČNIM POTREBAMA (NPR. SPOL, JEZIK, ETNIČKA PRIPADNOST I UZRAST), A DRŽAVA JE OBEZBIJEDILA DOVOLJNA FINANSIJSKA SREDSTVA ZA TROŠKOVE TAKVE POMOĆI.

D.17 % troškova OCD koji se odnose na pomoć žrtvama trgovine ljudima (mogućim i zvanično priznatim) koji je finansiran iz državnog budžeta ili iz državnih grantova

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH (Odluka o dodjeli grant sredstava "Smještaj i pravna pomoć za strance žrtve trgovine ljudima" za 2018. godinu)

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (Odluka o dodjeli sredstava granta Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH za 2018. godinu)

Napomena: U budžetu Ministarstva sigurnosti BiH, u okviru grant sredstava "Smještaj i pravna pomoć za strance žrtve trgovine ljudima" obezbijedena su sredstva za pomoć stranim žrtavama trgovine ljudima, u ukupnom iznosu 90.000 KM, dok je u budžetu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH osigurano 60.000 KM za smještaj i zaštitu žrtava trgovine ljudima državljana BiH. Sredstva se po javnom pozivu dodjeljuju NVO organizacijama unutra kojih djeluju sigurne kuće, odnosno koje pružaju besplatnu pravnu pomoć za žrtve trgovine ljudima. S obzirom na to da u BiH još uvijek nisu standardizovane usluge sigurnih kuća, niti je utvrđena minimalna cijena za uslugu smještaja žrtve trgovine ljudima u sigurnu kuću, sredstva se iz državnog budžeta još uvijek dodjeljuju putem grantova. Stoga i nije moguće utvrditi procentualno učešće države u troškovima OCD koje se odnose na pomoć žrtvama trgovine ljudima. Sredstva iz međunarodnih izvora još uvijek pokrivaju najveći dio troškova nastalih za smještaj i zbrinjavanje žrtava trgovine ljudima.

D.3.a ***SKLONIŠTE I MATERIJALNA POMOĆ***

75

D.18 **% žrtava (novoidentifikovanih tokom perioda praćenja) kojima nije obezbijeđen odgovarajući i siguran smještaj u razumnom vremenskom roku**

Izvor: NGO „Zemlja djece u BiH“ Tuzla

Napomena: Za sve identifikovane žrtve trgovine ljudima, za koje je procjenom utvrđena potreba za smještaj u sklonište, isti se u principu obezbjeđuje u razumnom roku. Međutim, u praksi se nerijetko dešava da se identifikovane maloljetne žrtve trgovine ljudima državljanima BiH, odmah po identifikaciji smještaja u institucije za djecu bez roditeljskog staranja, što se ne smatra odgovarajućim smještajem. Prema dostupnim podacima iz NVO, u 2018. godini za četvero djece žrtava trgovine ljudima nije obezbijeđen adekvatan i siguran smještaj.

D.19 **% žrtava kojima je ponuđen smještaj koji su one smatrale neodgovarajućim**

Izvor: Izjava djeteta žrtve trgovine ljudima (NGO „Zemlja djece u BiH“ - Tuzla)

Napomena: Dijete, žrtva i svjedok trgovine ljudima razdvojen je od svoje biološke braće i sestara (3) i suprotno iznesenom mišljenju djeteta zbrinut u instituciju za smještaj djece bez roditeljskog staranja, iz koje je nakon dva dana pobjegao, zbog izloženosti vršnjačkog nasilja.

D.20 **Moguće ili zvanično priznate žrtve trgovine ljudima su dobijale materijalnu pomoć u obliku više novčanih isplata na osnovu procjene njihovih potreba.**

Izvor: Zakoni o socijalnoj zaštiti u BiH

Napomena: Punoljetne žrtve trgovine ljudima imaju pristup stalnoj ili višekratnoj novčanoj socijalnoj pomoći pod uslovom da su radno nesposobne, da nemaju vlastitih stalnih/povremenih prihoda ili srodnika koji su u skladu sa zakonom dužni da ih izdržavaju. Jednokratna novčana pomoć je jedini oblik novčanog davanja koji punoljetna žrtva trgovine ljudima može da ostvari ukoliko se nalazi u stanju socijalne potrebe. Djeca žrtve trgovine ljudima mogu biti korisnici dječijeg dodatka, kao višekratnog oblika novčanog davanja, samo pod uslovom da žive u porodici koja je u stanju socijalne potrebe.

D.21 **Moguće ili zvanično priznate žrtve trgovine ljudima su dobijale materijalnu pomoć od države tokom perioda dovoljno dugog da se oporave i da potreba za pomoći prestane.**

76

Izvor: Udruženje NGO „Zemlja djece u BiH“ Tuzla i Centar za socijalni rad Tuzla

Napomena: **Vidi D.20.** Odgovor je NE...jer i u situacijama kada se dodjeljuje stalna socijalna pomoć, ona nije prevashodno dodijeljena zbog statusa žrtve trgovine ljudima i činjenice da je ta pomoć neophodna za oporavak žrtve, već zbog njenog socijalnog/imovnog stanja u kojem se nalazi.

D.22 **% žrtava kojima nije pružena adekvatna materijalna pomoć u razumnom vremenskom roku**

Napomena: Nije bilo takvih slučajeva, može se povezati sa odgovorima D.20 i D.21

D.23 **% žrtava kojima je prestalo pružanje pomoći poslije 1 mjeseca/ 6 mjeseci/ 12 mjeseci**

Napomena: Nije bilo takvih slučajeva, može se povezati sa odgovorima D.20 i D.21

D.3.b **MEDICINSKA POMOĆ**

D.24 **Žrtve su mogle da se oslone na državne zdravstvene ustanove radi besplatnog (ili skoro besplatnog) liječenja.**

Izvor: NGO „Zemlja djece u BiH“, Zakon o zdravstvenom osiguranju FBiH

Napomena: Da, u slučaju hitne medicinske pomoći. Kod produženog liječenja, sve žrtve trgovine ljudima (punoljetne i maloljetne) imaju pristup zdravstvenim uslugama u zdravstvenim ustanovama dok su smještene u sklonište, odnosno u ustanovu socijalne zaštite. Ovaj problem je izraženiji i prisutniji kod žrtava trgovine ljudima državljana BiH, sa prebivalištem u Federaciji BiH, koje nisu institucionalno zbrinute, odnosno nakon izlaska iz institucije. Ovim žrtvama je besplatan pristup zdravstvenoj zaštiti uskraćen ukoliko status osiguranog lica, u skladu sa Zakonom o zdravstvenom osiguranju, ne mogu ostvariti po nekom drugom osnovu. To posebno pogađa nezaposlene punoljetne žrtve trgovine ljudima i djecu uzrasta 6-15 godina, koja nemaju status redovnog učenika, a pravo na zdravstveno osiguranje ne mogu ostvariti kao članovi porodice osiguranika.

D.25 **% žrtava kojima je bila potrebna hitna medicinska pomoć, a koje je nisu dobile u razumnom vremenskom roku**

Napomena: Hitna medicinska pomoć je dostupna svim žrtvama trgovine ljudima. Uskraćivanja hitne medicinske pomoći žrtvama trgovine ljudima u razumnom vremenskom roku nije bilo.

D.26 **% žrtava kojima nije pružena medicinska pomoć u razumnom vremenskom periodu**

D.27 **Nije bilo diskriminacije prema nedržavljanima (stranim državljanima) ili žrtvama interne trgovine ljudima (tj. koje su vrbovane, trafikovane i eksploatisane u svojoj zemlji porijekla) kada se radi o pristupu medicinskoj pomoći.**

Izvor: NGO „Zemlja djece u BiH“ i Centar za socijalni rad Tuzla

Napomena: U praksi se nerijetko dešava da domaće žrtve trgovine ljudima, koje nisu na smještaju u sigurnim kućama, imaju ograničen pristup medicinskoj pomoći (izuzev hitne medicinske pomoći) ukoliko nemaju status osiguranog lica jer za ove osobe nije definisan obveznik uplate doprinosa za zdravstveno osiguranje.

D.28 **Nije bilo diskriminacije ni prema ženama ni prema muškarcima koji su identifikovani kao moguće ili zvanično prepoznate žrtve trgovine ljudima u pristupu medicinskoj pomoći.**

D.29 **% žrtava kojima je potrebna psihološka pomoć, a koje je nisu dobile u razumnom roku**

D.30 **% žrtava gdje su žrtve obavezane da prime uslugu na koju nisu pristale**

Napomena: Jedna maloljetna žrtva trgovine ljudima je i pored jasno iskazane volje odvojena od ostale braće/sestara žrtava trgovine ljudima, te smještena u ustanovu socijalne zaštite na potpuno drugom lokalitetu.

D.3.c *INFORMACIJE*

D.31 % žrtava koje nisu dobile sveobuhvatne i tačne informacije o svojim pravima i dostupnim uslugama

Napomena: U principu, žrtve trgovine ljudima dobiju sveobuhvatne i tačne informacije o pravima i dostupnim uslugama koje im pripadaju. Međutim, ovaj problem je nerijetko prisutan kod maloljetnih žrtava trgovine ljudima, gdje se često pristupa na način da se takve informacije pružaju samo privremenim starateljima, odnosno roditeljima djece, a ne direktno djeci žrtvama, a u situacijama kada se i desi da se neposredno pružaju djeci, informacije nisu prilagođene uzrastu i sposobnostima djeteta, zbog čega često ostaju nerazumljive za njih.

D.3.d *STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE*

D.32 % žrtava koje imaju zakoniti boravak u državi koja se prati, a kojima nije dozvoljeno da se zaposle ili da učestvuju u obukama stručnog osposobljavanja.

78 **D.3.e** *DRUGO*

D.33 % slučajeva gdje je pomoć žrtvama na bilo koji način bila uslovljena njihovom spremnošću da se pojave kao svjedoci (ovo uslovljavanje ne mora biti eksplicitno)

D.34 % žrtava koje nisu državljani, a koje nisu dobile tražene usluge prevodioca

D.4 Pomoć i podrška djeci žrtvama

D.d DJECI ŽRTVAMA JE PONUĐENA TRENUTNA POMOĆ I ZAŠTITA U SKLADU SA NJIHOVIM GODINAMA, UKLJUČUJUĆI SKLONIŠTE ZA URGENTNO ZBRINJAVANJE, MEDICINSKU POMOĆ, INFORMACIJE I PRAVNI SAVJET, U SKLADU SA NJIHOVIM SPECIFIČNIM POTREBAMA (NPR. GODINE I ZRELOST, SPOL, JEZIK I ETNIČKA PRIPADNOST)

D.4.a *SKLONIŠTE I MATERIJALNA POMOĆ*

Izvor: NGO „Zemlja djece u BiH“ i Centar za socijalni rad Tuzla

Napomena: U BiH nema specijaliziranih skloništa za smještaj djece žrtava trgovine ljudima. Smještaj se obezbjeđuje u skloništim NVO koja su namijenjena svim žrtvama trgovine ljudima, bez obzira na starosnu dob

i državljanstvo. Nerijetko, djeca žrtve trgovine ljudima se smještaju i u ustanove socijalne zaštite ili u alternativne oblike zbrinjavanja (SOS sela) koja su namijenjena prevashodno za zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja.

To pokazuje i slučaj četvero maloljetne djece, žrtava trgovine ljudima, koja su odmah nakon identifikacije privremeno smještene u Prihvatilište za djecu bez adekvatnog roditeljskog staranja, da bi zatim, protivno principu najboljeg interesa djeteta, zbog registrovanog različitog prebivališta djece, došlo do razdvajanja jednog djeteta od ostale braće i sestara te njihovog smještaja u ustanove socijalne zaštite na različitim lokacijama.

D.35 **Prosječno vrijeme tokom kojeg su moguća ili zvanično prepoznata djeca žrtve dobijala smještaj i hranu, kao i druge oblike materijalne pomoći nakon identifikacije, bilo da ih finansira država ili podršku pružaju OCD ili druge organizacije koje finansiraju privatni donatori**

Izvor: Centri za socijalni rad u BiH

Napomena: Prosječna dužina vremena tokom kojeg su potencijalne/identifikovane maloljetne žrtve trgovine ljudima državljani BiH imale obezbijeđen smještaj u sklonište i tokom svog boravka primale određene materijalne podrške, a koje finansira država uz podršku OCD ili drugih organizacija koje se finansiraju iz privatnih izvora je 12-18 mjeseci. Nakon tog perioda djeca žrtve se u većini slučajeva zbrinjavaju u ustanove socijalne zaštite, prije svega domove za djecu bez roditeljskog staranja, ili u alternativne oblike smještaja kao što su SOS sela u BiH. Ukoliko su strane žrtve trgovine ljudima, njihov boravak u skloništima je nešto kraći, sve do rješavanja statusa, odnosno repatrijacije u zemlju porijekla ili treću zemlju.

79

D.36 **% djece žrtava kojima je bila potrebna materijalna pomoć, a koja im nije pružena u razumnom vremenskom roku**

Izvor: Centri za socijalni rad u BiH, NGO „MFS Emmaus“, NGO „Vaša prava“

Napomena: Za vrijeme boravka u skloništu ili u drugim oblicima institucionalnog zbrinjavanja djeci žrtvama trgovine ljudima obezbijeđena je materijalna podrška u skladu sa njihovim potrebama i interesima. Međutim, nakon izlaska iz skloništa, ukoliko se djeca vraćaju u porodicu, pristup materijalnoj pomoći je vrlo ograničen. Uslovljen je socijalnim stanjem porodice žrtve, procedure za dodjelu materijalne podrške su vrlo komplikovane i zahtjevne. Postupak rješavanja zahtjeva traje 1-2 mjeseca, iznosi novčanih davanja (dječijeg dodatka) su zanemarljivi i različiti su u zavisnosti od mjesta prebivališta (od 9 do 50 KM), a isplate nerijetko kasne i do nekoliko mjeseci. (Pogledati napomenu u D.20 i D.21)

D.37 % djece žrtava koja su prestala da primaju pomoć poslije određenog vremena (precizirati koliko)

Izvor: Centri za socijalni rad u BiH

Napomena: Novčana socijalna davanja su dostupna samo za socijalno ugrožene žrtve trgovine ljudima i pružaju se korisnicima sve dok se nalaze u stanju socijalne potrebe, najduže do 18 godina života, odnosno do 15. godine starosti, ukoliko ne nastavljaju obrazovanje, zaposle se ili stupe u bračnu zajednicu.

D.38 % djece koja su bila smještena u skloništima posebno namijenjenim djeci žrtvama trgovine ljudima.

Izvor: NGO „MFS Emmaus“

Napomena: U BiH nema skloništa posebno namijenjenih djeci žrtvama trgovine ljudima.

D.39 % djece žrtava kojim je bio obezbijeđen smještaj u skladu sa njihovim godinama i % djece žrtava kojima nije obezbijeđen smještaj u skladu sa njihovim godinama.

Izvor: NGO „MFS Emmaus“

80 **Napomena:** Sve maloljetne žrtve trgovine ljudima se zbrinjavaju u skloništa NVO, odnosno ustanove socijalne zaštite za djecu.

D.40 % djece žrtava kojima su bile obezbijeđene usluge u skladu sa njihovim godinama i % djece žrtava kojima nisu obezbijeđene usluge u skladu sa njihovim godinama

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Za maloljetne žrtve trgovine ljudima koje su bile smještene u sigurne kuće (13) obezbijeđene su usluge u skladu sa njihovim godinama i potrebama.

D.41 % djece žrtava kojima je bio obezbijeđen smještaj u hraniteljskim porodicama

Izvor: Centri za socijalni rad u BiH

Napomena: Prema izjavama ispitanika, niti jedno dijete žrtva trgovine ljudima nije u 2018. godini smješteno u hraniteljsku porodicu.

D.42 % djece žrtava kojima je bio obezbijeđen smještaj u institucijama koje nisu specijalizirane za zbrinjavanje djece koja su preživjela trgovinu ljudima ili sličnu traumu (čak i ako se radi o ustanovama za zbrinjavanje djece)

Izvor: NGO „Zemlja djece u BiH“ Tuzla i Centar za socijalni rad Tuzla

Napomena: Organi starateljstva nerijetko djecu žrtve trgovine ljudima zbrinjavaju u institucije koje nisu specijalizirane za smještaj djece koja su preživjela trgovinu ljudima ili sličnu traumu. Tako je, prema informacijama ispitanika, četvero djece žrtava trgovine ljudima smješteno u dom za djecu bez roditeljskog staranja i SOS selo, iako ove ustanove nemaju osposobljene kadrovske i materijalne kapacitete za rad sa djecom žrtvama trgovine ljudima.

D.43 % djece žrtava kojima je bio obezbijeđen smještaj u skloništima koja jesu specijalizirana za žrtve trgovine ljudima, ali ne i za djecu

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Od ukupno 24 maloljetne žrtve trgovine ljudima, 13 ih je smješteno u skloništa NVO za sve žrtve trgovine ljudima.

D.4.b *MEDICINSKA POMOĆ*

D.44 % djece žrtava koja su imala pristup psihološkom savjetovanju koje odgovara njihovim godinama i % djece žrtava za koju su organizacije koje pružaju podršku smatrale da im treba psihološka pomoć, ali tu pomoć nisu dobila

Izvor: Centri za socijalni rad u BiH i NVO sektor

81

Napomena: Što se tiče pristupa i pružanja psihološkog savjetovanja u skladu sa dobi djeteta žrtve trgovine ljudima, većina ispitanika smatra da dijete žrtva nema pristup takvoj vrsti pomoći zbog nedostatka takvih specijalističkih usluga u zajednici. Samo u određenim većim lokalnim zajednicama postoje centri za mentalno zdravlje, ali njihovi kapaciteti i ekspertize nisu dovoljni da zadovolje sve potrebe ove djece za ovakvom vrstom podrške. Zbog velike terotrijalne rauzuđenosti ovih centara, veliki broj djece žrtava trgovine nema pristup ovakvim uslugama.

D.45 % djece žrtava kojima je bila potrebna medicinska pomoć, a kojoj medicinska pomoć nije pružena u razumnom roku

Izvor: Centri za socijalni rad u BiH i NGO sektor

Napomena: U praksi se pružanje medicinske pomoći djeci potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, od strane javnih zdravstvenih ustanova, nerijetko uslovljava njihovim statusom zdravstvenog osiguranja. U situacijama kada dijete žrtva nema status osiguranog lica, javna zdravstvena ustanova zahtijeva dodatna plaćanja, a kod određenih zahtjevnijih medicinskih usluga odbijaju izvršiti uslugu dok se dijete žrtva ne uvede u pravo ili se ne utvrdi obveznik uplate pregleda/zdravstvenog osiguranja za to dijete, što može potrajati duži vremenski period.

D.4.c OBRAZOVANJE I STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE

D.46 % djece žrtava u godinama za redovno školovanje, koja nisu bila uključena u redovno školovanje u razumnom vremenskom roku (npr. jedan mjesec) po identifikaciji

Izvor: Centri za socijalni rad u BiH i NGO sektor

Napomena: Sva djeca žrtve trgovine ljudima koja su prije identifikacije imala status redovnog učenika u najkraćem roku uključuju se u redovan obrazovni proces. Izuzetak su djeca žrtve koja nikada nisu išla u školu ili su je prijevremeno napustila, za koju se mora osigurati određeno dodatno vrijeme za njihovu pripremu za vanredno polaganje razreda po ubrzanom nastavnom programu radi sustizanja razreda svojih vršnjaka. U prosjeku ovo dodatno vrijeme traje 6-12 mjeseci, odnosno do početka nove školske godine. Izvan skloništa, ovu vrstu obrazovne podrške jedino pružaju NVO-i kroz posebne programske/projektne aktivnosti podržane najvećim dijelom iz međunarodnih izvora.

D.47 % djece žrtava koja nisu išla u školu ili pohađala obuku stručnog osposobljavanja ili nisu imala posao tri mjeseca nakon identifikacije

Izvor: NVO „Zemlja djece u BiH“

Napomena: Četvero djece, žrtava/svjedoka trgovine ljudima, školskog uzrasta, nisu bila uključena u obrazovni proces duže od tri mjeseca nakon identifikacije iz razloga što nikada nisu išla u školu i njihovo obrazovanje se moralo organizovati po posebnom programu, od nove školske godine.

D.5 Pomoć pružena žrtvama državljanima BiH identifikovanim u drugoj zemlji i koje su se nakon identifikacije vratile (ili bile vraćene) u zemlju porijekla, ili koje su se samoidentifikovale kod državnih organa nakon što su se bez pomoći vratile u zemlju porijekla

D.48 Broj žrtava za koje se zna da su se vratile u zemlju nakon što su bile identifikovane u drugoj zemlji tokom perioda praćenja (raščlanjeno na odrasle muškarce i žene, dječake i djevojčice)

Izvor: NGO MFS Emmaus

Napomena: NGO MFS EMMAUS je asistirao za jednu (1) maloljetnu potencijalnu žrtvu trgovine ljudima, koja je postupkom repatrijacije uz asistenciju od strane IOM-a vraćena iz strane evropske zemlje u zemlju porijekla, tj. u Bosnu i Hercegovinu.

- D.49** **Broj žrtava koje nisu identifikovane kao žrtve dok su bile u inostranstvu, ali su identifikovane po njihovom povratku u zemlju**
- Izvor:** Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima
- D.50** **% žrtava koje su se vratile u zemlju porijekla (zemlju koja se prati), a za koje postoji podatak da su primile pomoć ili zaštitu na koju možda ne bi imale pravo da nisu identifikovane kao žrtve**
- Izvor:** Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima
- D.51** **% žrtava koje su se vratile u zemlju porijekla, a koje su učestvovalе u programu reintegracije radi integracije na tržištu rada i razumnom vremenskom roku (npr. tri mjeseca) po povratku**
- Izvor:** Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima
- D.52** **% žrtava koje su se vratile u zemlju porijekla, a koje su učestvovalе u programu reintegracije u cilju obrazovanja (uključujući i stručno osposobljavanje) u razumnom vremenskom roku (npr. šest mjeseci) po povratku**
- Izvor:** Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima
- D.53** **% žrtava koje su se vratile u zemlju porijekla, za koje se zna da su iz zemlje u kojoj su identifikovane ponijele svoje zdravstvene kartone (tj. izvještaje o procjeni njihovih zdravstvenih potreba, podatke o do sada primljenoj terapiji itd.)**
- Izvor:** Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima
- D.54** **% djece žrtava koja su se vratila u zemlju porijekla, a koja su učestvovalа u programu reintegracije u cilju njihovog uključivanja u formalni ili neformalni obrazovni sistem i odgovarajućeg zbrinjavanja**
- Izvor:** NGO MFS Emmaus
- Napomena:** Za vrijeme svog boravka u skloništu, jedna maloljetna djevojčica je bila uključena u program neformalnog obrazovanja u cilju uključivanja u formalni obrazovni sistem. Djevojčica se pripremala za vanredno polaganje razreda osnovne škole kako bi nakon izlaska iz sigurne kuće mogla nastaviti svoje redovno obrazovanje u skladu sa svojom starosnom dobi.
- D.55** **% slučajeva gdje je bilo planirano spajanje djeteta žrtve koje se vratilo iz druge zemlje sa porodicom osporeno (po povratku djeteta u zemlju porijekla) jer nije bilo u najboljem interesu djeteta**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

D6. Pravna pomoć i podrška

D.e **ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA (I MOGUĆIM I ZVANIČNO PRIZNATIM) JE PONUĐEN I OMOGUĆEN PRISTUP PRAVNOM SAVJETU**

D.56 % slučajeva gdje punoljetne žrtve, nakon prvog kontakta sa državnim organima nisu odmah bile obaviještene o relevantnim sudskim i upravnim postupcima na jeziku koji razumiju

Izvor: NGO „Vaša prava“

Napomena: I pored zakonske obaveze, u praksi žrtve trgovine ljudima u prvom kontaktu sa nadležnim organima uglavnom nisu bile upoznate sa pravom na pravnu pomoć i pravno informisanje (najčešće policijske agencije izjavu uzimaju bez pravnog savjetovanja žrtve), osim u slučajevima kada se policijski službenici lično poznaju sa pravnim savjetnikom.

D.57 **% žrtava koje su učestvovale u sudskom postupku (krivičnom ili nekom drugom) kao oštećeni ili svjedoci, a koje su imale pristup nezavisnom pravnom savjetu i/ili pomoći prije ili tokom postupka (i % onih koji nisu)**

84

Izvor: NGO „Vaša prava“

Napomena: U toku različitih sudskih postupaka žrtve najčešće nisu imale pristup pravnom savjetovanju, osim dva izuzetaka, a sve u zavisnosti od činjenice da li postupajući sudija, tužilac poznaje materiju koja reguliše ovu oblast (odnosno od stepena njihove edukacije).

D.58 **% žrtava koje su učestvovale u krivičnom postupku, a koje su tokom postupka imale podršku OCD kada država nije mogla takvu pomoć da obezbijedi**

Izvor: NGO „Vaša prava“

Napomena: Na osnovu dosadašnje prakse NVO za pružanje besplatne pravne pomoći, u 2018. godini nije zabilježeno pravno savjetovanje žrtve trgovine ljudima u toku krivičnog postupka od strane NVO za pružanje besplatne pravne pomoći.

D.59 **% zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć i podršku koje su podnijele žrtve, a koji nisu uslišeni, ili slučajeva kada žrtva nije mogla da dobije pravnu pomoć od advokata sa odgovarajućim kvalifikacijama**

Izvor: NGO „Vaša prava“

Napomena: Nije bilo takvih slučajeva.

D.60 % slučajeva gdje su djeca žrtve, ili njihov roditelj, staratelj ili zakonski zastupnik, po inicijalnom kontaktu sa državnim organima, bez odgađanja informisani o relevantnim sudskim ili upravnim postupcima na jeziku koji mogu da razumiju (i % onih koji nisu)

Izvor: NGO „Vaša prava“

Napomena: Nije bilo slučajeva

D.61 % djece žrtava koja su bila uključena u zakonski postupak i koja su primila nezavisni pravni savjet/pomoć (i % onih koji nisu)

Izvor: NGO „Vaša prava“

Napomena: Zabilježeno je više slučajeva gdje su djeca žrtve trgovine nakon smještaja u sigurnu kuću i postavljanja privremenog staratelja od strane JU Centra za socijalni rad bila, a nakon odobrenja tj. saglasnosti staratelja, i pravno savjetovana i zastupana tokom postupaka.

E. KOMPENZACIJA I NAKNADA ŠTETE

E.1 Kompenzacija i naknada štete dostupna prema zakonu

E.e. ***PRAVNI OKVIR U BiH PREDVIĐA DA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA IMAJU PRAVO NA PRISTUP PRAVNIM LIJEKOVIMA ZA PRETRPLJENU ŠTETU, UKLJUČUJUĆI I PRAVO NA KOMPENZACIJU I RESTITUCIJU***

U Bosni i Hercegovini postoji pravni okvir za naknadu štete oštećenih osoba zbog raznih krivičnih djela, pa tako i žrtava trgovine ljudima i to u krivičnom i građanskom postupku. Krivično zakonodavstvo poznaje termin oštećeni, ali ne i žrtva trgovine ljudima, pa se termin oštećena osoba primjenjuje i u slučajevima žrtava trgovine ljudima, jer im je krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo lično ili imovinsko pravo.

E.1. Zakon predviđa pravo žrtava trgovine ljudima da prime kompenzaciju ili naknadu štete od učinioaca.

Ocjena:

U Bosni i Hercegovine još uvijek ne postoje elementarne normative pretpostavke za direktno obeštećenje žrtava trgovine ljudima, iako je u praksi bilo više slučajeva u kojima su nadležni sudovi utvrdili krivičnu odgovornost izvršilaca krivičnog djela trgovine ljudima ili srodnih krivičnih djela, kao što je navođenje na prostituciju. Oduzeta imovinska korist pribavljena izvršenim krivičnim djelom trgovine ljudima na osnovu pravosnažnih odluka postupajućih sudova uplaćuje se u budžet jer još uvijek ne postoji fond za direktno obeštećenje žrtava trgovine ljudima, pa se one kao oštećene upućuju da imovinskopравни zahtjev ostvare u parničnom postupku.

(Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj: SI 3K 009358 12 K od 4. 6. 2013. godine, kojom je M.J. oglašen krivim za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 186. KZ BiH u vezi sa članom 54. istog zakona, i izrečena kazna zatvora u trajanju od 4 (četiri) godine. Na osnovu čl. 110., 110a. i 111. KZ BiH od osuđenog je oduzeta imovinska korist stečena predmetnim krivičnim djelom u iznosima 36.700,00 KM i 50.374,00 eura, s obzirom na to da je istu stekao izvršenjem predmetnog krivičnog djela, te je navedeni iznos uplaćen u budžet BiH. Oštećene su sa imovinskopравnim zahtjevom upućene na parnicu na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH. Presuda je postala pravomoćna dana 10. 10. 2013. godine, a izvršna dana 7. 11. 2013. godine.

U odnosu na drugooptuženu M.V. izdvojen je krivični postupak, i presudom Suda BiH broj: S 1 3 K 010546 12 K od 9. 7. 2012. godine, za krivično djelo trgovine ljudima iz člana 186. stav 1. KZ BiH, a u vezi sa

članom 29. KZ BiH, za koje je proglašena krivom (na glavnom pretresu priznala krivicu) i izrekao kaznu u trajanju od 2/dvije/ godine.

Punomoćnik oštećenih je podnio tužbu za naknadu štete, a koja je zajedno sa prijedlogom za oslobađanjem troškova krivičnog postupka prekršajnog postupka predata Osnovnom sudu Doboj, dana 21. 10. 2014. godine, a imajući u vidu težinu slučaja, predloženo je da se posebno zaštite privatni život oštećenih/žrtava i njihovi lični podaci i to na osnovu odredbe člana 11. Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, a koja je u BiH nakon ratifikacije stupila na snagu 1. 5. 2008. godine. Osnovni sud u Doboju je 15. 1. 2016. godine donio prvostepenu presudu a koju su punomoćnici tužiteljica zaprimili 18. 1. 2016. godine, kojom se odbija zahtjev tužiteljica u cijelosti i obavezuju da na ime troškova zastupanja 2. tužene isplate iznos 2.281,50 KM, na račun privremenog zastupnika M.Ž. advokata iz Doboja u roku 30 dana pod prijetnjom izvršenja.

Protiv navedene presude je dana 1. 2. 2016. godine uložena žalba Okružnom sudu u Doboju kao drugostepenom sudu, u kojoj je predloženo da se žalba uvaži, pobijanu presudu prvostepenog suda preinači u smislu navoda i prijedloga iz ove žalbe, tako da se u cijelosti usvoji tužbeni zahtjev tužiteljica za naknadu nematerijalne štete, zbog pretrpljenih duševnih bolova, povrede časti i ugleda, slobode, prava ličnosti i dostojanstva ličnosti, sa zakonskom zateznom kamatom na dosuđene iznose, počev od dana presuđenja pa do isplate, ili da se prvostepena presuda ukine u dijelu koji se pobija žalbom i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno suđenje, uz prijedlog da se ponovo suđenje obavi pred drugim postupajućim sudijom, jer je sudija u prvostepenom postupku donijela presudu bez pravnog osnova i u suprotnosti sa Ustavom BiH, sudskom praksom i međunarodnim standardima koje je BiH ratificirala i potpisala.

U smislu žalbenih navoda Okružni sud u Doboju je ukinuo prvostepenu presudu i predmet vratio na ponovno suđenje.

Dana 8. 12. 2017. godine Osnovni sud u Doboju je donio presudu broj: 85 0 P 047211 16 P 2, kojom je obavezao da tuženi M. M. i M.V. na ime naknade nematerijalne štete solidarno isplate P.K. i Š.K. ukupno iznose od po 6000, 00 KM i to zbog pretrpljenih duševnih bolova, zbog povrede časti i ugleda, slobode, prava ličnosti i dostojanstva iznose od po 5000,00 KM i iznose od po 1000,00 KM za pretrpljeni strah, sa zakonskom kamatom počev od 8. 12. 2017. godine kao dana presuđenja, pa do konačne isplate, a sve u roku 30 dana, pod prijetnjom izvršenja.

E.2 Država je uspostavila generalni fond za kompenzaciju za žrtve krivičnih djela, kojem žrtve trgovine ljudima mogu da pristupe nakon što osoba optužena za trgovinu ljudima bude oslobođena, bilo da imaju boravak u zemlji ili ne.

Ocjena: U Bosni i Hercegovini nije uspostavljen generalni fond za kompenzaciju za žrtve trgovine ljudima, bilo da je osoba optužena za trgovinu ljudima osuđena ili oslobođena. Zakonodavac je jasno odredio da ukoliko je optuženi oslobođen od krivice ili ako je donesena odluka da se odbacuje optužba, imovinskopravni zahtjev se ne može ostvariti.

E.3 Država je uspostavila poseban fond za kompenzaciju iz kojeg se isplaćuju žrtve trgovine ljudima, bez obzira na to da li je osoba osumnjičena za trgovinu ljudima krivično gonjena ili ne.

Ocjena: Bosna i Hercegovina nije uspostavila fond za kompenzaciju iz kojeg se isplaćuju žrtve trgovine ljudima. U svom Izvještaju Grupa stručnjaka za akciju protiv trgovine ljudima (GRETA) navodi da je to ozbiljna prijetnja efikasnom ostvarivanju prava na naknadu štete žrtvama trgovine ljudima.

E.4 Zakon ne zahtijeva od žrtava koje su učestvovalе u krivičnom postupku (kao oštećeni ili svjedoci) da pokreću novi postupak za kompenzaciju (npr. u krivičnom postupku se rutinski odlučuje o imovinskopravnom zahtjevu, a od žrtve se ne zahtijeva da odvojeno podnosi imovinskopravni zahtjev).

Ocjena: Zahtjeve za obeštećenja u krivičnom postupku podnosi oštećeni/žrtva tužiocu ili sudu. Tužilac je dužan prikupiti dokaze o imovinskopravnom zahtjevu ovlaštene osobe. Ovlaštena osoba ne mora donijeti odluku o podnošenju zahtjeva za obeštećenje na početku postupka, već to može učiniti sve do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije pred sudom. Zahtjevi za obeštećenje se mogu odnositi na naknadu za materijalnu i nematerijalnu štetu, povrat stvar ili poništenje određenih pravnih radnji. Sud donosi odluku o zahtjevu, što je uslovljeno procjenom o produžetku trajanja krivičnog postupka tj. „imovinskopravni zahtjev koji je nastao zbog počinjenja krivičnog djela raspraviti će se na prijedlog ovlaštenog lica u krivičnom postupku ako se time ne bi znatno odugovlačio ovaj postupak” - član 193. KZ BiH i odgovarajući članovi ZKP Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distikta BiH.

E.2 Kompenzacija i naknada štete u praksi

E.b SVAKA ŽRTVA TRGOVINE LJUDIMA JE IMALA STVARAN I DJELOTVORAN PRISTUP KOMPENZACIJI ZA PRETRPLJENU ŠTETU I GUBITAK KAO POSLJEDICE EKSPLOATACIJE, I TO U KRIVIČNOM POSTUPKU U PROCEDURI PROPISANOJ ZAKONOM O KRIVIČNOM POSTUPKU I PARNIČNOM POSTUPKU PRIMJENOM ZAKONA O OBLIGACIONIM ODNOSIMA.

Iako svaka žrtva trgovine ljudima koja se pojavljuje kao svjedok ali istovremeno i oštećena u krivičnom postupku (krivično zakonodavstvo u BiH prepoznaje samo termin „oštećena“, ali ne i „žrtva“, pa se zato termin oštećena primjenjuje i u slučajevima žrtve trgovine ljudima) može postaviti imovinskopravni zahtjev ili zahtjev za naknadu štete do okončanja glavnog pretresa. U krivičnom postupku je teret dokazivanja na tužiocu. Sud presudom može u cijelosti dosuditi imovinskopravni zahtjev ili djelomično, a ukoliko podaci iz krivičnog postupka ne pružaju dovoljno osnova ni za potpuno ni za djelomično dosuđenje, sud će oštećenu uputiti da imovinskopravni zahtjev ostvari u parničnom postupku. Ukoliko sud donese presudu u krivičnom postupku kojom se optuženi oslobađa optužbe ili kojom se optužba odbija ili rješenje da se krivični postupak obustavlja, uputit će oštećenu da imovinskopravni zahtjev ostvari u parničnom postupku. Sudovi u dosadašnjoj praksi izbjegavaju u krivičnom postupku koji se vode protiv trgovaca ljudima, ali i ostalim krivičnim postupcima, da odluče o imovinskopravnom zahtjevu i najčešće oštećene upućuju na parnicu. Razlozi za takvu praksu sudovi uglavnom nalaze u tome što bi odlučivanje po prijedlogu ovlaštene osobe u krivičnom postupku „znatno odugovlačilo krivični postupak“. Međutim, u svakom slučaju to nije opravdano, jer dužina trajanja uglavnom zavisi od tužioca, njegove sposobnosti i spremnosti da u istrazi prikupi sve potrebne dokaze, kako u pogledu dokazanosti krivičnog djela, tako i dokaze koji se odnose na imovinskopravni zahtjev oštećenog, tj. žrtve krivičnog djela trgovine ljudima.

89

E.5 Broj mogućih i zvanično priznatih žrtava trgovine ljudima koje su zvanično tražile kompenzaciju (tokom perioda izvještavanja), ako je moguće razvrstano prema spolu, godinama, državljanstvu i vrsti eksploatacije, uz napomenu da li je kompenzaciju dao učinilac ili država i u kojem iznosu.

Izvor: Na osnovu uvida u presude koje su u Bosni i Hercegovini donesene u izvještajnom periodu samo je u jednom slučaju Sud u krivičnom postupku koji se vodio protiv optuženog O.B. za krivično djelo trgovine ljudima maloljetnim licem iz člana 198b. stav 1. Krivičnog zakona

Republike Srpske, prihvatio prijedlog za naknadu štete koji je u ime žrtve podnijela predstavica Centra ženskih prava iz Zenice. Naime, u ovom predmetu optuženi je oglašen krivim za navedeno krivično djelo za koje mu je Okružni sud u Banjoj Luci - Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, izrekao kaznu zatvora u trajanju od (pet) godina, te "Na osnovu odredbe člana 108. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske optuženi se obavezuje da na ime naknade štete i to: za pretrpljeni strah iznos od 2500, 00 KM (slovima: dvijehiljade i petstotina konvertibilnih maraka) i na ime duševnih bolova zbog umanjenja opće životne aktivnosti iznos od 5.000,00 KM (slovima: pethiljada konvertibilnihmaraka) plati oštećenoj" I.Š. (u presudi navedeno puno ime i prezime iako je oštećena/žrtva krivičnog djela maloljetna)" u roku 30 dana od dana pravosnažnosti presude, pod prijetnjom izvršenja.

Napomena: Optužnicu podiglo Republičko javno tužilaštvo - Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala Banja Luka, broj: T 12 1 KT 0000171 16 od 18. 6. 2018. godine. Iz činjeničnog opisa se vidi da je krivično djelo koje se optuženom stavlja na teret počinjeno u vremenskom periodu od juna 2016. godine pa do kraja 2016. godine. Jedna žrtva trgovine ljudima I.Š. maloljetna. Okružni sud u Banjoj Luci - Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, donio presudu broj: 11 0 K 020196 18 K, dana 20. 2. 2019. godine. Protiv ove presude uložena je žalba, tako da nije pravosnažna, pa time ni izvršna.

90

E.6 % mogućih i zvanično priznatih žrtava trgovine ljudima koje su tražile kompenzaciju tokom krivičnog postupka protiv osumnjičenog trgovca

Izvor: Uvid u presudu Okružnog suda u Banjoj Luci - Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, broj: 11 0 K 020196 18 K, dana 20. 2. 2019. godine

Napomena: Na osnovu uvida u presude donesene u izvještajnom periodu samo je jedna žrtva trgovine podnijela zahtjev za naknadu štete u krivičnom postupku, i to zahvaljujući angažovanju predstavnice NGO Centar ženskih prava koja je pružala pravnu pomoć oštećenoj i zastupala njene interese tokom vođenja krivičnog postupka, odnosno suđenja.

E.7 % prvostepenih presuda protiv osumnjičenih trgovaca u kojima se od osuđenog trgovca zahtijeva da isplati kompenzaciju, obeštećenje ili drugu vrstu plaćanja žrtvi krivičnog djela

Izvor: Presuda Okružnog suda u Banjoj Luci - Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, broj: 11 0 K 020196 18 K, dana 20. 2. 2019. godine

Napomena: 1 (jedna) prvostepena presuda protiv osumnjičenih trgovaca u kojima se od osuđenog trgovca zahtijeva da isplati kompenzaciju, obeštećenje ili drugu vrstu plaćanja žrtvi krivičnog djela.

E.8 Broj prvostepenih presuda u kojima sud nalaže osuđenom trgovcu da žrtvi trgovine ljudima isplati neisplaćene (ili potplaćene) zarade i % takvih presuda (u kojima se nalaže isplata kompenzacije) u odnosu na sve presude za trgovinu ljudima

Izvor: U izvještajnom periodu nismo pronašli ni jednu prvostepenu presudu u kojima se nalaže isplata kompenzacije žrtvi trgovine ljudima na ime neisplaćene (ili potplaćene) zarade.

Napomena: Navodim jedan predmet iz ranijeg perioda u kojem je Sud Bosne i Hercegovine, na osnovu sklopljenog sporazuma o priznanju krivice, koji je Tužilaštvo BiH sklopilo sa optuženim Č.N. i K.S., optuženi za krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. u vezi sa krivičnim djelom trgovina ljudima iz člana 186. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZBiH).

Ovo se odnosi na slučaj koji je poznat pod nazivom „Serbaz“ Azebejdžan. Radi se o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije. Krivično djelo počinjeno u vremenu od augusta 2007. do novembra 2009. godine. Izvještaj o otkrivanju krivičnog djela i izvršioca uz dokumentaciju dostavila Tužilaštvu BiH Agencija za istrage i zaštitu dana 8. 12. 2009. godine, pod brojem: 17-12/1-04-1-POD-164-13/09. Nakon provedene istrage Tužilaštvo BiH je podiglo optužnicu dana 27. 6. 2014. godine, broj: T20 0 KTO 0001099, kojom je optuženo devet/9/ osoba, za krivično djelo organizovani kriminal, iz člana 250. stav 2. KZ BiH, a u vezi sa krivičnim djelom trgovine ljudima iz člana 186. stav 1. KZ BiH. Sud BiH potvrdio optužnicu 7. 7. 2014. godine.

Dana 23. 2. 2018. godine, Tužilaštvo BiH je zaključilo sporazum o priznanju krivice, sa optuženim N.Č. i S.K. i njihovim izabranim advokatom Jarankom Stuparom, koji su dostavili Sudu BiH 26. 2. 2018. godine. Sud BiH je na ročištu održanom 28. 2. 2018. godine u predmetu koji se vodi protiv N.Č. i S.K. pod brojem: S1 2 K 008235 14 K, primjenom člana 26. ZKP, donio rješenje kojim je razdvojio postupak u odnosu na optužene N.Č. i S.K. i odredio da će se postupak u odnosu na njih dovršiti pod drugim brojem.

Sud BiH je dana 28. 3. 2018. godine, u skladu sa članom 231. ZKP BiH, održao ročište za razmatranje sporazuma o priznanju krivice, kojim sporazumom su optuženi priznali krivicu za navedena krivična djela, a po naprijed navedenoj optužnici Tužilaštva BiH. Zaključenim sporazumom optuženi N.Č. koji je priznao krivicu za počinjenje krivičnog djela

organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. KZ BiH u vezi sa krivičnim djelom trgovina ljudima iz člana 186. st 1. KZBiH, prihvatio je da mu Sud izrekne predloženu krivičnopravnu sankciju, u vidu kazne zatvora u trajanju od 1/jedne/ godine i istovremeno odredi da se utvrđena kazna zamijeni radom za opće dobro na slobodi u maksimalnom trajanju, u skladu sa odredbom člana 43. stav 3. KZ BiH. Optuženi su se sporazumom obavezali da će svjedočiti o svemu što im je poznato u ovom krivičnom predmetu. Sud je izrekao kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, i odredio da se navedena kazna zatvora zamjenjuje radom za opće dobro na slobodi u trajanju od 90/devedeset/dana, koja će se izvršiti najkasnije u roku 6 (šest) mjeseci od pravosnažnosti ove odluke. Ukoliko se rad za opće dobro ne izvrši potpuno ili djelomično, izvršit će se kazna zatvora u trajanju srazmjernom neizvršenom radu za opće dobro na slobodi. Vrstu i mjesto rada za opće dobro će odrediti ovlašteno službeno lice Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, vodeći računa o sposobnostima i znanjima osuđenog. Sud BiH je istu kaznu izrekao i optuženom S.K. tako da se i njemu utvrđena kazna zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine zamjenjuje radom za opće dobro u trajanju od 90 (devedeset) dana.

Oba optužena su na osnovu člana 188. stav 4. ZKP BiH oslobođena naknade krivičnog postupka.

92

Kalkulacija: U ovom predmetu sporazumom o priznanju krivice nije predviđeno da se od optuženih oduzme imovinska korist stečena krivičnim djelom, kao što nije predviđeno da se žrtvama nadoknadi šteta/kompenzacija.

E.9 Broj mogućih i zvanično priznatih žrtava trgovine ljudima kojima je sud dosudio kompenzaciju, obeštećenje ili neku drugu isplatu i % tih žrtava od ukupnog broja žrtava čiji trgovci su osuđeni tokom perioda izvještavanja.

Izvor: Samo jednoj žrtvi trgovine/maloljetnoj nadležni sud je dosudio naknadu štete, po presudi koju smo naprijed naveli. Prema Izvještaju Ureda Državnog koordinatora u borbi protiv trgovine ljudima i ilegalne imigracije u izvještajnom periodu evidentirano je ukupo 36 potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Osuđenih osoba za krivično djelo trgovine ljudima je bilo 14 (četnaest) i to 11 (jedanaest) od strane sudova u Federaciji BiH, 2 (dvije) u Brčko distriktu BiH, i 1/jedna/ u Republici Srpskoj.

Vidi Izvještaj Državnog koordinatora u borbi protiv trgovine ljudima i ilegalne imigracije i Izvještaj State Departmenta za 2018. godinu.

E.10 Broj mogućih i zvanično priznatih žrtava trgovine ljudima kojima je sud dosudio kompenzaciju u parničnom postupku i % žrtava koje su pokrenule parnični postupak radi kompenzacije i koje su kompenzaciju dobile od svih žrtava koje su pokrenule parnični postupak za kompenzaciju.

Izvor: U BiH smo imali 4 slučaja i sve 4 žrtve su pokrenule parnični postupak radi kompenzacije i koje su kompenzaciju dobile u parničnom postupku, ali PRESUDA KOJA JE IZVRŠNA, JOŠ NIJE IZVRŠENA, TAKO DA ŽRTVE NISU JOŠ UVIJEK DOBILE DOSUĐENU NAKNADU ŠTETE. Naprijed navedena presuda izrečena u parničnom postupku od strane Okružnog suda u Doboju, broj:85 0 P 047211 16 P 2, od 8. 12. 2017. godine, i prvostepena presuda izrečena u krivičnom postupku od strane Okružnog suda u Banjoj Luci, Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, broj: 11 0 K 020196 18 K od 20. 2. 2019. godine, koja nije pravosnažna.

Napomena: Naveden je samo jedan slučaj koji je okončan 2017. godine (opisan pod E. 1.). Međutim, iako je u navedenom predmetu parnični postupak okončan postupak donošenjem presude kojom se tuženi obavezuje da na ime naknade štete isplati iznose navedene u dispozitivu presude, koja je pravosnažna i izvršna, ali još uvijek žrtve nisu dobile dosuđenu naknadu štete, jer osuđene osobe nemaju imovine iz koje bi se žrtve namirile, a žrtve su strane državljanke, što još dodatno usložnjava mogućnost za naknadu štete koja im je dosuđena. Pravnu pomoć u ovom slučaju žrtvi trgovine ljudima pružaju Vaša prava Tuzla, i trenutno nastoje prikupiti dokaze u pogledu imovine koju imaju optužene osobe, iz koje bi se žrtve trgovine obeštatile.

93

Napominjemo da je u ovom predmetu u krivičnom postupku od optuženog J.M. oduzeta imovinska korist stečena krivičnim djelom u iznosu od 36.700.00 KM i 50.375,00 eura, koji iznos je uplaćen u budžet BiH, a oštećene/žrtve trgovine ljudima - strane državljanke su sa imovinskopravnim zahtjevom upućene na parnicu (Vidi presudu Suda BiH, broj: S1 3 K 009358 12 K od 4. 6. 2013. godine).

E.11 Prosječno trajanje postupka za kompenzaciju mogućim i zvanično priznatim žrtvama trgovine ljudima

Izvor: VSTV BiH

Napomena: Presuda Okružnog suda u Banjoj Luci - Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, broj: 11 0 K 020196 18 K, dana 20. 2. 2019. godine, u kojoj je žrtvi trgovine ljudima dosuđen imovinskopravni zahtjev u cijelosti, postupak je bio efikasan, jer je od podizanja optužnice do presuđenja proteklo 8 (osam)

mjeseci (optužnica podignuta 18. 6. 2018. godine, potvrđena 20. 6. 2018. godine, presuda donesena 20. 2. 2019. godine. Ovo je rijedak primjer u praksi sudova Bosne i Hercegovine da se u razumnom roku okonča krivični postupak, jer je opće zapažanje da krivični postupci za krivično djelo trgovine ljudima i srodna krivična djela dugo traju i da su time i neefikasni.

E.12 % sudskih odluka kojima se žrtvi dodjeljuje kompenzacija, a koje su izvršene u potpunosti u razumnom vremenskom periodu (npr. šest mjeseci) od pravosnažnosti odluke

Izvor: Presuda koju je donio Okružni sud u Banjoj Luci, ali još nije postala pravosnažna, pa samim time nije ni izvršna. S druge strane, naknada štete oštećenju/ žrtvi trgovine ljudima koja je presuđena od strane Općinskog suda u Doboju, u kome je presuda pravomoćna i izvršna, ali nije moguće utvrditi imovinu tuženog, tako DA I U TOM SLUČAJU ŽRTVA TRGOVINE LJUDIMA JOŠ NIJE OSTVARILA SVOJE PRAVO NA NAKNADU ŠTETE.

Napomena: NGO „Vaša prava“ iz Tuzle u ovom postupku su se angažovali da pruže besplatnu pravnu pomoć žrtvi trgovine ljudima u ostvarenju njenih prava.

94 **Kalkulacija:** Nema sudskih odluka kojima se žrtvi dodjeljuje kompenzacija, a koje su izvršene u potpunosti u razumnom vremenskom periodu (npr. šest mjeseci) od pravosnažnosti odluke.

E.13 Prosječan iznos kompenzacije koju je sud dosudio žrtvama

Izvor: U predmetu koji smo ovdje naveli, a koji nije pravomoćno okončan (vidi: E.12.) Okružni sud u Banjoj Luci, u cijelosti je dosuđen imovinskopravni zahtjev, u ukupnom iznosu od 7.500.00 KM, i to (citiram): Na osnovu odredbe člana 108. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske optuženi se obavezuje da na ime naknade nematerijalne štete i to: za pretrpljeni strah iznos od 2500, 00 KM (slovima: dvijehiljade i petstotina konvertibilnih maraka) i na ime duševnih bolova zbog umanjenja opće životne aktivnosti iznos od 5.000,00 KM (slovima: pethiljada konvertibilnih maraka) plati oštećenju”

Napomena: Međutim, ova presuda još nije pravosnažna, uložena žalba, koja je dostavljena na postupanje Vrhovnom sudu Republike Srpske.

E.14 Nema žrtava trgovine koje su dobile kompenzaciju iz državnog fonda za kompenzaciju.

Izvor: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

Napomena: U Bosni i Hercegovini nije formiran fond za naknadu štete žrtvama

trgovine ljudima. Iz naprijed izloženog proizlazi zaključak da u Bosni i Hercegovini trenutno postoje uspostavljene pravne osnove za nadoknadu štete žrtvama (oštećenim) u okviru krivičnog postupka, te nadopune tih rješenja u području građansko-pravnih postupaka. Međutim, njihova primjena u praksi je neefikasna. Osim što je skup, dugotrajan i neizvjestan u smislu naplate, postupak ostvarivanja prava žrtava trgovine je često i vrlo stresan. To je i razlog što žrtve rijetko ostvaruju prava na naknadu štete koju su pretrpjele za vrijeme njihovog iskorištavanja u svrhe trgovine ljudima.

Kalkulacija: Uspostava Fonda za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima je značajna ne samo za žrtve, već i za državu koja želi i/mora zaštititi prava svojih građana.

E.15 Prosječan iznos kompenzacije dodijeljen žrtvama iz državnog fonda za kompenzaciju

Izvor: Nema uspostavljenog Fonda za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima. Značajan napor je bio učinjen u okviru projekta Balkan ActNow koji realizuju organizacije civilnog društva Međunarodni forum solidarnosti-Emmaus (Bosna i Hercegovina) u partnerstvu sa ASTRA - Akcija protiv trgovine ljudima (Srbija), Otvorena porta-La Strada (Sj. Makedonija) Partnerstvo za društveni razvoj (Hrvatska), Netherlands Helsinki Committee (Nizozemska), Comite Contre L Esclavage Moderne-CCEM (Francuska) i Association ALC-Accompagnement, Lieux d Accueil, Carrefour educatif et social (Francuska) uz podršku Evropske unije. Cilj ovog projekta je doprinijeti demokratizaciji i evropskim integracijskim procesima u zemljama Zapadnog Balkana kroz poboljšanje civilnog aktivizma, kapaciteta, prednosti i utjecaja mreža civilnog društva u raspravi o ljudskim pravima i vladavini prava u vezi s pitanjem organizovanog kriminala, a posebno trgovine ljudima. U sklopu ovih aktivnosti Međunarodni forum solidarnosti Emmaus (FMS EMMAUS) poduzeo je inicijativu za uspostavljanje državnog fonda za naknadu štete žrtvama trgovine u Bosni i Hercegovini. Aktivnosti u sklopu nacionalne kampanje zagovaranja na nivou cijele države MFS-EMMAUS usmjerio je na donosiocel odluka i pravosudne institucije, te izradio Studiju izvodljivosti za osnivanje Fonda za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i Priručnik za sudije i tužioce o naknadi štete žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini. U sklopu navedenih aktivnosti formirana je i radna grupa koja je sačinila Nacrt Zakona o naknadi štete žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, koji je dostavljen u proceduru usvajanja nadležnim državnim tijelima još krajem 2016. godine, ali do sada u tom pogledu nije ništa učinjeno od strane vlasti da se Nacrt Zakona usvoji, a to ukazuje i na to da ne postoje državni naponi da se uspostavi Fond za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini.

Napomena: GRETA-Stručna grupa Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima, u Izvještaju o provedbi Konvencije Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima, drugi krug evaluacije, 2017. godine, konstatuje u sklopu navedenih preporuka i sljedeće preporuke koje se odnose na naknadu štete žrtvama trgovine ljudima:

„Pristup naknadi: BiH bi hitno trebala poduzeti napore kako bi utvrdila ne samo pravo na naknadu štete žrtvama trgovine ljudima po zakonu, već i u praksi. Trebalo bi osigurati lakši pristup kompenzaciji u krivičnom postupku, tako što će ga učiniti suštinskim elementom krivičnog postupka, a ne neobaveznim elementom. Pravosuđe, posebno sudije, trebalo bi senzibilizirati na važnost kompenzacije kao suštinskog elementa krivičnog postupka. Također, BiH bi trebala ulagati napore u uspostavljanju državnog fonda za kompenzaciju (koji se može popuniti iz budžeta BiH sa konfiskovanom imovinom počinioca)“.

„Nacrt zakona o pomoći i kompenzaciji za žrtve: Budući da preliminarni nacrt zakona uključuje pristup usmjeren na žrtvu u cilju postizanja pomoći i naknade žrtvama trgovine ljudima, daljnje prilagođavanje i završno donošenje ovog preliminarnog nacrta zakona o pomoći i finansijskoj naknadi bio bi veliki korak naprijed u jačanju pristupa utemeljenog na žrtvama i ljudskim pravima u BiH“.

F. INSTITUCIONALNI OKVIR, UKLJUČUJUĆI KAPACITETE, KOORDINACIJU I MEĐUNARODNU SARADNJU

F.1 InstitUcionalni okvir uspostavljen zakonom

F.a DRŽAVA IMA ODGOVARAJUĆI INSTITUCIONALNI I *POLICY* OKVIR I STRUKTURE ZA SUZBIJANJE TRGOVINE LJUDIMA, IZDVAJA DOVOLJNA SREDSTVA ZA NJIHOVO FUNKCIONISANJE (UKLJUČUJUĆI I DOBRO OBUČENE ZAPOSLENE), A SA DRUGIM DRŽAVAMA SU ZAKLJUČENI ODGOVARAJUĆI SPORAZUMI KAKO BI SE OSIGURALA EFEKTIVNA MEĐUNARODNA PRAVNA POMOĆ U SLUČAJEVIMA TRGOVINE LJUDIMA.

F.1 Institucionalni *policy* okvir za suzbijanje trgovine ljudima uključuje nacionalni mehanizam za upućivanje (za trgovinu ljudima) ili sličnu instituciju koja ili koordinira institucionalne uloge (odgovarajući na slučajeve trgovine ljudima ili pružajući usluge žrtvama) ili upućuje moguće žrtve od strane jedne organizacije u drugu (ili oba).

Ocjena: U skladu sa realizacijom aktivnosti Akcionog plana suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2016-2019, kojim je planirano uključivanje svih aktera koji se bave borbom protiv fenomena trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, ministar sigurnosti BiH je donio Odluku o imenovanju Monitoring tima za provođenje kontinuiranog procesa praćenja i evaluacije provedbe Akcionog plana suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2016-2019. Monitoring tim je imao zadatak da vrši kontinuirano praćenje svih aktivnosti koje su predviđene Akcionim planom, te da po potrebi, a na osnovu relevantnih pokazatelja, predlaže izmjenu i dopunu istog, te predlaže mjere da se sve aktivnosti provedbe Akcionog plana odvijaju prema prihvatljivim međunarodnim, pravnim i profesionalnim standardima. Monitoring tim čine predstavnici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ministarstva pravde BiH, Ministarstva civilnih poslova BiH, Ministarstva sigurnosti BiH, Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, te predstavnici vlada Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH, kao i jedan predstavnik civilnog društva.

F.2 Postoje formalni sporazumi o saradnji, okviri za saradnju ili drugi oblici *policy* okviri između nekih ili svih relevantnih državnih institucija u oblasti prevencije i borbe protiv trgovine ljudima i zaštite žrtava.

Ocjena: NE postoje takvi sporazumi.

F.3 **Postoje formalni sporazumi o saradnji ili drugi okviri za saradnju između nekih OCD koje pružaju usluge žrtvama trgovine ljudima i jedne ili više relevantnih državnih institucija, na temu razmjene informacija o žrtvama ili upućivanja žrtava.**

Ocjena: Ministarstvo sigurnosti je zaključilo protokole o saradnji i osiguranju smještaja za strance žrtve trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini sa dvjema nevladinim organizacijama. Također je zaključen Protokol o saradnji i osiguranju besplatne pravne pomoći za strance žrtve trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, sa jednom nevladinom organizacijom.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine već više godina u svom budžetu obezbjeđuje grant sredstva za žrtve trgovine ljudima. Sredstva su se dodjeljivala na osnovu raspisanih javnih poziva nevladinim organizacijama koje osiguravaju direktnu podršku žrtvama trgovine ljudima.

F.4 **Uspostavljena je institucija – odlukom vlade ili na osnovu zakona – nezavisnog nacionalnog izvjestioca o trgovini ljudima ili ekvivalentna pozicija i imenovan je izvjestilac.**

Ocjena: NE. U BiH je to Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima.

F.5 **U policiji postoji specijalizirana istražna jedinica za suzbijanje trgovine ljudima (specijalizirana jedinica) koja ima odgovarajući mandat i nadležnost da efektivno provede istragu u slučajevima trgovine ljudima.**

Ocjena: NE. Radi se o specijaliziranim radnim mjestima unutar policije, ali ne i o posebnim odjeljenjima za poslove u vezi sa trgovinom ljudima.

F.6 **Specijalizirana policijska jedinica za suzbijanje trgovine ljudima je posebno uključena u godišnji budžetski obračun kao posebna budžetska stavka.**

Ocjena: NE (vidi: F.6.)

F.7 **Posebno obučeni i imenovani tužioci rade na slučajevima trgovine ljudima i pružaju podršku svojim nespecijaliziranim kolegama kada je potrebno.**

Ocjena: NE, ne postoji takva praksa.

F.8 **Ukupan broj bilateralnih ugovora zaključenih sa drugim državama do kraja posmatranog perioda (tj. uključujući i one koji su zaključeni u prethodnim godinama i još su na snazi), u vezi sa suzbijanjem trgovine ljudima i zaštitom žrtava**

Ocjena: Ne postoje ugovori takve vrste. Najčešće su dio Ugovora o policijskoj saradnji.

F.9 **Državni zakoni daju mogućnost da se u državi koja je predmet praćenja provodi istraga slučajeva trgovine ljudima kada su počinjeni na njenoj teritoriji, ali je prijava primljena u državi u kojoj strana žrtva trgovine ljudima živi.**

Ocjena: Da, prema odredbama ZKP BiH u kojem su predviđene istrage i u ovim situacijama.

F.10 **Broj sporazuma sa drugim državama do kraja posmatranog perioda (tj. uključujući i one koji su zaključeni u prethodnim godinama i još su na snazi) u vezi sa zaštitom žrtava, svjedoka i saradnika sa sudskim vlastima.**

Ocjena: Nisu potpisivani sporazumi o saradnji sa drugim državama u izvještajnom periodu od strane Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima. Aktivnosti i saradnja se unapređuje tokom projektnih aktivnosti i u vidu koordinacionih sastanaka državnih/nacionalnih koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, najčešće OSCE-a, kao i drugih međunarodnih organizacija u zavisnosti od projektnih aktivnosti (npr. sastanak koordinatora u dijelu Regionalnog projekta koji je implementirao IOM, Budva 2018).

F.11 **Postojanje obaveznog modula o trgovini ljudima na univerzitetu ili u stručnim programima za socijalne radnike.**

99

Ocjena: Da. Na Univerzitetu u Sarajevu, Fakultet za kriminalistiku i sigurnosne studije - Odsjek za kriminologiju i na Pravnom fakultetu Univerziteta u Mostaru na Odsjeku za kriminologiju i sigurnosne studije.

F.2 Kapaciteti

F.b **SLUŽBENICI ZA PROVOĐENJE ZAKONA I ZAPOSLENI U DRŽAVNIM INSTITUCIJAMA KOJI SU U KONTAKTU SA MOGUĆIM ILI ZVANIČNO PRIZNATIM ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA POKAZUJU ODGOVARAJUĆI NIVO STRUČNOSTI I IMAJU ODGOVARAJUĆE RESURSE DA NA ZADOVOLJAVAJUĆI NAČIN OBAVLJAJU SVOJ POSAO.**

F.12 **Specijalizirane policijske jedinice za suzbijanje trgovine ljudima imaju odgovarajuće resurse (zaposlene i budžet) da provode proaktivne i reaktivne istrage u slučajevima trgovine ljudima (u skladu sa bilo kojim standardnim operativnim procedurama koje se primjenjuju).**

Izvor: Vidjeti F.5.

F.13 **Policijski istražitelji imaju na raspolaganju posebne prostorije za vođenje razgovora sa djecom za koju se sumnja da su žrtve seksualnog nasilja ili eksploatacije, uključujući i trgovinu ljudima, i koristili su takve prostorije barem u nekim slučajevima koji su istraživani tokom perioda izvještavanja.**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH

Napomena U skladu sa važećim zakonodavstvom Bosne i Hercegovine, tačnije Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (FBiH, RS i BDBiH) razgovor sa djetetom u posebnim prostorijama je i zakonska obaveza.

F.14 **% policijskih istražitelja koji rade na slučajevima trgovine ljudima, a koji su pohađali napredni trening na temu trgovine ljudima tokom određenog vremenskog perioda (npr. u posljednje dvije godine).**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 100%. Tokom obavljanja redovnih aktivnosti na unapređenju koordinacionih aktivnosti, a u skladu sa ranije spomenutim Pravilima, i propisanim načinom koordinacije, organizovane su edukacije i treninzi za imenovane predstavnike nadležnih institucija i organizacija u RMT-ove, a koji su učestvovali na projektno organiziranim obukama. Ovim obukama su prisustvovali predstavnici agencija za provedbu zakona, tužilaštava, nadležnih ministarstava, kako državnih tako i entitetskih i Brčko distrikta BiH, iz oblasti rada i zapošljavanja, pravde, zdravstva, obrazovanja, socijalne zaštite, inspektorata rada, centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje, nevladinih organizacija i dnevnih centara za djecu koja žive, rade i borave na ulici.

F.15 **% policijskih istražitelja koji rade na slučajevima trgovine ljudima, a koji su pohađali osnovnu obuku na temu trgovine ljudima tokom određenog vremenskog perioda (npr. u posljednje dvije godine).**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena Vidi F.14.

F.16 **% tužilaca koji rade na slučajevima trgovine ljudima, a koji su pohađali napredni trening na temu trgovine ljudima tokom određenog vremenskog perioda (npr. u posljednje dvije godine).**

Izvor: CEST / Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 100%, svi tužioci koji su vodili ove predmete. Vidi F.14

F.17 % tužilaca koji rade na slučajevima trgovine ljudima, a koji su pohađali osnovnu obuku na temu trgovine ljudima tokom određenog vremenskog perioda (npr. u posljednje dvije godine)

Izvor: CEST / Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 100% njih u okviru godišnjih savjetovanja tužilaca

Vidi F.14

F.18 % sudija-predsjednika vijeća u slučajevima trgovine ljudima, a koji su pohađali napredni trening na temu trgovine ljudima tokom određenog vremenskog perioda (npr. u posljednje dvije godine)

Izvor: CEST / Ministarstvo sigurnosti BiH - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Oko 20% sudija iz spomenutog uzorka su pohađali ovakav trening (svaki peti sudija).

F.19 % sudija-predsjednika vijeća u slučajevima trgovine ljudima, a koji su pohađali osnovnu obuku na temu trgovine ljudima tokom određenog vremenskog perioda (npr. u posljednje dvije godine)

Izvor: CEST

101

Napomena: Oko 50% sudija iz spomenutog uzorka su pohađali ovakav trening (svaki drugi sudija).

F.20 % socijalnih radnika koji pružaju podršku žrtvama trgovine ljudima, a koji su pohađali napredni trening na temu trgovine ljudima tokom određenog vremenskog perioda (npr. u posljednje dvije godine)

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Vidi F.14

F.21 % socijalnih radnika koji pružaju podršku žrtvama trgovine ljudima, a koji su pohađali osnovnu obuku na temu trgovine ljudima tokom određenog vremenskog perioda (npr. u posljednje dvije godine).

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Vidi F.14

F.3 Rod

F.c **ZAPOSLENI U SPECIJALIZIRANIM ISTRAŽNIM JEDINICAMA ZA SUZBIJANJE TRGOVINE LJUDIMA IMAJU ODGOVARAJUĆI RODNI PROFIL ZA PROVOĐENJE PROAKTIVNE I REAKTIVNE ISTRAGE U SLUČAJEVIMA TRGOVINE LJUDIMA (U SKLADU SA STANDARDNIM OPERATIVNIM PROCEDURAMA).**

F.22 **Specijalizirane policijske istražne jedinice za suzbijanje trgovine ljudima imaju žene-tužiteljice koje su učestvovala u nekim istragama.**

Izvor: RMT

Napomena: 30% tima čine žene.

F.23 **Policijski istražitelji (i muškarci i žene) su tretirali sa poštovanjem moguće i zvanično priznate žrtve trgovine ljudima tokom intervjua.**

Izvor: Žalbe NVO.

Napomena: Djelomično

F.24 **Razgovore sa djevojkama mlađim od 18 godina o seksualnom nasilju (u kontekstu trgovine ljudima) su vodile specijalizirane policijske istražiteljice.**

102

Izvor: Zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku u BiH (3 zakona: FBiH, RS i BDBiH)

F.25 **Na raspolaganju je dovoljan broj muškaraca i žena prevodilaca sa odgovarajućom stručnošću.**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH – Služba za poslove sa strancima (SPS)

F.26 **Udio OCD koje učestvuju u državnom koordinacionom tijelu za suzbijanje trgovine ljudima koje su specijalizirane za žene.**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Oko 10% ukupnog broja.

F.4 Državna koordinacija i saradnja

F.27 **Broj sastanaka državnog koordinacionog tijela za suzbijanje trgovine ljudima (kako god da se zove) u periodu izvještavanja.**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Monitoring tim za provođenje kontinuiranog procesa praćenja i evaluacije provedbe Akcionog plana suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini se nije sastajao tokom proteklog perioda (min. 2 godine).

F.28 **Učešće relevantnih državnih službi i institucija na svim sastancima koordinacionog tijela za suzbijanje trgovine ljudima**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Pravila i postupak direktne pomoći državljanima Bosne i Hercegovine žrtvama trgovine ljudima utvrđena su Pravilima o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine. Pravila sadrže odredbe koje propisuju identifikaciju žrtava, zaštitu privatnog života, pomoć žrtvama, mehanizme upućivanja, mehanizme postupanja i saradnje nadležnih institucija i ovlaštenih organizacija, finansiranje zaštite i pomoći žrtvama te uspostavu i funkcionisanje regionalnih monitoring timova za borbu protiv trgovine ljudima. Imajući u vidu nadležnosti i uloge institucija na svim nivoima vlasti u BiH te NVO-a aktivnih u borbi protiv trgovine ljudima, a u cilju daljnjeg razvijanja institucionalnih kapaciteta za provođenje pravnog okvira i pružanje adekvatne pomoći i zaštite žrtvama trgovine ljudima, u skladu sa članom 22. Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine uspostavljeni su regionalni monitoring timovi.

103

U skladu sa svim navedenim, te dijelom četvrtim koji se odnosi na koordinaciju aktivnosti (član 22) na regionalnom nivou po principu organizacije SIPA-e, a u skladu sa nadležnostima lokalnih institucija, uspostavljeni su regionalni timovi za Sarajevo, Mostar, Banju Luku i Tuzlu.

Svrha regionalnih monitoring timova (RMT) je uspostavljanje dodatnih kapaciteta za poboljšanje funkcionalnih veza između nadležnih organa vlasti i nevladinih organizacija u BiH koje učestvuju u provođenju aktivnosti na suzbijanju i sprečavanju trgovine ljudima. Institucionaliziranje međusobnih veza i saradnje svih subjekata,

posebno onih koji djeluju na regionalnom i lokalnom nivou, neophodno je imajući u vidu činjenicu da su žrtve trgovine ljudima pripadnici regionalnih i lokalnih zajednica gdje skoro isključivo ostvaruju sva svoja prava i obaveze. Stoga, plansko i usklađeno djelovanje regionalnih i lokalnih institucija i organizacija je neophodno da bi se unaprijedio sistem identifikacije žrtava i osigurala njihova odgovarajuća rehabilitacija, resocijalizacija, repatrijacija i reintegracija, te da bi se djelovalo preventivno na uzroke koji dovode do viktimizacije i reviktimizacije žrtava trgovine ljudima. Kroz djelovanje na regionalnom i lokalnom nivou u velikoj mjeri u proteklom periodu se utjecalo i na dostizanje odgovarajućih standarda u zaštiti žrtava, te na provođenje aktivnosti i postizanje ciljeva Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima.

Osnovni princip u organizaciji RMT-a je zastupljenost svih organa vlasti i nevladinih institucija i organizacija koje u svojoj nadležnosti i ovlaštenjima imaju poduzimanje aktivnosti koje su u direktnoj ili indirektnoj vezi sa borbom protiv trgovine ljudima, bilo da se radi o krivičnom gonjenju trgovaca ljudima, zaštiti i pomoći za žrtve trgovine ljudima ili poduzimanju preventivnih mjera na suzbijanju trgovine ljudima. U RMT su zastupljene institucije sa svih nivoa vlasti: državnog, entitetskog, kantonalnog i općinskog te nevladine organizacije koje djeluju na nivou države ili na drugom nivou. Sastav RMT-a i njihov rad zasnovan je na interresornoj, međusektorskoj i teritorijalnoj zastupljenosti uključenih institucija i organizacija.

Kalkulacija: Shema regionalnih monitoring timova

F.29 Prosječan broj OCD predstavljenih na svakom sastanku državnog koordinacionog tijela za suzbijanje trgovine ljudima

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 4 do 5 po RMT

Kalkulacija: Shema regionalnih monitoring timova

F.30 % OCD pozvanih na sastanke državnog koordinacionog tijela za suzbijanje trgovine ljudima, a koje su specijalizirane za pitanje prava žena ili nasilja prema ženama

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 100%. Sve NGO.

Kalkulacija: Shema regionalnih monitoring timova

F.31 % OCD pozvanih na sastanke državnog koordinacionog tijela za suzbijanje trgovine ljudima, a koje su specijalizirane za prava djeteta i dječiju zaštitu

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Tokom obavljanja redovnih aktivnosti na unapređenju koordinacionih aktivnosti, a u skladu sa ranije spomenutim Pravilima, i propisanim načinom koordinacije, organizovane su edukacije i treninzi za imenovane predstavnike nadležnih institucija i organizacija u RMT-ove, a koji su učestvovali na projektno organizovanim obukama. Ovim obukama su prisustvovali predstavnici agencija za provedbu zakona, tužilaštava, nadležnih ministarstava, kako državnih tako i entitetskih i Brčko distrikta BiH, iz oblasti rada i zapošljavanja, pravde, zdravstva, obrazovanja, socijalne zaštite, inspektorata rada, centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje, nevladinih organizacija i dnevnih centara za djecu koja žive, rade i borave na ulici.

F.32 Nivo učešća OCD koje imaju neku ulogu ili odgovornost u državnom sistemu za suzbijanje trgovine ljudima ili pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima.

105

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: U dijelu aktivnosti Monitoring tima za provođenje kontinuiranog procesa praćenja i evaluacije provedbe Akcionog plana suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini, planirana je značajna uključenost predstavnika/ce nevladinih organizacija u skladu sa njihovim nadležnostima. Međutim, dijelom iz razloga neorganizovanja sastanaka ovog tima, te pripremljenih ToR za način komunikacije i koordinacije imenovanih izostalo je i aktivnije učešće predstavnika/ce nevladinih organizacija, iako je prilikom odabira ove osobe namjera i prijedlog nevladinih organizacija bio da koordinacija među nevladinim organizacijama bude redovna i pravovremena za sve aktivnosti koje se odnose na borbu protiv trgovine ljudima.

F.33 Broj OCD koje imaju formalnu ulogu ili odgovornost u državnom sistemu za suzbijanje trgovine ljudima ili pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: 2 NGO

MFS EMMAUS I VAŠA PRAVA

F.34 **Državno koordinaciono tijelo za suzbijanje trgovine ljudima je donijelo odluku o najmanje jednoj politici ili praksi tokom perioda izvještavanja, kojom prilikom su u obzir uzeti komentari ili preporuke koje su dale neke OCD.**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Sve planirane aktivnosti u proteklom periodu realizovane su u partnerstvu sa predstavnicima/cama nevladinih organizacija u svim segmentima, te je ta saradnja zadovoljavajuća, uz uvažavanje komentara i prijedloga.

F.35 **% mogućih slučajeva trgovine ljudima gdje su državne institucije ili službe tražile pomoć relevantnih OCD**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Prilikom smještaja i asistencije potencijalnih i/ili identifikovanih žrtava trgovine ljudima, a u skladu sa Pravilima o zaštiti žrtava i žrtava svjedoka trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine, Smjernicama za postupanje regionalnih monitoring timova za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini (2010), te unaprijeđenih Smjernica o postupanju sa žrtvama trgovine ljudima u kontekstu migracija (2018), nadležnim zakonodavstvom, pravilima i procedurama, obaveza nadležnih institucija je da na usklađen način traže pomoć i asistenciju nevladinih organizacija koje su nadležne za smještaj potencijalnih i/ili identifikovanih žrtava trgovine ljudima.

Kalkulacija: Ovisno o potpisanim protokolima nadležnih ministarstava (MS i MLJPI)

F.36 **% zahtjeva OCD prema državnim institucijama i službama u vezi sa informacijama, tj. o podršci za moguće žrtve, a na koje zahtjeve je dobijen odgovarajući odgovor u roku 6 (šest) mjeseci**

Izvor: NGO

Napomena: Na 50% zahtjeva se odgovori u odgovarajućem roku.

F.37 **Broj istraga u slučajevima trgovine ljudima koje su provedene u saradnji sa drugim državama**

Izvor: Tužilaštvo BiH; SUD BiH

Napomena: 41 istraga

U toku 2018. realizovane su aktivnosti u istragama koje su provedene u saradnji sa drugim državama (npr. potvrđene optužnice u slučajevima Hamidović/ CD /Twins)

F.38 Broj istraga u vezi sa nedržavljanima čiji nestanak je prijavljen, a koje su provedene na zahtjev vlade (ili službe) neke strane države ili međunarodne organizacije (kao što je Interpol)

Izvor: Tužilaštvo BiH i SUD BiH

F.39 U koliko prilika su podaci proslijeđeni organima druge države bez zahtjeva te države za datim podacima

Izvor Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: U četiri slučaja. S obzirom na složeno ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, te samim tim i specifičnosti u nadležnostima i načinima postupanja, veoma je prisutan problem neadekvatnog i/ili skoro nikakvog evidentiranja posebnih segmenata i specifičnosti u oblasti trgovine ljudima, što otežava određena izvještavanja.

F.40 % mogućih žrtava trgovine ljudima čiji su slučajevi istraženi u zemlji na osnovu žalbe ili prijave koju su podnijeli organi druge države 107

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Da, 2 slučaja.

Povratak žrtve trgovine ljudima u Bosnu i Hercegovinu, kao zemlju porijekla (dijete državljanin Afganistana u saradnji sa Republikom Srbijom i djevojka bh. državljanica u saradnji sa Mađarskom).

F.41 Broj slučajeva u kojima je korištena međunarodna pravna pomoć sa drugom državom, uključujući i Zajedničke istražne timove (ZIT) koje finansira Evropska komisija, a koji su osnovani radi provođenja istrage u dvjema državama

Izvor: Vidi F-39.

G. RUKOVANJE I ZAŠTITA PODATAKA U PRAKSI

G.1 Zakoni i politike u vezi sa zaštitom podataka i zaštitom privatnog života

G.a LIČNI PODACI MOGUĆIH ILI ZVANIČNO PREPOZNATIH ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA SE ČUVAJU I KORISTE U SKLADU SA USLOVIMA PREDVIĐENIM U KONVENCIJI O ZAŠTITI OSOBA U POGLEDU AUTOMATSKE OBRADE LIČNIH PODATAKA (1981)

G.1 Država ima zakonodavstvo o zaštiti podataka

Ocjena:

Direktiva EU o zaštiti podataka 95/46/EC (1995) zahtijeva da svaka država članica EU usvoji zakone koji uređuju obradu ličnih podataka u skladu sa minimumom standarda predviđenih Direktivom. Ne pokriva oblast policijske i pravosudne saradnje u krivičnim stvarima, ali pokriva druge oblasti, kao što su podaci koje prikupljaju NVO/OCD ili podaci koji se dijele sa medijima. Na osnovu člana IV.4.a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je usvojila Zakon o zaštiti ličnih podataka objavljen u „Službenom glasniku BiH“ broj: 49/06, 76/11 i 89/11. Cilj ovog Zakona je da se na teritoriji Bosne i Hercegovine svim osobama, bez obzira na državljanstvo i prebivalište, osigura zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda, a naročito na privatnost i zaštitu podataka u pogledu ličnih podataka koji se na njih odnose (član 1. stav 1. Zakona o zaštiti ličnih podataka BiH). Osnov za donošenje Zakona o zaštiti ličnih podataka je Ustav Bosne i Hercegovine prema kojem je Parlamentarna skupština odgovorna za primjenu odluka koje se odnose na međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine. Jedna od tih obaveza je i implementacija i poštivanje Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Bosna i Hercegovina je ratificirala dvije konvencije koje su od ključnog značaja za osiguranje dva osnovna ljudska prava zagaranтована svim međunarodnim dokumentima, a to su pravo na privatnost i pravo na slobodan pristup informacijama. Konvencija Vijeća Evrope za zaštitu osoba s obzirom na automatsku obradu ličnih podataka (ETS br. 108) („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“ broj: 7/04), garantuje pravo na privatnost, pa time i zaštitu ličnih podataka svake fizičke osobe. Cilj i svrha Konvencije 108. je da na teritoriji svake strane potpisnice osigura svakoj osobi, bez obzira na nacionalnost ili boravište, poštovanje njenih prava i osnovnih sloboda, a naročito prava na privatnost u pogledu automatske obrade podataka koji se na nju odnose („zaštita podataka“). Konvencija Vijeća Evrope o pristupu službenim dokumentima (CETS br. 205) („Službenom glasniku BiH – Međunarodni ugovori“ broj: 10/11) ima za cilj da omogući svakome bez diskriminacije po bilo kojem osnovu,

da na zahtjev ima pristup zvaničnim dokumentima koji se nalaze kod javnih organa, što proizlazi iz člana 2. Konvencije. Prilikom donošenja Konvencije 205. u obzir je uzeta, između ostalog, naprijed spomenuta Konvencija 108. Ratifikacijom ovih dviju konvencija stvorena je obaveza za Bosnu i Hercegovinu da njihove odredbe implementira u unutrašnje zakonodavstvo i izgradi sistem zaštite ličnih podataka i slobodnog pristupa informacijama, što je i učinjeno donošenjem Zakona o zaštiti ličnih podataka i Zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini.

G.2 Država ima organ nadležan za zaštitu podataka

Ocjena: Uspostavljanje organa nadležnog za zaštitu podataka je obaveza koja proizlazi iz Direktive EU 95/46/EC. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ratificirala je Konvenciju za zaštitu osoba s obzirom na automatsku obradu ličnih podataka, Izmjene i dopune kao i Dodatni protokol uz Konvenciju u vezi sa nadzornim organom i prekograničnim protokom podataka. Bosna i Hercegovina je također preuzela obavezu da uskladi svoje zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu ličnih podataka sa pravom EU i drugim evropskim i međunarodnim zakonodavstvom o privatnosti. Ovim sporazumom Bosna i Hercegovina se obavezala da će uspostaviti nezavisni nadzorni organ sa dovoljno finansijskih i ljudskih potencijala s ciljem provođenja nacionalnog zakonodavstva o zaštiti ličnih podataka. 109

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na 32. sjednici, održanoj 27. decembra 2007. godine, donijelo Odluku o početku rada Agencije za zaštitu ličnih podataka u Bosni i Hercegovini. Agencija je samostalna upravna organizacija čiji su nadležnost i djelokrug poslova propisani Zakonom o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik BiH“, broj: 49/06, 76/11 i 89/11).

Nadležnosti Agencije definisane su čl. 40 Zakona. Agencija je počela sa radom 2008. godine.

G.3 Postoje pisane procedure i smjernice o identifikaciji žrtava koje sadrže odredbe o zaštiti ličnih podataka žrtava trgovine ljudima (i mogućih i zvanično prepoznatih).

Ocjena: Organi su dužni postupati u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka Bosne i Hercegovine na državnom nivou i nižim nivoima (entiteti i Brčko distrikt). Zakoni o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka detaljno objašnjavaju postupak zaštite svjedoka u toku krivičnog postupka, a maloljetne žrtve automatski dobijaju status ugroženog svjedoka. Na državnom nivou u primjeni je i Zakon o programu zaštite svjedoka. Pitanje zaštite podataka, privatnosti

i identiteta žrtava trgovine ljudima definisano je i u podzakonskim aktima prema kojima djeluju svi profesionalci uključeni u državni referalni mehanizam: Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima i Pravilnik o zaštiti žrtava i žrtava svjedoka trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine.

G.4 Postoje posebne mjere koje osiguravaju da identitet bilo koje žrtve trgovine ljudima neće biti otkriven u medijima.

Ocjena:

U skladu sa ZKP-om BiH, prije uzimanja njihovog iskaza, žrtve koje pristanu da svjedoče na suđenju se pita za njihovo puno ime, mjesto rođenja i druge podatke koji mogu poslužiti u svrhu identifikacije (član 86. stav 3. ZKP BiH). Prema članu 234. ZKP BiH suđenja su javna, što znači da osnovni podaci o identitetu žrtve mogu biti dostupni svakome ko prisustvuje suđenju u momentu kada žrtva svjedoči, uključujući i predstavnike medija. Također i drugi detalji o svjedočenju žrtve bili bi dostupni. Dok su sve druge informacije prikupljene preko drugih agencija zaštićene Zakonom o zaštiti ličnih podataka, informacije koje postanu dostupne javnosti tokom suđenja otvorenog za javnost i iskaz žrtve su otvoreni i dostupni svakome ko je prisutan na tom ročištu. Međutim, na osnovu KZ BiH i ZKP BiH, FBiH, RS i BD, sudija ili sudsko vijeće mogu odlučiti da isključe javnost sa suđenja, čak i bez posebnog zahtjeva jedne od stranaka u postupku. Član 235. KZ BiH jasno određuje da se to može učiniti kako bi se „zaštito lični i intimni život (...) oštećenog ili radi zaštite interesa maloljetnika ili svjedoka“. Dakle, sudije imaju diskreciono pravo da isključe javnost sa pretresa, bez posebnog prijedloga jedne od stranaka u postupku. Sudije su stoga ključni za zaštitu identiteta ili podataka o žrtvama u krivičnom postupku, naročito uzimajući u obzir da KZ i ZKP ne propisuju na poseban način postupanje medija prilikom obrade podataka prikupljenih tokom suđenja, te ukoliko javnost nije isključena sa pretresa, mediji mogu utvrditi identitet žrtve i dobiti informacije o njihovim iskustvima i zlostavljanju. Iako upotreba informacija prikupljenih tokom postupka od strane medija nije specifično propisana u Zakonu o zaštiti podataka, propisana je u Kodeksu za štampu, koji je usvojilo Vijeće za štampu BiH, kojim se nalaže novinarima da slijede određena pravila izvještavanja, a također obavezuje urednike da osiguraju da se ta pravila poštuju i u materijalima koji se objavljuju.

G.5 Krivične sankcije se izriču za javno otkrivanje informacija – od strane medija ili nekog drugog – koje vode ka identifikaciji žrtava trgovine ljudima.

Ocjena:

U Bosni i Hercegovini postoje četiri krivična zakona, i svaki od tih zakona propisuje krivično djelo „protivzakonite obrade ličnih podataka“. Ovo

djelo čini službeno lice koje bez pristanka pojedinca, protivno uslovima propisanim zakonom, obrađuje lične podatke. Za ovo djelo zapriječena je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci. Suština krivičnog djela odnosi se na zaposlenika ili na drugu odgovornu osobu, koja bez saglasnosti osobe u suprotnosti sa zakonskim uslovima prikuplja, obrađuje ili koristi lične podatke. Krivični zakon Republike Srpske na drugačiji način vrši opis ovog krivičnog djela, i to kako šire tako i strožije, jer počinilac može biti bilo koja osoba, a ne samo službena, i zapriječena kazna je do jedne godine zatvora. Isto tako, kažnjava se i osoba koja neovlašteno i nezakonito ulazi u zaštićenu kompjutersku bazu podataka u cilju zloupotrebe i iskorištavanja tih podataka za sebe ili za drugu osobu ili u svrhe profitiranja ili počinjenja štete drugom. U slučaju izvršenja ovog krivičnog djela od strane službene osobe u okviru zloupotrebe položaja ili ovlaštenja prijeti kazna do dvije godine zatvora. Osim toga kažnjiv je i pokušaj ovog krivičnog djela. U krivičnom postupku je veoma važna zakonita obrada ličnih podataka. Zakoni o krivičnom postupku su detaljni i jasni i u pogledu obrade ličnih podataka koji, sa odredbama Zakona, predstavljaju dobru garanciju da će se obrada ličnih podataka vršiti na zakonit način. Javni organi koji obrađuju lične podatke u bilo kojoj fazi krivičnog postupka mogu obrađivati lične podatke samo ako je to neophodno u demokratskom društvu. Ovo svakako može predstavljati problem u praksi, ali ga treba posmatrati kroz osnovne principe, prije svega kroz princip zakonitosti i princip pretpostavke nevinosti, te princip koji govori o posljedicama pokretanja postupka. Ovdje je veoma važno izvještavanje, odnosno činjenje dostupnim medijima informacija o krivičnim postupcima, od strane organa uključenih u postupak. Senzacionalistički se izvještaji o počinjenim krivičnim djelima čine dostupni medijima što je, nedvosmisleno, protivzakonito i u suprotnosti sa osnovnim principima obrade ličnih podataka. Međutim, u praksi se rijetko dešava da mediji budu kažnjeni zbog objavljivanja podataka žrtava, dok Agencija za zaštitu ličnih podataka u skladu sa svojim ovlaštenjima sankcionira druge institucije u pogledu nezakonite obrade ličnih podataka. U članu 8. Smjernica za ophođenje novinara sa policijom navodi se da novinari snose odgovornost u slučaju otkrivanja identiteta žrtve nasilja. Identitet djece ispod 18 godina, bile to žrtve ili počinioци krivičnog djela, treba se čuvati dok policija ne otkrije imena. Identitet žrtava zločina počinjenog iz mržnje, a naročito žrtava silovanja, ne smije se otkriti bez žrtvinog saznanja, iako se u praksi često dešava.

G.6 Postoje mjere za zaštitu identiteta žrtava svjedoka za koje se smatra da im je takva zaštita potrebna, i te mjere se mogu koristiti za vrijeme sudskog postupka.

Ocjena: BiH je donijela zakone kojima se propisuje pravni okvir u vezi sa zaštitom svjedoka u krivičnim postupcima koji se vode na nivou države BiH, a to su: Krivični zakon BiH, Zakon o krivičnom postupku BiH, Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH. ZKP BiH jasno definiše načine saslušanja i ispitivanja zaštićenog svjedoka tokom sudskog postupka, kao i obaveze svih učesnika u postupku, kako bi se osigurala zaštita njegovog identiteta i sigurnosti. Odredbama Krivičnog zakona propisana je kažnjivost odavanja identiteta zaštićenih svjedoka, kako od strane učesnika u postupku, tako i trećih osoba. Problem predstavlja neadekvatna materijalna i tehnička opremljenost za kvalitetno provođenje poslova i zadaća vezanih za zaštitu svjedoka, posebno u predmetima koji se procesuiraju na lokalnom nivou, gdje sudovi nemaju potrebnu tehničku opremljenost za organizovanje svjedočenja uz mjere zaštite. Također, jedan od nedostataka je nedovoljna pravna regulativa u zakonskim i naročito podzakonskim aktima, koja treba jasno definisati nadležnosti i postupanja svih subjekata i institucija koje učestvuju u implementiranju odredbi iz pozitivnih zakonskih propisa BiH.

112

G.7 Policijski i drugi zvaničnici moraju informisati žrtvu trgovine ljudima i o pravu na zaštitu ličnih podataka i o procedurama koje treba poštovati kako bi se ostvarilo ovo pravo.

Ocjena: Mjere koje bi trebali poduzimati nadležni profesionalci kako bi zaštitili tajnost podataka i kako bi zaštitili život i identitet žrtve trgovine ljudima uključujući i čuvanje njihovih ličnih podataka, jesu da u svim slučajevima, kada se postupa sa ovom vrstom podataka, sa njima se postupa u skladu sa Zakonom o zaštiti tajnih podataka BiH, konkretnim predmetima se u takvim slučajevima određuje određeni stepen tajnosti, što podrazumijeva da samo određene ovlaštene osobe imaju pristup tim podacima i o tome bi trebali informisati žrtvu.

G.8 OCD savjetovališta ne mogu biti primorana da daju podatke svojih klijenata državnim službama ili nekoj trećoj osobi.

Ocjena: Postoje tačno propisane procedure na koji način OCD štite privatnost i identitet žrtava.

G.9 Lični podaci koje uzimaju OCD pružaoci usluga su kodirani akronimom ili identifikacionim kodom.

Ocjena: Praksa nije ujednačena.

G.2 Kapaciteti

G.10 **Država ili državni službenik, kao što je državni koordinator, objavio je barem jedan javni izvještaj tokom perioda praćenja o napretku države u suzbijanju trgovine ljudima.**

Izvor: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima

Napomena: Takav izvještaj treba da sadrži osnovne podatke o sudskim postupcima i presudama trgovcima ljudima, kao i o identifikaciji maloljetnih i punoljetnih žrtava trgovine.

G.11. **Osim podataka koje objavljuje država ili državna služba, državni organi su odgovarali na dodatne zahtjeve za pristup podacima o suzbijanju trgovine ljudima (bilo da se radi o telefonskim pozivima, dopisima ili zahtjevima na osnovu Zakona o informacijama od javnog značaja). BiH nema Zakon o informacijama od javnog značaja. Nešto slično tom zakonu jeste Zakon o slobodi pristupa informacijama donesen na svim nivoima koji u sebi sadrži pojam „javnog interesa“.**

Izvor: Izvještaji, statistički podaci o stanju iz oblasti trgovine ljudima, zakodovac, novinari

Napomena: Ovaj indikator nam govori o dostupnosti podataka i saradnji nadležnih institucija u oblasti trgovine ljudima, primjeni Zakona o slobodi pristupa informacijama u institucijama u BiH.

Kalkulacija: Prema dosadašnjim pokazateljima, institucije ne odgovaraju pravovremeno ili ne odgovaraju nikako na zahtjeve za pristup informacijama od posebnog interesa za javnost. Zakonski rok od 15 dana za odgovore se često prolongira bez obrazloženja.

G.12. **Procedure i smjernice koje su tokom posmatranog perioda korištene za identifikaciju žrtava, uključujući i kriterije za identifikaciju neke osobe kao moguće ili zvanično prepoznate žrtve, javno su dostupni specijaliziranim anti-trafiking OCD advokatima.**

Izvor: Državni koordinator, informacije od žrtava odnosno njihovih pravnih savjetnika ili OCD

Napomena: Ovaj indikator treba utvrditi postojanje adekvatnih procedura i smjernica, kao i njihovu primjenu u odgovarajućem periodu praćenja.

Kalkulacija: Postoje smjernice i procedure koje su dostupne i koje se primjenjuju u praksi.

G.13 **% žrtava čiji su identitet i privatnost bili adekvatno zaštićeni (kao rezultat primjene procedura i smjernica koje su poštovali svi akteri uključeni u identifikaciju, zaštitu i podršku žrtvama)**

Izvor: Izvještaji, državni koordinator, povratne informacije od strane žrtava, pravnih savjetnika ili OCD

Napomena: Procenat nam govori da li je otkriven identitet žrtava, kao i njihova privatnost zbog neadekvatne primjene smjernica i procedura od strane aktera koji su uključeni u identifikaciju, zaštitu i podršku.

G.14. **% slučajeva gdje lični podaci žrtve nisu bili čuvani ili korišteni u skladu sa Konvencijom o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka (ETS No. 108)**

Izvor: Državni koordinator, povratne informacije od žrtava ili njihovih savjetnika, OSD, Agencija za zaštitu podataka, Ombudsman za ljudska prava

Napomena: Ovaj indikator se odnosi na primjenu Konvencije. Nema podataka.

Kalkulacija: Razmotriti ukupan broj slučajeva gdje podaci žrtava nisu korišteni u skladu sa Konvencijom o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade podataka.

114

G.15 **% slučajeva gdje su državni organi otkrili informacije ili lične podatke žrtve na način koji je bio neodgovarajući ili koji je povrijedio pravo žrtve na privatnost**

Izvor: Izjave žrtava, OCD, mediji

Napomena: Ovaj indikator treba da utvrdi da li su se državni organi pridržavali procedura koje su zakonski propisane u cilju zaštite ličnih podataka žrtava, kao i eventualne posljedice koje je otkrivanje informacije imalo za žrtvu.

G.16 **% slučajeva gdje je identitet punoljetne žrtve trgovine ljudima javno otkriven ili su javno otkriveni detalji koji omogućavaju identifikaciju žrtve, u nacionalnim medijima bez pune saglasnosti žrtve**

Izvor: Izjave žrtava, OCD, mediji (sve vrste medija uključujući internet), kao i drugi učesnici koji bi mogli posjedovati ovakvu vrstu informacija

Napomena: Ovaj indikator nam govori o otkrivanju identiteta žrtava u medijima, kao i senzibiliziranost medijskih radnika o ovoj problematici kao i njihovom poznavanju propisa koji se odnose na zaštitu žrtava trgovine ljudima.

Kalkulacija: Iako nema tačnih podataka o postotku ovakvih slučajeva, ovo je česta pojava u bosanskohercegovačkim medijima.

G.17 **% slučajeva gdje je identitet maloljetne žrtve trgovine ljudima javno otkriven ili su javno otkriveni detalji koji omogućavaju identifikaciju djeteta žrtve, u nacionalnim medijima**

Izvor: Pravni savjetnici žrtava, OCD, mediji i drugi učesnici

Napomena: Ovaj indikator nam govori o objavljivanju bilo kakvih informacija maloljetnim osobama čija je zabrana zakonom regulisana, kao i objavljivanju informacija koje nisu u najboljem interesu djeteta od strane medija.

Kalkulacija: Iako nema tačnih podataka o postotku ovakvih slučajeva, ovo je česta pojava u bosanskohercegovačkim medijima.

G.18 **Broj medijskih izvještaja u kojima je otkriven identitet žrtve trgovine ljudima (i maloljetne i punoljetne) ili koji sadrži detalje koji omogućavaju njeno prepoznavanje**

Izvor: Pravni savjetnici žrtava, OCD, mediji i drugi učesnici

Napomena: Ovo znači ukupan broj medijskih izvještaja koji javno identifikuju žrtvu trgovine ljudima na bilo koji način. Broj medijskih izvještaja znači pojedinačna izdanja, TV emisije, radio emisije, web stranice, i može se odnositi na online, štampane i elektronske izvještaje.

115

Kalkulacija: Ovdje se možda ne može dati tačan broj medija, posebno kada je internet u pitanju (koliko web stranica je objavilo identitet), ali može se utvrditi poštovanje zaštite privatnosti od strane medija. Nema tačnih podataka.

G.19 **% slučajeva gdje su nadležni organi, sud ili strukovno udruženje koje zastupa medije kaznili medijsku organizaciju zbog otkrivanja identiteta žrtve bez njenog pristanka**

Izvor: Pravosudne institucije, OCD, Udruženje novinara, Vijeće za štampu, Regulatorna agencija za komunikacije

Kalkulacija: Broj medija koji su kažnjeni zbog otkrivanja identiteta ili otkrivanja informacija koje bi dovele do otkrivanja

G.21 **% slučajeva gdje kazna izrečena mediju nije u potpunosti primijenjena u periodu od (precizirati)**

Izvor: Statistički podaci u sudovima, VSTV, Vijeće za štampu, RAK, Udruženje novinara, izjave žrtava, OCD

Napomena: Neprimjenjivost kazni koje su izrečene u medijima za određeni period

G.22 **Sami državni organi ili međunarodna organizacija koja radi sa državnim organima proveli su istraživanje o iskustvu emigranata iz države koja se prati u radu u inostranstvu.**

Izvor: Državni koordinator ili međunarodne i domaće organizacije koje se bave pitanjem migracija

V ZAKLJUČAK SA PREPORUKAMA

Bosna i Hercegovina bi prilikom definisanja svoje politike borbe protiv trgovine ljudima u narednom periodu trebala posvetiti posebnu pažnju planiranju mjera za sprečavanje i borbu protiv sljedećih oblika trgovine ljudima:

- trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja unutar zemlje u privatnim stanovima, motelima i na benzinskim pumpama;
- trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja unutar zemlje punoljetnim i maloljetnim ženskim osobama iz evropskih zemalja;
- trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja žrtava iz Bosne i Hercegovine u zemljama širom Evrope;
- trgovina ljudima u svrhu prisilnog rada žrtava iz Bosne i Hercegovine u sektoru građevinarstva i drugim sektorima u drugim evropskim zemljama;
- trgovina ljudima u svrhu iskorištavanja radi pornografije u realnom i digitalnom okruženju maloljetnih ženskih i muških osoba;
- trgovina ljudima među marginaliziranom romskom i neromskom djecom u svrhu prisilnog prosjačenja, činjenja krivičnih djela, seksualnog iskorištavanja, služenju u domaćinstvu protiv njihove volje i prisilnog sklapanja brakova;
- trgovina ljudima, posebno ženskim osobama i djecom bez pratnje unutar mješovitih migracijskih tokova koji su u tranzitu kroz Bosnu i Hercegovinu u svrhu prisilnog rada, prisilnih brakova i vanbračnih zajednica, seksualnog iskorištavanja i nasilja, prisilnih zadržavanja migranata u svrhu iznuđivanja novca od njihovih porodica, a posebno među grupama koje su naročito podložne riziku uključujući: osobe koje su preživjele seksualno i rodno zasnovano nasilje, nasilje u domaćinstvu i nasilje od srodnika; LGBTI migrante; djecu bez pratnje i djecu razdvojenu od porodica, naročito ako putuju sama ili bez srodnika; migrantske porodice s malom djecom; migrante s akutnim ili hroničnim medicinskim stanjima; migrante s invaliditetom; žrtve zločina duž rute; migrante koji su doživjeli fizičko zlostavljanje, naročito od predstavnika vlasti duž rute; migrante koji su na putu više od godine dana; migrante koji govore samo manje poznate jezike.

Projekat podržala
Evropska unija

BALKANS
ACT
NOW!

MEĐUNARODNI FORUM
SOLIDARNOSTI - EMMAUS
BOSNA I HERCEGOVINA

Sva prava zadržana. Sadržina ove publikacije se može slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge nekomercijalne svrhe, pod uvjetom da se u takvoj reprodukciji navede kao izvor Međunarodni forum solidarnosti - EMMAUS (MFS-EMMAUS).